BIBLIOTHECA INDICA

WORK NO. 258

THE RUBÂ'ÎYÂT OF 'UMAR-I-KHAYYÂM

PERSIAN TEXT, INTRODUCTION, ILLUSTRATIONS, ETC.

THE RUBÂ'ÎYÂT

OF

'UMAR-I-KHAYYÂM

PERSIAN TEXT EDITED FROM A MANUSCRIPT DATED 911 A.H. (1605 A.D.) IN THE COLLECTION OF PROFESSOR S. NAJÎB ASHRAF NADVÎ

WITH

A FACSIMILE OF THE MANUSCRIPT

BY

M. MAHFUZ-UL-HAQ, M.A.

Professor of Arabic and Persian, Presidency College, Calcutta

PRINTED AT THE BAPTIST MISSION PRESS

PUBLISHED BY THE ROYAL ASIATIC SOCIETY OF BENGAL

CALCUTTA

1939

Printed by P. Knight, Baptist Mission Press,
41A, Lower Circular Road, Calcutta.

CONTENTS.

PREFATORY NOTE.

The publication of this edition of the *Rubâ'îyât* of 'Umar-i-Khayyâm has been delayed by nearly a decade. The text with its introduction was ready in 1930 and the Council of the Royal Asiatic Society of Bengal sanctioned its publication in the *Bibliotheca Indica Series* in 1931. A period of nearly ten years has elapsed between the time when the introduction was written and made ready for the press and its actual publication in September, 1939. As a result, some of the observations made by me in the introduction are not quite up-to-date and I should have very much liked to modify some of them, but this has not been possible as the entire work had been set in type soon after it was sent to the press. I have, however, referred to some of the more important researches of recent years in the 'Additions and Corrections'. I have also added two valuable texts of the *Rubâ'îyât* from

1. Taqî Kâshî's *Khulâṣat-ul Ash'âr Wa Zubdat-ul-Afkâr* (Oriental Public Library, Patna, MS. No. 684)

and

2. A *Majmû'a*, dated 750 A.H. (1349 A.D.), in the Kitâbkhâna-i-Majlis, Tehrân,

in the Appendix.

I am extremely grateful to my friend Professor Saiyyid Najîb Ashraf Nadvî, M.A., for very kindly placing his manuscript of the *Rubâ'îyât* at my disposal and to Mr. A. H. Harley, M.A., I.E.S. (Retd.), for revising the introduction and suggesting some valuable changes.

The monochrome blocks of the manuscript have been prepared by the Indian Photo-Engraving Co., Ltd. and the Calcutta Fine Art Cottage. As the first few folios of the manuscript were damaged and the paper had become

slightly dark in colour, the Persian writing had to be re-touched on the copper plate. Unfortunately, the artist who did the work was not a calligraphist, hence the writing has deteriorated considerably as will appear from a perusal of the blocks of Folios 1, 3, 6, 7, 9, etc. The three four-colour blocks have been prepared by the Calcutta Chromotype Ltd.

Before concluding, I must offer my heartfelt thanks to Dr. Baini Prashad, D.Sc., F.Z.S., F.R.S.E., F.R.A.S.B., and to Dr. B. S. Guha, M.A., Ph.D., F.R.A.S.B. (Honorary General Secretary of the Society), for the keen, personal interest they took in expediting the publication of this work.

M. MAHFUZ-UL HAQ.

Presidency College,
Calcutta.
The 15th September, 1939.

I. INTRODUCTORY REMARKS.

It was long believed that the West, and not the East, had prepared the first illustrated copy of the *Rubâ'îyât* of 'Umar-i-Khayyâm. The idea was shattered some two years ago by the discovery of this remarkable manuscript, which is now reproduced here, for the first time, in facsimile. The manuscript is now recognized as the earliest, and probably the only, illustrated copy of the quatrains of 'Umar yet discovered. Its importance does not lie in its antiquity—for older copies without illustrations are known—but in its beautiful ornamentation, illumination, calligraphy and, above all, in the charming miniatures that adorn it. The manuscript has an important textual value also. We shall presently see that the number of genuine quatrains in our copy is larger than in several old collections of 'Umar's *Rubâ'îyât.*

There is an interesting story behind the discovery of the manuscript. A dealer in old books purchased it at an auction-sale in Calcutta, and for many months it lay unnoticed in his shop. Eventually he showed the shabby, loose and damaged manuscript to my friend Professor S. Najîb Ashraf Nadvī (now of the Isma'îl College, Andheri, Bombay) who at once realized its importance and purchased it for his library.

Unfortunately, the original fly-leaf of the manuscript, which should have contained its romantic history during the last four centuries, is missing. We do not know as to how and when it travelled from Persia to India and finally came into the possession of a Hindu scholar of the Panjâb—Devî Dâs of Pasrûr, a *taḥṣîl* in the Sialkot district of the Panjâb. Again, it is a mystery how the manuscript came out from the library of Devî Dâs and entered the sale-room of the Calcutta auctioneers, Messrs. Mackenzie Lyall & Co., from whom the aforesaid book-seller

purchased it. There are, however, a few notes on the border of the manuscript which carry its story to the latter half of the last century.

We learn from a note on fol. 1*a* that the manuscript had a very large border, but being damaged by the ravages of time, it was replaced by a new one in May, 1891. The note which is in Urdû runs as follows :—

پیشتر ازین یہ کتاب بندہ کے پاس بہت شکستہ ہوگئی تھی - اس
کتاب کا بہت بڑا حاشیہ تھا - اب پھر اس کو ۳۰ مئی سنہ ۱۸۹۱ع کو
مرمت کرایا شمیم احمد جلد ساز سے *

[*Translation* : The book had been with me in a most worn-out condition. It had very large borders. I had it repaired by Shamîm Aḥmad, a book-binder, on the 30th May, 1891.]

Next, we have the following signature on fol. 59*b* in a shaky hand in English : 'Dave Dass'.

The original manuscript is preceded by three folios which, I believe, were added by the book-binder who repaired the copy in 1891. They contain the following notes in a tolerable *Nasta'lîq* hand :—

On fol. 1*a* we have the following Persian verse written diagonally :—

تر نہ گردد کام من گر هفت دریا در کشم
شربت دیدار باید تشنـهٔ دیدار را

followed by the following inscription in Persian : منشی دیوپداس پسروری, i.e. Munshî Devî Dâs Pasrûrî. This Devî Dâs is identical with the aforesaid 'Dave Dass' whose signature (in English) we have already noticed on fol. 59*b*. He was an inhabitant of Pasrûr, a town in the Sialkot district of the Panjâb.

Fol. 1*b* is blank; fol. 2*a* contains the following note in bold *Nasta'lîq* : ۳۰ مئی سنہ ۱۸۹۱ع (i.e. 30th May, 1891). On fol. 2*b* we have the following note in running *Nasta'lîq* :—

3

یاد داشت

گفتگو با یار دستودر ۲۱ ستمبر سنه ۱۸۹۶ع مطابق ۷ اسیوج

سمت ۱۹۵۳ بروز دوشنبه ٭

[*Translation*: Memorandum—Conversation with my friend, Dastūdar, on the 21st September, 1896 A.D. = 7th Asîvaj, 1953, Samvat, on Monday.]

From this point trace has been lost of the manuscript until it came into the hands of the firm of Calcutta auctioneers who disposed of it to the Calcutta book-seller.

II. CALLIGRAPHY, ORNAMENTATION AND ILLUMINATION OF THE MANUSCRIPT.

The text, which is written in a superb *Nasta'lîq* hand on a well-polished paper of mellow ivory tone, is surrounded by lines in gold and a *lapis lazuli* ' Ḥâshîya ', with artistic, flowering plant-motives in gold—besides multi-coloured lines which surround the ' Ḥâshîya '.

Unfortunately, the outer border of the manuscript, which presumably contained beautiful hunting scenes and geometrical designs in gold, is no longer extant. It was, removed, as already stated, in the process of rebinding in 1891. It is needless to emphasize that if this outer border had remained intact it must have given an additional charm to our manuscript. Nevertheless, from the fact that the manuscript was transcribed by the world-famous calligraphist, Sulṭân 'Alî of Mashhad, and illuminated and illustrated by some of his worthy colleagues, who have lavishly expended gold, *lapis lazuli*, and other costly pigments in adorning the manuscript, it is probably correct to surmise that it was prepared for some royal personage, possibly Sulṭân Ḥusayn Bayqarâ (872–911/1468–1505), who is acknowledged to have been one of the greatest patrons of art in the East.

The long and prosperous reign of Sulṭân Ḥusayn, which extended over forty years, was a most glorious period in the history of art and letters. Himself a distinguished poet and a talented writer, he had a galaxy of brilliant poets and scholars, and skilled artists and craftsmen who flocked round him in the beautiful city of Herât. If Sulṭân Ḥusayn had an able, far-sighted, scholar-minister in Mîr 'Alî Shîr Nawâ'î, a sweet and melodious singer in Jâmî and a distinguished writer and scholar in Mullâ Ḥusayn Wâ'iẓ, he also had a great painter and miniaturist in Bihzâd and an expert calligraphist in

Sulṭân 'Alî of Mashhad.[1] They lived and worked for him under ideal conditions in Herât, the city of refinement and culture.

Here Sulṭân 'Alî was engaged in copying for his royal master, Sulṭân Ḥusayn, and his great minister, 'Alî Shîr, works of ancient and contemporary poets, while the incomparable Bihzâd and his pupils were employed in adorning those manuscripts with miniatures of unsurpassed elegance and charm; then there were gilders, decorators and illuminators who added finishing touches to the splendid copies. Thus there developed an art of manuscript-making which was hardly surpassed in any period or clime; and it was the painters and the calligraphists trained in this atelier who added lustre to the courts of the Ṣafawids of Persia and also to that of the Tîmurids of India. Besides Bihzâd, several well-known artists, notably Mîrak, Shâh Muẓaffar, Sulṭân Muḥammad and Shaykhzâda Maḥmûd worked in the royal studio, while a host of skilled calligraphists, including Khwâja Shihâb-ud-Dîn 'Abdullâh Marwârîd, Khwâja 'Alâ-ud-Dîn Mîkâl, Sulṭân Muḥammad Nûr, Sulṭân Muḥammad Khandân and others, were engaged in transcribing the manuscripts. It was here that Sulṭân 'Alî trained a band of earnest students of calligraphy who in their turn rose to the rank of *ustâd* or master. Sulṭân 'Alî was adored and appreciated universally and glorious tributes to his great talent as a pen-man have been paid him by two of his royal admirers, the Emperor Bâbur and Prince Sâm Mîrzâ Ṣafawî. The former observes in his *Memoirs* :—

' Of fine pen-men there were many; the one standing-out in Naskh-ta-liq was Sl. 'Alî of Mashhad who copied many books for the Mîrzâ (Sultân Husayn) and for 'Ali-sher

---

[1] Sulṭân 'Alî was styled '*Zubdat-ul-Kuttâb*', or 'The Cream of the Calligraphists', by Sulṭân Ḥusayn. See Abu'l Qâsim Ivaghlî Ḥusayn's collection of letters in the British Museum, (Add. 7688), in which a letter of Sulṭân Ḥusayn addressed to *Zubdat-ul Kuttâb* Sulṭân 'Alî is included (Rieu, *Pers. Cat.*, i, p. 390*a*).

Beg, 'writing daily thirty couplets for the first, twenty for the second.'[2]

Prince Sâm Mîrzâ, a scion of the Ṣafawids of Persia, states in his *Tuḥfa-i-Sâmî*,[3] a biography of the 'Contemporary Poets' :—

'The pen of creation has not inscribed on the page of existence a calligraphist of the excellence of Sulṭân 'Alî al-Mashhadî.'

Further, he observes in another place :—

'Mawlânâ Sulṭân 'Alî Mashhadî is more famous in *Nasta'lîq* calligraphy than words can describe...... In spite of the fact that he had passed the age of sixty-three, he wrote a beautiful hand, as will appear from the following two *Mathnawî* verses which he composed about himself :—

مرا عمر شصت است و سه بیش و کم   هنوزم جوان است مشکین قلم

توانم هنوز از خفی و جلی   نوشتن که العبد سلطان علی'

Besides the above two works, notices of Sulṭân 'Alî will also be found in *Khulâṣat-ul-Akhbâr*,[4] *Ḥabîb-us-Siyar*,[5] *Târîkh-i-Rashîdî*,[6] *Majâliś-ul-Mu'minîn*,[7] *Risâla-i-Khushnawîsî*,[8] *Mir'ât-ul-'Âlam*,[9] *Tadhkira-i-Khushnawîsân*,[10] *Tadhkirat-ul-Khaṭṭâṭîn*,[11] etc., but they are usually very brief and sketchy and throw very little light on his life-history. But Sulṭân 'Alî himself has furnished some important data regarding his life in his well-known treatise on calligraphy,

---

[2] *Memoirs of Babur*, (tr. by A. S. Beveridge), p. 291.

[3] *Tuḥfa-i-Sâmî* (my MS., transcribed from the Oriental Public Library, Patna, MS. No. 683, dated 971 A.H.), fol. 17*a*.

[4] Royal Asiatic Society of Bengal MS., No. D155, fol. 369*b*.

[5] Vol. iii, Juzv iii, p. 344.

[6] (By Mîrzâ Ḥaydar Dûghlât), Royal Asiatic Society of Bengal MS., No. D46, fol. 45*a*.

[7] Ṭehrân, A.H. 1248, *Majlis*, 10.

[8] (By 'Abdullâh), Oriental Public Library, Patna, MS., No. 1076, fol. 23*a*.

[9] Bûhâr Library, Calcutta, MS., No. 12, fol. 267*b*, 268*a*.

[10] *Bibliotheca Indica Series* (edited by M. Hidâyat Ḥusayn), pp. 48, 49.

[11] (By Mîrzâ Sanglâkh), Ṭehrân, A.H. 1291.

entitled *Risâla-i-Khushnawîsî*,[12] which he composed at the age of eighty-four, in 920 A.H. We learn from the *Risâla* that Sulṭân 'Alî was born about 836/1432-33, for he states that at the time of the composition of the *Risâla* (i.e., in 920 A.H.) he had attained the age of eighty-four (fol. 11*b*):—

بود هشتاد و چار عمر عزیز　　گشته زایل تمام عقل و تمیز

His father died when he was a boy of seven only, i.e. in 843 A.H.; while his uncle left this mortal world when he (Sulṭân 'Alî) was forty (fol. 4*a*):—

از پدر زان نگفتم و خالم　　که سفر کرده بود از عالم
من ازو هفت ساله مانده جدا　　او بچل سالگی بریده ز ما
شرح تقوی و طاعت هر دو　　نبـود از من شکسته نکو
رحمت ایزدی بریشـان باد　　جای شان در جوار پاکان باد

He worked hard in his youth to improve his handwriting (fol. 3*a*):—

از جوانی بخـط بدی میلم　　عشق خط راندی از مژه سیلم
بر سر کوی کم قدم زدمی　　تا توانستمـی قلـم زدمی

He learnt the rudiments of calligraphy from Mîr Muflisî (fol. 3*a*):—

از قضـا میر مفلسـی روزی　　پیشـم آمد بسـان دلسوزی
قلم و کاغـذ و دواتم جست　　بیست و نه حرف را ز حرف نخست
بنـوشت و روان بدستـم داد　　شدم ز التفـات او دلشـاذ
... ...　　... ... ...
زانکه ابدال بود و صاحب حال　　گشتـه حالم مبـدّل الاحوال
زین سبب عشق خط زیاده شدم　　دل گرفتـار مرد ساده شدم

---

[12] Calcutta Madrasah Library MS., No. CXLLVI. I have also occasionally consulted the Royal Asiatic Society of Bengal MS., No. II, 519.

At the age of twenty he entered a Madrasah, where he practised calligraphy from morning till evening. Afterwards, he used to visit the Holy Shrine of Imâm Riḍâ at Mashhad and then come back to his house, where his mother awaited his return (fol. 3*b*) :—

سنهٔ عمر چون به بیست رسید خط سودا ز صفحه ام بدمید

رو نهـــادم بکنج مدرسهٔ بی خیـــال کجی و وسوسهٔ

روز تا شام مشق میکردم نه غم خواب بود و نه خوردم

شام در روضهٔ رضا بودم سر بر آن آستـانه میسودم

چونکه از روضه آمدم بیرون پیش مادر شدم بخانه درون

Soon he acquired fame and distinction, and students of calligraphy began to flock round him in the Madrasah (fol. 4*a*) :—

چونکه از مشق بیحد و بیعد شدم القصّه شهـــرهٔ مشهـــد

پیش من مهرخان سیم ذقن بهر تعلیم خط بوجه حسن

آمدندی ز دور و از نزدیك خواه از ترك و خواه از تاجیك

After some time Sulṭân ʻAlî left the Madrasah and began to practice fine penmanship in his own house, in Mashhad (fol. 4*a*) :—

بعد ازین ترك مدرسه کردم کس ندیدی بمـــدرسه گردم

سر نهادم بکنج خانهٔ خویش گفتم از سوز سینهٔ خویش

Sulṭân ʻAlî observes complete silence regarding his departure to Herât, where he lived for nearly fifty years. He only states that for a period of five years, preceding the composition of the *Risâla* (i.e., between the years 915 and 920 A.H.), he suffered from *âbilah-i-farang* or French pox :—

با تو این عذر لنگ ازان گفتم ای پسنـــدیده یار ننهفتـــم

که ز دست بلای شوم فرنگ شده بودم ز رنج آبله لنگ

مدت پنـــج سال پیوستــه بودم از رنج آبله خستـــه
خسته دل وز قوی نمانده اثر نتوان گفت شعر ازین بهتر

These are the more important events of Sulṭân 'Alî's life which are recorded in his *Risâla.*

Of the extant specimens of his calligraphy, the earliest signed specimen known to me (if we exclude the British Museum MS. No. Add. 7738 [13] and the *Bibliothèque Nationale,* MS., Ancien Fonds, No. 71 [14]) is the beautiful manuscript of Niẓâmî's *Makhzan-ul-Asrâr* in the British Museum, Or. 25801,[15] which was copied by him in 865/1461, at the age of twenty-nine.

Probably, about this time Sulṭân 'Alî was commissioned by Sulṭân Abû Sa'îd (855–872/1452–1467) to complete a copy of the *Shâhnâma* which was lying incomplete in his library. It is stated that Mawlânâ Ja'far, a well-known calligraphist of the age, was engaged in copying the manuscript for the Sulṭân, but before he could complete it, 'the pen of Destiny removed him from the page of Existence'. Sulṭân Abû Sa'îd did not like to hand over this superb manuscript to mediocres, and so he waited to find out a worthy successor of the Mawlânâ, and such he found in the person of Mawlânâ Sulṭân 'Alî. It is recorded in *Risâla-i-Khushnawîsî* that 'the courtiers of the Sulṭân reported to him Sulṭân 'Alî's excellence in calligraphy and his ever-increasing fame as a penman. Indeed, he received greater approbation from the general public than the calligraphists themselves. So the Mawlânâ was summoned

[13] Rieu, *Catalogue of Persian Manuscripts in the British Museum,* Vol. ii, pp. 637-638. This is a MS. of *Kulliyât-i-Kâtibî,* which was transcribed by Sulṭân 'Alî in 857/1453, but it is uncertain whether this Sulṭân 'Alî is identical with Sulṭân 'Alî of Mashhad.

[14] Schulz states in his *Die Persische-Islamische Miniaturmalerei,* (p. 165) that Sulṭân 'Alî al-Mashhadî transcribed this copy in 849/1445, but in view of the fact that Sultân 'Alî was then only 13 years old, we feel some hesitation in ascribing the transcription of the MS. to him (al-Mashhadî).

[15] Rieu, *Persian Catalogue,* Vol. ii, pp. 572*b,* 573*a.*

at the instance of the Sulṭân and was charged with the duty of completing the unfinished copy '.[16]

Sulṭân Abû Sa'îd occupied Herât in 861/1456-57 and remained in possession of the town (except for a temporary interruption by Jahân Shâh in 862/1457-58), till his death in 872/1467-68. It is certain that Sulṭân 'Alî came to Herât before 872/1467-68 and that, on the death of that Sulṭân, entered the service of his successor Abu'l Ghâzî Sulṭân Ḥusayn, who occupied Herât on Ramaḍân 10, A.H. 872 (April 3, 1506). Sulṭân 'Alî enjoyed the patronage and personal favour of that king for some forty years and, on his death in 911/1506, joined the service of Shaybânî Khân, the great Uzbeg leader who occupied Herât in 913/1507-8. Shaybânî Khân, ruthless and savage though he was, is nevertheless acknowledged to have been a good poet, painter and penman. But ' he formed too high an estimate of his own achievements, for he took upon himself to correct the drawings of Bihzâd, just as he would touch up the handwriting of Sulṭân 'Alî of Mashhad, the greatest calligraphist of his day '.[17]

Probably Sulṭân 'Alî returned to his native town, Mashhad, sometime after the death of Shaybânî Khân, which took place in 916/1510, or possibly earlier, for he was attacked with *'âbilah-i-farang* (*morbus gahliens*), or French pox, about 915/1509.

Several conflicting dates have been assigned to the death of Sulṭân 'Alî. According to *Mir'ât-ul-'Âlam*,[18] he died in 910 A.H., while the author of *Tadhkirat-ul-Khaṭṭâṭîn*[19]

---

[16] 'Abdullâh, Oriental Public Library MS., No. 1076, fol. 23*a*. My translation is not quite literal.

[17] Arnold (Sir T. W.) *Painting in Islam*, p. 33. See also the *Memoirs of Bâbur* (tr. by A. S. Beveridge), p. 329, and *Tuḥfa-i-Sâmî* (R.A.S.B. MS., fol. 20*b*), and the *Islamic Book* (Arnold and Grohmann), p. 74.

[18] Bûhâr MS., No. 12, fol. 29*b*. The MS. of *Mir'ât-ul-'Âlam* consulted by the editor of *Tadhkira-i-Khushnawîsân* (*Bib. Indica Series*, p. 49, *n*. 1) gives A.H. 902.

[19] Ṭehrân, A.H. 1291.

places his death in 914 A.H. The authors of *Ḥabîb-us-Siyar*[20] and *Majâlis-ul-Mu'minîn*[21] record his death in 919 A.H., but we cannot accept any of the above dates as correct for the reasons given here :—

(i) He composed the aforesaid *Risâla* on calligraphy in 920 A.H., as he states in the conclusion :—

سال اتمـــام نظم این نامه　　نهصد و بست زد رقم خامه

بود ماه نخست ز اول سال　　که آخر رسید قال و مقال

(ii) A Persian MS. exhibited in Paris, in 1912, was copied by him in 920 A.H., as appears from the following colophon[22] :—

کتبه العبد المذنب سلطان علی المشهدی غفر ذنبه سنه ۹۲۰

(iii) A copy of *Risâla-i-Khwâja 'Abdullâh Anṣârî*, transcribed by him in 921 A.H., is preserved in the Râmpûr State Library.[23]

The only conclusion which we can possibly draw from the above facts is that he did not die before 921/1515-16.

We learn from the *Majâlis-ul-Mu'minîn* that Sulṭân 'Alî was buried at Mashhad, beside the library which is attached to the Holy Shrine of Imâm Riḍâ.[24]

To judge from the extant specimens of his calligraphy, Sulṭân 'Alî was undoubtedly an indefatigable worker; he even copied manuscripts at the advanced age of eighty-four. I have been able to trace some thirty manuscripts which bear his signature, but it must not be assumed from this fact only that they were all transcribed by Sulṭân 'Alî

---

20 Vol. iii, Juzv iii, p. 344.

21 *Majlis*, 10.

22 Marteau (G.) and Vever (H.), *Miniatures Persanes*, Paris, 1913, *Forme*, 8, No. 12.

23 *Journal of the Asiatic Society of Bengal*, 1918, p. cxxxiv.

24 *Majlis*, 10.

himself, for besides the possibility of a forged signature in the colophon, it is quite probable, indeed certain, that some of these manuscripts were copied by other calligraphists who were his namesakes. The author of *Tadhkira-i-Khushnawîsân* gives us the names of four [25] namesakes of Sulṭân 'Alî, namely, Sulṭân 'Alî Fânî,[26] Sulṭân 'Alî Tabrîzî, Sulṭân 'Alî Khurâsânî, Sulṭân 'Alî Qazwînî. To the above list we may add the names of (1) Sulṭân 'Alî Qâ'inî, who also enjoyed the patronage of 'Alî Shîr Nawâ'î and died (according to *Mir'ât-ul-'Âlam*) in A.H. 914,[27] (2) Sulṭân 'Alî al-Haravî, who transcribed a Persian treatise on the astrolabe [28] in 999/1590-91, (3) Sulṭân 'Alî Shûshtarî, who was a distinguished painter and, as appears from his signature on one of the paintings, was probably a calligraphist too,[29] and (4) Sulṭân 'Alî Shîrâzî.[30]

We are unable to say whether or not Sulṭân 'Alî left any male issue, but it is rather curious to note that Schulz,[31] Jackson,[32] Marteau and Vever,[33] Huart [34] and several other writers on Persian painting are almost unanimous in declaring that Sulṭân Muḥammad Nûr, a distinguished calligraphist of the period, was his son. I have consulted some of the most important and trustworthy contemporary authorities on the subject but have failed

---

25 *Bib. Indica Series*, p. 42.

26 According to Khwând Amîr's *Khulâṣat-ul-Akhbâr* (A.S.B. MS., No. D. 155, fol. 369*b*) Fânî worked in the library of Sulṭân Ḥusayn. He was alive in A.H. 950. According to 'Abdullâh's *Risâla* (Oriental Public Library, Patna, MS., No. 1076, fol. 23*a*) Fânî was a pupil of Mawlânâ Ja'far.

27 Bûhâr Library MS., No. 12, fol. 29*b*. According to 'Abdullâh (*Risâla-i-Khushnawîsî*, Oriental Public Library MS., No. 1076, fol. 23*a*), he was a pupil of Mawlânâ Aẓhar. See also Huart, *Les Call.*, p. 214.

28 Blochet, *Schefer Catalogue*, No. 1474.

29 Martin, *Miniature Painting and Painters of Persia, India, and Turkey* (London, 1912), p. 112 (Figures 18 and 20).

30 A MS. of *Dîwân-i-Ḥâfiẓ*, copied by him in 991 A.H., is preserved in Patna.

31 *Die Persische-Islamische Miniaturmalerei*, p. 165.

32 *Catalogue of Persian Manuscripts* (Cochran Collection, New York), p. 61.

33 *Miniatures Persanes*, p. 26.

34 *Les Calligraphes et les Miniaturistes de L'Orient Musulman*, p. 223.

to find any statement supporting the assertion of these distinguished writers.[35]

Sulṭân 'Alî transcribed our manuscript of the *Rubâ'îyât* on the last day of Rajab, A.H. 911. Probably it was the last copy which he prepared for his great patron Sulṭân Ḥusayn Bayqarâ, who died only a few months later, on the 11th of Dhu'l-Ḥijja, 911 (May 5, 1506). The colophon runs thus:—

تمام شد رباعیات ملك الحکما شیخ عمر خیام طاب الله ثراه بتاریخ
سلخ شهر رجب المرجب سنه احدی عشر و تسعمائه الهجریه النبویه -
کتبه العبد المذنب سلطان علی الکاتب ❊

'Finished the *Rubâ'îyât* of Shaykh 'Umar-i-Khayyâm, the King of Philosophers, *May Allâh make his dust fragrant*, on the last day of Rajab-al-Murajjab, in the year Nine Hundred and Eleven of the Ḥijra of the Prophet. Transcribed by this sinful slave, Sulṭân 'Alî al-Kâtib.'

Here Sulṭân 'Alî has signed his name 'Sulṭân 'Alî al-Kâtib', and has omitted to add 'al-Mashhadî', after his name, but we need not attach any importance to this omission which is probably incidental only. The fact that Sulṭân 'Alî used to sign his name as Sulṭân 'Alî al-Kâtib also is proved beyond all doubt from the following

---

35 Khwând Amîr, who wrote his *Ḥabîb-us-Siyar* (in 930/1524) during the life time of Sulṭân Muḥammad Nûr, calls him Sulṭân Muḥammad bin (i.e., son of) Nûrullâh (Vol. iii, Juzv iii, p. 350). The above statement is conclusively proved from the signature of the calligraphist himself, which appears on a MS. of *Chahl Ḥadîth* in the St. Petersburg Library. It runs as follows:—

سلطان محمد بن نورالله

(Sulṭân Muḥammad, son of Nûrullâh). See Dorn's *Catalogue des Manuscrits et Xylographes Orientaux de la Bibliothèque Imperiale Publique de St.-Petersbourg*, No. CDXXXVII. Another signature: بنده سلطان محمد بن نور (The slave, Sulṭân Muḥammad, son of Nûr) appears on a MS. of *Subḥat-ul-Marjân* (dated, A.H. 913) in the Oriental Public Library, Patna. (See Khân Bahâdur 'Abdul Muqtadir's *Catalogue*, Vol. 1, p. 74.) It is quite clear from the above quotations that Sulṭân Muḥammad was the son of Nûrullâh and *not* of Sulṭân 'Alî al-Mashhadî.

note on a Waṣlî, included in the Album of the Emperor Jahângîr, in the Berlin Library [36]:—

مشقه العبد المذنب المحتاج الی رحمة الله تعالی سلطان علی الکاتب

المشهدی غفر ذنوبه و ستر عیوبه بدارالسلطنة هراة ٭

---

[36] Goetz (H.) and Kühnel (E.), *Indian Book Painting from Jahangir's Album in the State Library in Berlin,* Plate 24.

III. THE MINIATURES.

There are five beautiful miniatures (on folios *30b*, *31a*, *40b*, *41a*, *50b*) which adorn the manuscript. They are interesting specimens of the pictorial art of Persia that flourished at Herât in the 15th and early 16th centuries A.D. Although four of the miniatures lack the artistic perfection of Bihzâd or Maḥmûd, yet there can be no doubt as to their having been drawn by a painter who had received his training in the studio of Bihzâd. There is one miniature however (on fol. *41a*) which appears to have been executed by the great Bihzâd himself. This one, which is undoubtedly the finest in the manuscript, is characterized by that excellence of workmanship, finish and refinement which have long been recognized to be the most pleasing features of the miniatures executed by that great artist. Simple in design and execution, charming in its colour scheme and supremely decorative in character, it has a fascination of which the observer never wearies. The signature of Bihzâd, which is in microscopic letters, has been cleverly concealed in the fringe of the *Kamar band* (or, belt) of the youth sitting on the right. In fact, the artist has so cleverly concealed his signature that it escaped my notice for more than a year.

I regret, however, that in spite of the best endeavours of the photographer and the engraver it has not been possible for them to reproduce the signature of the artist; it is in fact, so minute that they cannot be detected even in the original without the help of a magnifying glass.

It is a matter of common knowledge to the students of Persian painting that Bihzâd employed certain very clever devices in concealing his signatures. Dr. Martin, a notable authority on Islamic painting, has laid down

the following test for identifying the authentic signatures of that artist :—

'Real signatures executed by the artist (i.e. Bihzâd) are extremely rare, being recognized at once by the care and discretion shewn in their application. It may be taken as a rule that all conspicuous and carelessly written signatures are of a far later date. Those who know Bihzâd's real signature are aware that most of those ascribed to him are false, and have not the slightest resemblance to the microscopic character of the master. If the signature is placed within a small shield or anything similar, its authenticity is pretty certain.'[37]

By applying the above test we find little difficulty in asserting that the signature on our miniature is probably authentic. But is the quality of the miniature such that the great Bihzâd might have painted it ? I am inclined to answer the question in the affirmative, but I should like to emphasize at the same time that its quality must not be judged by the reproduction given here. The art of process-engraving in India is still in its infancy, and therefore it is impossible to reproduce in print the extreme delicacy of the lines or the dazzling beauty of the colours that the painter has used. In fact, the reproduction gives only a very hazy idea of the consummate skill of the artist. I leave the matter here, and now it rests with the expert to examine the original miniature and to pronounce his judgment on the authenticity or otherwise of the signature of Bihzâd.

All the miniatures, with the exception of the last, go in pairs. In the first set of double-page illustrations the artist has illustrated the subject-matter of the following Quatrain :—

گویند بهشت و حور عین خواهد بود   آنجا میٔ ناب و انگبین خواهد بود
ما با میٔ و معشوق از آنیم مقیم   چون عاقبت کار همین خواهد بود

---

[37] *Miniature Painting and Painters of Persia, India, and Turkey*, p. 49.

In paradise, they tell us, Houris dwell,
And fountains run with wine and oxymel:
If these be lawful in the world to come,
Surely 'tis right to love them here as well.

(*Whinfield*).

The first two lines of the Quatrain are illustrated in the first miniature, while the last two are illustrated on the page facing it. We find in both the miniatures youth and beauty meeting 'to snatch and to turn to good account a few moments from annihilation's waste'. The lawn is green and the light crimson background is overshadowed by a golden sky. The colour scheme is immensely pleasing, but it must be admitted, however, that the artist has not displayed his skill to the best advantage. He was apparently a mediocre one only.

In the second set of paintings we find two youths sitting on the green lawn, with a 'Cup of Wine' and a 'Book of Verses', reminding us of 'Umar's dream of 'Paradise on Earth':—

A Book of Verses underneath the Bough,
A Jug of Wine, a Loaf of Bread—and Thou
Beside me singing in the Wilderness—
Oh, Wilderness were Paradise enow!

(*Fitz-Gerald*).

The blossoming tree, the fine landscape behind and the golden horizon above, flecked with white and blue, curling patches of cloud, transform us to a 'fairy world of unearthly vividness and beauty'. The picture on the opposite page, which is no doubt the finest in the manuscript and was perhaps painted by the great Bihzâd himself, depicts a scene of close intimacy. The lawn is as usual green but the background is of dazzling gold and the horizon of wonderful *lapis lazuli*, a pigment which 'must have been worth its weight in gold'. The effect produced

by the alternate use of gold and blue, both charmingly fresh and bright, is immensely pleasing.

The text, illustrated in the minatures, is as follows :—

ایام شبابست شراب اولیٰتر   با خوش پسران بادهٔ ناب اولیٰتر
این عالم فانی چو خرابست و بیاب   از باده درو مست و خراب اولیٰتر

Youth is the time to pay court to the Vine,
To quaff the cup, with revellers to recline ;
A flood of water once laid waste the earth,
Hence learn to lay you waste with floods of wine.
(*Whinfield*).

The fifth and the last painting, which is a single page illustration, is the least attractive of all the paintings in the manuscript. Further, it has been badly mutilated by some over-zealous moralist who was probably annoyed with the scene depicted. The Quatrain illustrated here, runs as follows :—

اکنونکه بزد هزاردستان دستان   جز بادهٔ لعل ز کفّ مستان مستان
برخیز و بیا که گل بشاهی بنشست   روزی دوسه داد خود ز بستان بستان

The following is a free rendering of the text :—

Now that the Nightingale has struck his lyre,
Fill full the cup of joy for the days that be ;
Awake, arise, for the spring is in full array,
Accept naught but the brimming cup from Sâqî's lily hands.

IV. CONTENTS OF THE MANUSCRIPT.

The manuscript ($6 \times 4\frac{1}{2}$; $4\frac{3}{10} \times 3\frac{1}{10}$) should have, as originally numbered, comprised 62 folios, but we notice that:

Fol. 1 is numbered 3 (٣), from which we may conclude that 2 folios which apparently contained a double-page miniature, are missing; and, as such, it is probable that three quatrains are missing from the copy. I have counted the number of quatrains in the following manner: fol. 1*a* (or fly-leaf) blank; foll. 1*b* and 2*a*, which might have contained miniatures, one *Rubâ'î*; fol. 2*b*, two *Rubâ'îs*.

Fol. 33, which should have been originally numbered 35, is actually numbered 36, which is either due to the fact that fol. 35 is missing, or that the page has been numbered wrongly.

Fol. 37, which should have borne 40, is actually numbered 41.

Foll. 49, 50, 51, and 52 (numbered originally 53, 54, 55, and 56) are blank. But these pages do not form a part of the original MS., for the paper of these folios is very modern. Probably these pages were actually meant for the outer cover of the MS., and were added towards the end of the last century by the book-binder who remounted the copy on new margins. An exactly similar leaf actually precedes the MS.

Foll. 12 and 55 are misplaced; the former should come after fol. 55 and the latter should follow fol. 45.

V. THE 'GENUINENESS' OF THE QUATRAINS IN THE MANUSCRIPT.

The manuscript, which contains two quatrains to a page (except fols. 31*b*, 32*a*, 41*b*, 42*a*, 50*b*, and 54*a* which contain miniatures), comprises 206 quatrains, arranged alphabetically. The number of *Rubâ'îs,* under each letter of the alphabet is as follows :—

Alif (7) ; *bâ* (3) ; *tâ* (85) ; *jîm* (1) ; *ḥâ* (1) ; *khâ* (1) ; *dâl* (45) ; *râ* (13) ; *zâ* (8) ; *sîn* (2) ; *shîn* (5) ; *kâf* and *gâf,* which are not separated, (3) ; *mîm* (11) ; *nûn* (8) ; *wâw* (4) ; and *yâ* (9)=206. But we find that under *radîf* '*tâ*' Quatrains 44 and 45 are identical ; thus the total number of quatrains in our copy is 205.

It may now be asked : How many of these quatrains may be safely attributed to 'Umar-i-Khayyâm ? I cannot attempt to answer this question without referring to the methods pursued by scholars to test the genuineness of the *Rubâ'îyât* attributed to 'Umar. As pointed out by Sir Denison Ross, the following four methods have ordinarily been followed by scholars :—

'(1) To eliminate from the attributed verses all those which are found in old MSS. of early poets,

(2) To eliminate verses which have from the first been claimed for later poets,

(3) To accept as genuine incidental quotations from 'Omar, occurring in early works of biography and in anthologies, and

(4) To take the style and subject-matter as the test of genuineness.' [38]

The first two methods were adopted, for the first time, by the late Professor Zhukovski in his monograph, "Umar-i-Khayyâm and the Wandering Quatrains', which

[38] *Bulletin of the School of Oriental Studies,* Vol. IV, Part III, (1927), p. 433.

appeared in the *al-Muẓaffarîyya*[39]—a volume of studies presented to Baron Victor Rosen, in 1897. Zhukovski was able to show in that monograph that at least eighty-two quatrains included in the edition of Nicolas[40] could, on equally good authority, be attributed to other poets. The study was taken up later by Professor Arthur Christensen, in his *Researches sur les Rubâ'îyât d'Omar Ḥayyâm* (Heidelberg, 1905), who was able to add 19 quatrains to Zhukovski's list of 'Wandering Quatrains'—thus raising the number to 101. He was later able to find 7 more.[41]

It must not be supposed, however, that this method is not fraught with danger or difficulty. As pointed out by Dr. Rosen in his article, *Zur Textfrage der Vierzeiler Omar's des Zeltmachers,*[42] 'the fact that a quatrain is ascribed at the same time to 'Umar and to another poet, does not necessarily mean that 'Umar is not the author of the quatrain in question. Two quatrains which are ascribed to 'Umar and likewise to Ṭâlib-i-'Âmulî cannot be composed by the latter, for they occur in the Bodleian MS. from A.D. 1460-61 and Ṭâlib died in 1625 or 1626. Only two out of sixteen quatrains that are ascribed to Ḥâfiẓ are to be found in a MS. of Ḥâfiẓ' *Dîvân* from A.D. 1639, and none at all from about A.D. 1500.[43] Of four quatrains attributed to 'Umar and to Jalâlud-dîn Rûmî not a single one exists in a Rûmî MS. from about A.D. 1500.' He concludes: 'We are not justified in rejecting a priori as

---

39 The original article appeared in Russian. Dr. Ross published its summary in the *Journal of the Royal Asiatic Society*, April 1898, Vol. XXX, pp. 349–366.

40 Paris, 1867. This edition comprises 464 quatrains of 'Umar-i-Khayyâm.

41 *Critical Studies in the Ruba'iyât of 'Umar-i-Khayyâm*, (Copenhagen, 1927), p. 8. Sir E. Denison Ross (J.R.A.S., 1898, p. 356) and Professor Schaeder (Rosen's edition, Berlin, p. 34) also have discovered one 'Wandering Quatrain' each.

42 Z.D.M.G., 1926, p. 285 et. seqq., I have been unable to make use of the original article, which is in German, and have, therefore, relied on Christensen's summary in his *Studies*, pp. 10,11.

43 I may point, however, that Q. No. 202 of Nicolas's edition (Whinfield, No. 246) is present in a MS. of *Diwân-i Ḥâfiẓ*, dated 827/1423 (see 'Abdur Raḥîm Khalkhâlî's edition, Ṭehrân, 1928).

spurious a 'wandering quatrain' that exists in the 'Rubâ'îyât of 'Umar.'

I find on an examination of the text of the present manuscript that out of a total of 206 Rubâ'îyât, 30 are included in Zhukovski's, 2 in Christensen's, and 1 in Rosen's list of the 'Wandering Quatrains'. I suppose there are still quite a good number of quatrains in this copy which can be traced in the Dîwâns of other poets, and as an instance I may point out that Quatrain No. 62 is present in the *Kullîyât* of Ibn-i-Yamîn, dated A.H. 1026, preserved in the Bûhâr Library, Calcutta.

I append here a list of the 'Wandering Quatrains' of the present MS. :—

Serial No.	N. Ashraf MS.	Bodleian MS.	Whinfield's Edition.	Nicolas's Edition.	Attributed to
'Wandering Quatrains' included in Zhukovski's list.					
1	1	5	7	8	'Aṭṭâr.
2	6	..	2	3	,,
3	13	..	52	49	Ḥâfiẓ.
4	17	11	28	24	Ṭâlib-i-'Âmulî.
5	29	..	57	54	Aṭrâf-ud-Dîn Ḥasanî.
6	32	..	62	59	Najm-ud-Dîn Râzî.
7	42	..	66	63	Riḍâ-ud-Dîn.
8	52	19	42	38	Naṣîr-ud-Dîn Ṭûsî.
9	65	..	73	70	Ḥâfiẓ.
10	81	..	72	69	,,
11	87	..	93	91	'Abdullâh Anṣârî.
12	95	..	76	74	Sirâj-ud-Dîn Qumrî.
13	99	..	164	141	Râzî, Ni'matullâh Kirmânî.
14	106	..	177	158	Rûmî.
15	151	..	142	113	Fakhr-ud-Dîn Râzî.
16	114	..	140	110	Afdal-i-Kâshî.
17	119	..	185	168	Ḥâfiẓ, Majd-ud-Dîn Hamgar.
18	124	77	194	179	Majd-ud-Dîn Hamgar.
19	152	..	243	199	Shâhî, 'Âkifî.
20	156	..	246	202	Ḥâfiẓ.
21	158	1	268	229	,,
22	160	99	269	230	Kamâl Isma'îl.
23	165	..	276	236	Abû Sa'îd, Anṣârî.
24	166	..	278	238	Rûmî.
25	175	..	333	296	Abû Sa'îd, Saif-ud-Dîn Bâkharzî.
26	177	..	306	263	Athîr-ud Dîn.
27	195	130	393	351	Afdal-i-Kâshî, Ḥâfiẓ.
28	196	..	395	353	Ḥâfiẓ.
29	197	129	390	348	'Aṭṭâr.
30	206	..	463	426	Abû Sa'îd.

Serial No.	N. Ashraf MS.	Bodleian MS.	Whinfield's Edition.	Nicolas's Edition.	Attributed to
		'Wandering Quatrains' included in Christensen's list.			
31	70	..	43	39	Afḍal-i-Kâshî.
32	80	..	118	..	Abû Sa'îd.
		'Wandering Quatrain' included in Rosen's list.			
33	186	..	389	..	Abu'l Ḥasan Kharqânî.

In connection with the third method, namely 'to accept as genuine incidental quotations from 'Umar, occurring in early works of biography and anthologies', Zhukovski, Rosen, and Ross have examined a large number of Persian works and they have been able to discover 2 quatrains in Najm-ud-Dîn Râzî's *Mirṣâd-ul-'Ibâd* (composed in 620/1223); 1 in Juwaynî's *Târîkh-i-Jahân Gushâ*[44] (composed 658/1260); 2 in Shahrazûrî's *Nuzhat-ul-Arwâḥ* (13th c., A.D.); 1 in Ḥamdullâh Mustawfî's *Târîkh-i-Guzîda*[45] (composed in 730/1330); 2 (one being identical with the quatrain in *Târîkh-i-Guzîda*) in *Firdaws-ut-Tawârîkh* (compiled 808/1405); and 13 in *Mu'nis-ul-Aḥrâr*[46] (741/1340-1), a unique anthology of the works of Persian poets. There is good reason to believe that all these 18 quatrains are genuine and may be taken as the basis of the text of 'Umar's *Rubâ'iyât.* Christensen, however, considers 10 of these quatrains as genuine, 3 uncertain and 5 spurious.[47]

[44] *Gibb Memorial Series*, Part I, p. 128.

[45] *Gibb Memorial Series*, Vol. I, p. 818.

[46] The manuscript has been described by Mîrzâ Muḥammad Khân Qazwînî, its discoverer, in the *Bulletin of the School of Oriental Studies*, Vol. V, Part I, (1928), pp. 97–108. The text of the quatrains was first published by Dr. Rosen as an appendix to his Berlin edition of "*Rubâ'iyât-i-'Umar-i-Khayyâm*' (1925), and, later, re-printed (from the original MS.) with an English translation by Sir Denison Ross, in the *Bulletin of the School of Oriental Studies*, Vol. IV, Part III, (1927), pp. 433–439.

[47] *Studies*, pp. 40–42.

Of the quatrains in the above-mentioned books, the following are found in our copy also :—

No. 19 of our copy is			No. 1 in the *Mirṣâd-ul-'Ibâd* and No. 11 in the *Mu'nis-ul-Aḥrâr.*
No. 37	,,	,,	No. 5 in the *Mu'nis-ul-Aḥrâr.*
No. 52	,,	,,	is included in *Târîkh-i-Jahân Gushâ.*
No. 105	,,	,,	No. 1 in the *Mu'nis-ul-Aḥrâr.*
No. 173	,,	,,	No. 8 ,, ,,
No. 181	,,	,,	No. 4 ,, ,,
No. 197	,,	,,	No. 12 ,, ,,
No. 203	,,	,,	No. 13 ,, ,,

Of the 12 quatrains which contain the pen-name of 'Umar, only six (including No. 8 of Jâjarmî) have been declared by Rosen to be genuine.[48] Our copy contains 5 quatrains (Nos. 43, 82, 167, 173, and 192) which bear the pen-name of 'Umar, and three of them (i.e. Nos. 167, 173, and 192) are included in Rosen's list of 'genuine' quatrains, while one more (No. 43) is declared by Christensen to be genuine.[49]

I have myself pursued these two methods with some amount of success and have discovered a quatrain of 'Umar in a unique and exceedingly valuable manuscript of *Târîkh-i-Herât,*[50] which was composed by Sayf Ibn Muḥammad bin Ya'qûb al-Harawî and dedicated to Malik Ghiyâth-ud-Dîn Kurt, the fourth King of the Kurt dynasty of Herât, who reigned during the years 708–729/1308–1328. The MS. does not bear the date of transcription 'but the

[48] *Rubâ'îyât* (Berlin, 1925), pp. 16–23. Christensen, however, does not agree with some of the conclusions of Dr. Rosen. See *Studies*, p. 40.

[49] *Studies*, p. 42.

[50] The MS. is preserved in the Bûhâr section of the Imperial Library, Calcutta. It is written in a beautiful, bold *Naskh* and is in an excellent condition of preserva-tion. For a full description of the MS. see Khân Bahâdur Mawlawî 'Abdul Muqtadir's article '*Notes on a unique history of Herât, discovered in the Bûhâr collec-tion of MSS. in the Imperial Library* (Calcutta)' in the *Journal of the Asiatic Society of Bengal*, Vol. XII (New Series), No. 4 (1916).

nature of the handwriting and the general appearance of the copy tend to suggest', as pointed out by Khân Bahâdur 'Abdul Muqtadir, 'that it was transcribed during the life-time of the author or immediately after his death'.[51] The quatrain occurs on fol. 45*b* of the MS. and bears the name of 'Umar-i-Khayyâm, in red ink, on the margin:—

زهرست غم جهان و من تریاکم (عمر خیام)
تریاك خورم ز زهر ناید باکم
با سبزه خطان بسبزه میٔ می نوشیم
زان پیش که سبزه بر دمد از خاکم

The quatrain also occurs, as appears from Christensen's 'concordance' (No. 516), in several collections of 'Umar's *Rubâ'îyât*, namely Rosen's MS. (dated, A.H. 721) *Bibliothèque Nationale* MS., Suppl. Persian, 823 (dated, A.H. 902); Bodleian MS., No. 376 (*circa*, 16th century); the British Museum MS., Or. 5966 (dated, A.H. 977), etc. It is also found in the Amritsar (No. 638), Lucknow (No. 516), and Nicolas's (No. 280) editions of the *Rubâ'îyât*, but in all these editions the quatrain has two lines quite distinct from the *Târîkh* MS. I quote the text from Nicolas's edition (No. 280) and refer the reader to Rosen for variants, etc.[52]

آن روز که نیست در سر آب تاکم   زهری بود ار دهر دهد تریاکم
زهرست غم جهان و تریاکش میٔ   تریاك خورم ز زهر ناید باکم

A comparison of the above text with the text in the *Târîkh* MS. will hardly leave any doubt in our mind regarding the excellence of the text in the latter manuscript. I am of opinion that, as the *Rubâ'î* occurs in a MS. which was written before 729/1328, and, further, as it is also found in several fairly old collections of the *Rubâ'îyât*, it

---

[51] *Catalogue Raisonné of the Bûhâr Library*, Vol. I, Persian Manuscripts (Calcutta, 1921), p. 43.

[52] *Rubâ'iyât-i-'Umar-i-Khayyâm*, (Berlin, 1925), No. 198, p. 100.

should be included among the genuine quatrains of 'Umar-i-Khayyâm.

I should also like to refer here to another discovery of 16 quatrains which I made in 1929 in Taqî-i-Kâshî's [53] extremely rare *Khulâṣat-ul-Ash'âr wa Zubdat-ul-Afkâr* (1016/1607) preserved in the Oriental Public Library, Patna.[54] Of these 16 quatrains, I was able to trace 9 in certain collections of 'Umar's *Rubâ'îyât*, but the remaining 7 could not be found in any available edition of the *Rubâ'îyât.* As I have already discussed the value and importance of Kâshî's codex in an article which I contributed to Vol. III of *Islamic Culture* [55] (Hyderabad, Deccan), I do not propose to re-open the discussion. I shall, therefore, give only a brief summary of the remarks that I made in that paper:—

1. Taqî-i-Kâshî is a remarkably accurate biographer.
2. The Patna MS. was revised and corrected by Taqî-i-Kâshî himself.
3. The Patna MS. presents a more correct text of the *Rubâ'îyât* than some of the older codexes transcribed by the professional calligraphists. The value of the text is proved from the fact that 3 of the 'traced' quatrains (Nos. 5,[56] 8, and 9[57]) are present in Jâjarmî's

[53] He was born about 946/1539 and completed his *Tadhkira* of ancient and contemporary poets in six volumes, in 1016/1607. The Patna MS. comprises the fourth volume of the *Tadhkira*, followed by a *Tadhnib* (foll. 270–395) in which he gives selections of the verses of a large number of poets. Taqî's *Tadhkira* contains (as remarked by Sprenger) 'the soundest critical and most exact and complete biographical remarks on the Persian poets; the author seems to have consulted their Diwans and to have collected all the information concerning them he could' (*Oude Catalogue*, p. 14).

[54] A full description of the MS. will be found in Khân Bahâdur 'Abdul Muqtadir's *Catalogue of Persian Manuscripts in the Oriental Public Library*, Patna, Vol. VIII, pp. 73–75.

[55] Vol. III, No. 3, (1929), pp. 369–374.

[56] Also included in Rosen's edition of Sulṭân Muḥammad Nûr's MS., dated A.H. 930 (No. 44).

[57] Also included in Rosen MS. (dated A.H. 721) (No. 50).

Mu'nis-ul-Aḥrâr, 4 (*Nos. 1,*[58] *2, 3,*[59] *and 4*[60]) *in the Bodleian MS., and the remaining 3* (Nos. 6 and 7) in Rosen's MS. (the colophon of which is dated, A.H. 721).

4. In view of the above facts, there is reason to believe that the 'new', or 'untraced', quatrains are also probably genuine and that some of them at least can be traced in the unpublished codexes of 'Umar's *Rubâ'îyât.*

Our MS. includes 5 of these 'traced' quatrains, i.e. Nos. 3, 4, 6, 7, and 9 corresponding to Nos. 200, 38, 111, 81, and 19 of our manuscript.

The text of the *Rubâ'îyât* in Taqî-i-Kâshî's *Khulâṣa* is printed as a supplement at the end.

I may also mention here that ar-Râwandi's *Râḥat-uṣ-Ṣudûr* (composed in 599) and Ṣadr-ud-Dîn Warâwînî's *Marzubân Nâma* (composed towards the beginning of the 7th century Ḥijra) contain two *Rubâ'îs* which are ordinarily attributed to 'Umar-i-Khayyâm. Although neither ar-Rawandî nor al-Warâwînî mentions the name of 'Umar-i-Khayyâm yet there is good reason to believe that the following Quatrain, quoted in the *Râḥat-uṣ-Ṣudûr*, probably belongs to 'Umar[61] :—

يك شيشهٔ مئ كهن ز ملكی نو به   وز هرچ نه مئ طريق بيرون شو به
چرخشت به از ملك فريدون صد بار   خشت سرخم ز تاج كيخسرو به

The Quatrain in the *Marzubân Nâṃa* runs as follows[62] :—

كر از پئ شهوت و هوی خواهی رفت   از من خبرت كه بی نوا خواهی رفت
بنكر كه كهٔ و از بجا آمدهٔ   ميدان كه چه ميكنی و بجا خواهی رفت

---

58 Also included in Rosen MS. (dated A.H. 721) (No. 90).
59 ,, ,, ,, ,, (No. 321).
60 See Rosen, No. 33, *n*2.
61 *Gibb Memorial Series* (edited by Prof. Muḥammad Iqbâl), p. 425.
62 *Gibb Memorial Series* (edited by Mîrzâ Muḥammad Khân), p. 216.

but 'as it is included in the list of the 'Wandering Quatrains' and is attributed to 'Abdullâh Anṣârî, we are not quite sure regarding its authorship.

In connection with the fourth method, namely 'to take the style and the subject-matter as the test of genuineness', some useful work has been done by Dr. Rosen, but he was unable to make much progress owing mainly to the fact that 'nearly all quatrains are', as pointed out by Professor Browne, 'so similar in form, metre, style, and diction, so brief in extent, so much more prone to treat of the Universal than of the Particular, and so easy to make or paraphrase, that not even the most accomplished Persian man of letters could seriously pretend to decide by their style as to their authorship'.[63]

Professor Arthur Christensen has, however, followed a new method. Besides applying the aforesaid tests, he has further relied on the occurrence of a quatrain in a certain number of fairly old codexes before declaring it to be genuine. He had for this purpose 18 collections [64] of the *Rubâ'îyât* before him, which he divided into two main groups: (A) Alphabetical and (B) Non-alphabetical.[65] He laid the following general rule for testing the genuineness of the *Rubâ'îyât* attributed to 'Umar. "If a quatrain is so amply represented in texts of both groups A and B, that it has been in their common source, its existence in the Rubâ'îyât of 'Umar-i-Khayyâm is warranted for so early a date that we safely consider it genuine".[66] Further, he laid down that if a quatrain occurs in at least five texts of group B and (generally speaking) in three or four texts of group A it is fairly safe to assume its genuineness. He has, after applying these rules, selected only 121

[63] *Literary History of Persia*, Vol. II, p. 258.

[64] He has discussed the importance of these texts in his *Studies*, p. 15, *et seq.*

[65] He is of opinion that 'the non-alphabetical texts represent a textual tradition which is older than that of the single alphabetical texts, for the alphabetical arrangement, once adopted, has persisted'. (*Studies*, p. 26.)

[66] *Studies*, p. 39.

quatrains as genuine, out of a total of 1,213 *Rubâ'iyât* attributed to 'Umar-i-Khayyâm.

Our copy contains 78 *Rubâ'is* out of a total of 121 quatrains selected by Christensen as genuine.

They are :—

Serial No.	N. Ashraf MS.	Christensen's List.	Serial No.	N. Ashraf MS.	Christensen's List.
1	1	L (5).	40	102	XCV (234).
2	4	LXXVI (13).	41	103	XCIV (235).
3	10	LXVI (29).	42	104	XCVII (245).
4	19	LXXX (45).	43	105	XVII (247).
5	31	LXXIX (44).	44	108	XLVIII (262).
6	32	LXXXI (62).	45	110	X (264).
7	35	XXXII (94).	46	116	VII (277).
8	36	LXXXII (69).	47	119	IV (285).
9	37	LI (104).	48	124	XLII (305).
10	38	XXXVII (84).	49	127	XCVIII (308).
11	39	LXI (61).	50	129	VIII (310).
12	41	LXXXVIII (122).	51	130	XIV (312).
13	42	LXXXIV (92).	52	132	XX (243).
14	43	LXVII (74).	53	133	LXXV (267).
15	{44, 45}	XI (158).	54	135	XII (358).
			55	145	LXIX (472).
16	48	XLIX (68).	56	146	CII (402).
17	50	LXXXIII (80).	57	150	CIII (409).
18	51	XXV (51).	58	157	LII (427).
19	52	LXXVII (50).	59	158	CIV (423).
20	55	XXXIX (96).	60	160	LXXII (435).
21	60	XXIX (181).	61	162	VI (443).
22	63	II (189).	62	164	LXV (446).
23	65	LXXXIX (191).	63	167	III (454).
24	66	XV (192).	64	169	CV (462).
25	67	XXIII (193).	65	173	XXXI (474).
26	68	XC (194).	66	177	XXIV (519).
27	69	XCI (195).	67	178	CVII (518).
28	72	XIII (198).	68	181	IX (537).
29	73	LVIII (199).	69	184	XXVI (546).
30	74	LIX (200).	70	186	CX (58).
31	81	XLIV (210).	71	189	CXII (605).
32	84	LXXXVII (115).	72	192	LVII (617).
33	85	LXIII (215).	73	195	CXIV (624).
34	86	XXII (216).	74	197	XXXV (634).
35	87	XCII (217).	75	198	CXVII (698).
36	88	LV (89).	76	201	XXVIII (697).
37	89	XXI (218).	77	202	XVIII (713).
38	98	XCIII (229).	78	203	XXVII (723).
39	100	XCIV (232).			

It must not be supposed, however, that only 78 'genuine' quatrains are included in our copy, nor should it be supposed that all these 78 quatrains are absolutely

genuine; we can call them 'probably genuine' only.[67] I should like to make it clear also that Professor Christensen has not made use of a very large number of fairly old *collections of 'Umar's Rubâ'îyât* in *making his selections and, as such, his list can by no means be called complete. It has to be revised from time to time, whenever a new* and important codex of 'Umar's *Rubâ'îyât* comes to light. A very good start can be made, even to-day, with the help of the following manuscripts which were not available to Professor Christensen :—

Bibliothèque Nationale MSS. of the Rubâ'îyât :—

1. Schefer Collection, No. 1425. This beautiful, illustrated manuscript contains selections from the Dîwâns of the Persian poets, including 'Umar-i-Khayyâm. Blochet ascribes the MS. to the 16th century, A.D.[68]
2. Schefer Collection No. 1481. This undated, but apparently 16th century, MS. comprises 34 folios.[69]
3. Schefer Collection, No. 1366. This 16th century manuscript of 'mixed contents' contains another collection of 'Umar's *Rubâ'îyât.*[70]

Manuscripts of the Rubâ'îyât in India :—

4. The most valuable MS. of 'Umar's Rubâ'îyât in India is a copy, dated 826/1422-23, in the collection of Mr. Gourî Prashâd Saxenâ, a well-known art-dealer of Lucknow. The MS., which is some forty years older than the famous

---

[67] Christensen says: 'The 121 quatrains selected according to the principles resulting from the preceding enquiry certainly do not include all the verses composed by 'Umar, and it is not impossible, on the other hand, that there may be among them a few spurious quatrains, which have found their way into the collection at an early date, but at all events the text given here is more authentical than that of any particular manuscript or printed edition......' (*Studies*, pp. 43-44.)

[68] Blochet, *Schefer Collection*, p. 97.

[69] *Ibid.*, p. 106

[70] *Ibid.*, p. 112.

Bodleian MS., forms part of a collection of 15[71] 'Miscellaneous Works' of Persian poets and prose writers. The collection was made by Qiwâm bin Muḥammad al-Mâzandarânî, at *Kirmân, in 826/1423, as appears from the* colophons of MSS. No. 2[72] (i.e. a prose version of the story of Joseph made apparently by Qiwâm himself), No. 3[73] (i.e. selections from Farîd-ud-Dîn 'Aṭṭâr's *Mukhtâr Nâma*) and No. II[74] (i.e. Abû Isḥâq's *Risâla-i-Qalandarîya*). The Rubâ'îyât of 'Umar-i-Khayyâm (No. 12 in

---

[71] The *Risâlas* are arranged in the following order :—

(1) *Ẓafar-Nâma*, composed for Jamshîd.
(2) Firdawsî's *Yûsuf wa Zulaikhâ*.
(3) The story of *Yûsuf* and *Zulaikhâ* in prose, probably written by the scribe himself.
(4) Selections from 'Aṭṭâr's *Mukhtâr Nâma* made by the scribe, as he says :—

«... این ابیات که درین کتاب ثبت شده است کاتب این حروف از جمله کتاب مختار نامه
که تصنیف ملك المحققین.. فریدالدین عطار نیشاپوری است انتخاب کرده بجهة خاصه خود....» ٭

(5) Farîd al-Aḥwal's *Risâla* on Astronomy.
(6) *Qaṣîda* by Khwâjû of Kirmân.
(7) *Qaṣîda* of Anwarî.
(8) *Qaṣîda* of Amîr Maḥmûd Yamînî.
(9) *Qaṣîda* of Ibn-i-Saif.
(10) *Risâla-i-Sham'* (in prose) by Jalâl-ud-Dîn Khwâfî.
(11) *Risâla-i-Qalandarîya* (in prose) by Abû Isḥâq.
(12) *Rubâ'iyât* of Sulṭân al-Ḥukamâ 'Umar al-Khayyâm.
(13) *Qaṣîda* by Rabî'î Fûshanjî.
(14) *Qaṣîda* by 'Alî Ḥasan al-Bâkharzî.
(15) *Qaṣîda* by 'Imâdî in praise of Sâlâr Abu'l Qâsim.

[72] The colophon runs thus :—

و قد فرغ من تحریر هذه الرسالة فی تاریخ یوم الاثنین ثامن شهر رمضان المبارك بسنه ست
و عشرین و ثمانمایة بمقام کرمان ٭

[73] The colophon runs as follows :—

تمت کتاب مختار نامه...... فی تاسع ذی حجة فی سنه ٨٢٦ الهجریه بدار الامان کرمان ٭

[74] The colophon runs thus :—

تمت الرسالة القلندریه علی ید العبد الضعیف قوام بن محمد المازندرانی اصلح الله شانهما ٢٢
من حجة الحرام سنه ٨٢٦ ٭

order of sequence) are *introduced with the following heading in beautiful Naskh* :—

رباعيات سلطان الحکما عمر الخيام

There are six quatrains to a page with additional quatrains on the margin. The total number of the Rubâ'îs is 206—126 in the middle, 79 on the margin and 1 on the title page. The quatrains are not arranged alphabetically, which fact enhances the value of the text, for, as pointed out by Prof. Christensen, 'non-alphabetical texts represent a textual representation which is older than that of single alphabetical texts'. The MS. opens with the following Rubâ'î:—

برخيز ز خواب تا شرابی بخوريم زان پيش که از زمانه تابی بخوريم
کين چرخ ستيزه روی ناگه روزی چندان ندهد امان که آبی بخوريم

and concludes with :—

شيخی کفتـــا فاحشه را مستی هر لحظه بدست ديگری پا بستی
کفتا شيخا چنانك کوئی هستم اما تو چنانك می نمائی هستی

5. MS., dated 868/1463-4, in the collection of Khwâja Muḥammad Salîm of Lahore. The copy which was made by Ḥâjjî Farajullâh at Baghdâd, in 868/1463-4, comprises 143 quatrains, arranged alphabetically. The text is written in beautiful *Nasta'lîq*, on gold-sprinkled paper.[75] Of the 143 quatrains the manuscript has 135 in common with the Bodleian MS.,[76] 6 can be traced

[75] The MS. was noticed, for the first time, by Professor Muḥammad Shafî' of the Oriental College, Lahore, in the *Proceedings of the Indian Historical Records Commission*, Vol. VII, p. 56, and, later, by Professor Muḥammad Iqbâl of Lahore in the *Oriental College Magazine*, Lahore, Vol. II, No. 3, pp. 14–23.

[76] I cannot say which quatrains the manuscript has in common with the Bodleian copy, as the owner does not seem to be willing to supply me with information on this point.

in other printed editions [77], and 2 (which Prof. Muḥammad Iqbâl was unable to trace in any available edition of *'Umar's Rúbâ'îyât* [78]) *have been traced by me in the Dîwân of Ḥâfiẓ*, and in two MSS. of the Rubâ'îyât of 'Umar-i-Khayyâm.[79]

6. An undated, but apparently 16th century, MS. in the Oriental Public Library at Patna. The

---

[77] The following quatrains, which are absent from the Bodleian MS., can be found in Nicolas's edition, except No. 5, which is present in the Nawal Kishore edition, Lucknow, 1924 :—

(i) عمریست که مداحیٔ میٔ ورد منست (Nicolas No. 87).
(ii) در عقل مپیچ و در ساغر پیچ (,, ,, 102).
(iii) از جمله رفتگان این راه دراز (,, ,, 217).
(iv) ای دل مطلب ز مردمان مرهم ریش (Lucknow, No. 459).
(v) خیام زمانه از کسی دارد ننگ (Nicolas, No. 252).
(vi) شمع است و شراب ای ساقی (,, ,, 428).

The quatrain beginning with بردار پیاله و سبو ای دلجو ، which Professor Iqbâl was unable to trace in the Bodleian MS., is given there under the letter *Yá* (No. 151 of Heron-Allen's edition).

[78] *Oriental College Magazine*, Lahore, Vol. II, No. 3, p. 18.

[79] The Quatrains are :

1. ای بیژن غم در چه زندان غمت   سهراب غمت بسته بایران غمت
بر کین سیاوش جهان کرده خراب   ثعدان دلم رستم دستان غمت

2. چون باده ز غم چه بایدت جوشیدن   با لشکر غم چه بایدت کوشیدن
سبز است لبت باده ازان دور مباد   می بر لب سبزه خوش بود نوشیدن

The former Quatrain is quoted thus in the Oriental Public Library MS. of *Rubâ'iyât-i-'Umar-i-Khayyâm*, No. 16 (fol. 3*b*, No. 40) : —

ای بیژن غم در چه زندان غمت   سیراب خرد گشته در ایوان غمت
بر کین سیاوش جهان کرده خراب   فقران دلم رستم دستان غمت

It is also quoted in the Calcutta Madrasah MS. No. 14, 19/1 :- -

ای بیژن غم در چه زندان غمت   محراب دلم گشته بایوان غمت
بر کین سیاوش جهان کرده خراب   توران دلم رستم دستان غمت

The next Quatrain is quoted in almost all the editions of *Dîwân-i-Ḥâfiẓ*, including the Ṭehrân edition (1930), which is edited from a MS. dated 827/1424.

Rubâ'îyât, 613 in all, are arranged alphabetically.[80]

7. An undated, but apparently late 17th century, MS. (No. Nl., 160) in the library of the Asiatic Society of Bengal. The MS. includes 78 Rubâ'îs of 'Umar-i-Khayyâm.[81]

8 and 9. An undated, but probably early 17th century, MS. (foll. 31) in the library of the Calcutta Madrasah. The quatrains, 316 in all, are not arranged alphabetically.[82] The MS. is bound with the Kullîyât of Khâqânî, which is dated 917/1511-12. The same library possesses another non-alphabetical collection of the Rubâ'îyât, apparently belonging to the 19th century.[83]

Besides the above manuscripts, Professor Christensen did not have access to the following valuable collections of 'Umar's Rubâ'îyât, whose existence has very recently been brought to my notice by Herr C. Herrnhold Rempis (of Tübingen, Germany).

10 and 11. Two MSS., dated 1448 A.D., in the *Bibliothèque Nationale*, Paris, comprising 56 and 47 Rubâ'îs, respectively.

12. A MS., dated 1451 A.D., in Vienna, comprising 42 Rubâ'îs.

13. A MS., dated c. 1474 A.D., in Uppsala, Sweden, comprising 256 Rubâ'îs.

14, 15, 16, and 17. Manuscripts, dated 1456, 1460, 1462, 1472 A.D. and comprising 139, 313, 372,

---

[80] *Catalogue of Persian Manuscripts in the Oriental Public Library*, Patna, Vol. I, pp. 16–18.

[81] (W. Ivanow), *Catalogue of Persian Manuscripts in the Library of Asiatic Society of Bengal*, p. 798.

[82] See the *Hand-list of Arabic, Persian and Urdu Books and MSS. in the Library of the Calcutta Madrasah* (prepared by Mawlawî Abu'l Makârim Faḍlu'l Wahhâb), p. 358.

[83] *Ibid.*, p. 376.

and 336 Rubâ'îs respectively in Istambûl (Constantinople).

Thus we find that four MSS., i.e. Nos. 4, 10, 11, and 12 of the above list are even older than the famous Bodleian MS., dated 865/1460 (which was up to now believed to be the oldest MS. of 'Umar's *Rubâ'îyât* in existence), while No. 13 was transcribed in the same year as the Bodleian MS. (i.e. in 1460 A.D.).

VI. 'CONCORDANCE' OF THE RUBÂ'ÎYÂT.

In preparing 'the concordance' of the Rubâ'îyât (which, I must confess, is primarily meant for the use of Indian students, as the works of Rosen, Christensen and other Western scholars are, ordinarily, not available to them) I have made use of the following manuscripts and editions of 'Umar-i-Khayyâm :—

(1) Royal Asiatic Society of Bengal MS. No. NL. 160, dated c. 16th century.

(2) Calcutta Madrasah Library MS. No. 14, 19'1, dated c. 16th century.

(3) Edward Heron-Allen's edition of the Bodleian MS. (dated 865 A.H.), B.

(4) Dr. Rosen's edition of the Berlin MS. (dated 721 A.H. ?).

(5) Dr. Rosen's edition of the MS. of *Rubâ'îyât-i-Khayyâm*, transcribed by Sulṭân Muḥammad Nûr in 930 A.H., R. N.

(6) J. B. Nicolas's edition (Paris, 1867) based on the Ṭehrân edition.

(7) E. H. Whinfield's edition based on the Nawal Kishore edition and other MSS. (London, 1883).

(8) Shaykh Ghulâm Muḥammad's edition of 906 quatrains (Amritsar).

(9) Nâwal Kishore edition of 770 quatrains (Lucknow, 1024 A.H.).

I have also referred to Muḥammad bin Badr-i-Jâjarmî's 'Anthology' which contains 13 quatrains only, and to Knwâja Muḥammad Salîm's MS., dated A.H. 868, from which only eight quatrains are at my disposal.

N. Ashraf MS.	Bodleian MS.	Rosen, I.	Rosen, II.	Cal. Mad. MS.	R.A.S.B. MS.	Nicolas's edition.	Whinfield's edition.	Amritsar edition.	Lucknow edition.	
1	5	2	..	154	..	8	7	10	5	
2	..	..	..	..	..	..	13	16	11	
3	..	..	..	..	..	6	5	17	12	
4	..	5	..	..	38	7	6	18	13	
5	..	..	..	..	..	2	..	28	23	
6	..	..	..	..	..	3	2	29	24	
7	..	..	..	..	..	5	4	23	18	
8	..	..	..	..	..	15	18	40	36	
9	..	7	..	182	47	14	17	33	28	
10	7	8	..	184	..	19	22	35	30	
11	..	..	..	..	..	..	..	168	145	
12	..	..	..	..	..	20	24	154	131	
13	..	49	..	54	..	49	52	102	78	
14	..	..	..	..	..	56	59	72	48	
15	..	..	..	..	..	52	55	70	46	
16	..	..	..	..	..	57	60	48	109	
17	11	..	..	..	..	24	28	156	133	
18	..	57	..	..	..	..	..	49	..	Christ. 771
19	..	50	..	..	..	..	..	69	45	Also in *Mirsád* and Jâjarmî (No. 11).
20	..	..	..	..	..	..	124	158	135	
21	..	31	..	155	..	37	41	76	52	
22	..	..	..	..	..	53	56	80	56	
23	..	27*n*3	..	..	..	..	129	81	57	
24	..	..	..	..	..	40	44	159	136	
25	..	..	..	..	..	..	121	167	144	
26	..	27	..	..	..	..	..	..	84	
27	..	..	..	..	..	30	34	147	124	
28	..	19	..	238	..	25	29	129	98	
29	..	44*n*1	..	..	..	54	57	87	63	
30	..	..	..	..	..	50	53	94	70	
31	..	72	..	..	35	60	63	68	44	
32	..	73	..	..	31	59	62	86	62	
33	..	37	..	..	33	..	..	100	77	
34	..	..	..	..	..	..	..	184	161	
35	..	21	..	125	..	..	110	125	94	
36	..	32	..	788	..	..	..	93	69	
37	..	56*n*1	..	198	39	..	..	120	104	Jâjarmî, No. 5.
38	20	..	..	106	..	22	26	108	84	
39	29	..	42	..	..	44	47	85	61	
40	..	..	..	..	..	..	..	172	149	
41	..	78	..	..	..	61	64	145	122	
42	..	68	..	289	..	63	66	123	92	
43	22	39	..	100	..	81	83	98	74	
44	..	63	..	..	..	64	67	181	158	
45	..	63	..	..	..	64	67	181	158	
46	34	62	..	226	71	..	108	126	95	
47	..	33*n*2	..	..	..	42	..	{ 223 / 108 }	201[1]	[1] Only first couplet identical.

N. Ashraf MS.	Bodleian MS.	Rosen, I.	Rosen, II.	Cal. Mad. MS.	R.A.S.B. MS.	Nicolas's edition.	Whinfield's edition.	Amritsar edition.	Lucknow edition.	
48	..	69	..	179	48		..	92	68	
49	..	35	..	142	..		..	62	38	
50	..	70	..	66	..	95	96	104	80	
51	..	61	..	134	..	65	68	75	51	
52	19	10	..	129	..	38	42	64	40	Also in *Târîkh-i-Jahân Gushâ.*
53	..	..	..	..	..	..	130	132	108	
54	..	51	..	156	..	..	..	77	53	
55	25	47	..	233	..	82	84	127	96	
56	..	52	..	..	..	72	..	157	134	
57	..	..	..	..	..	73	75	202	179	
58	..	..	..	..	..	87	89	203	180	Also in Salîm MS.
59	..	15	..	175	..	..	..	90	66	
60	24	45	..	..	..	46	49	204	181	
61	..	..	..	..	..	..	..	206	183	
62	..	..	..	..	..	77	79	207	184	
63	38	..	..	258	..	93	95	212	189	
64	..	..	..	..	..	84	86	213	190	
65	..	..	..	197	40	70	73	214	191	
66	26	..	..	228	..	85	87	215	192	
67	17	25	..	79	..	..	112	216	193	
68	..	17	..	..	23	99	100	50	194	
69	31	58	..	..	..	31	35	217	195	
70	..	..	..	..	..	39	43	218	196	
71	..	..	..	..	..	32	36	219	197	
72	..	23	..	151	..	..	119	220	198	
73	33	59	..	..	..	90	92	221	199	
74	27	43	..	159	..	48	51	222	200	
75	..	..	..	..	..	33	37	115	99	
76	..	33	..	..	..	..	..	223	201	
77	..	55	..	108	46	..	..	224	202	
78	..	21	..	..	..	67	70	225	203	
79	..	..	..	..	..	68	71	228	206	
80	..	..	..	..	..	..	118	231	209	
81	..	13	..	121	73	69	72	232	210	
82	..	..	..	..	..	80	82	116	100	
83	..	..	..	196	..	..	..	235	213	
84	..	41	..	216	..	..	..	138	115	
85	..	74	..	..	..	98	99	237	215	
86	10	22	..	..	..	..	117	238	216	
87	..	66	..	313	11	91	93	239	217	
88	40	67	..	..	..	92	94	113	89	
89	..	30	..	60	..	..	..	240	218	
90	..	..	..	..	..	97	98	241	219	
91	..	..	..	..	..	..	..	243	221	
92	..	..	..	..	..	58	62	244	222	
93	..	..	..	..	..	36	40	245	223	
94	..	..	..	..	..	35	39	247	225	
95	..	..	..	..	..	74	76	246	224	
96	..	79	..	171	..	..	..	248	226	

N. Ashraf MS.	Bodleian MS.	Rosen, I.	Rosen, II.	Cal. Mad. MS.	R.A.S.B. MS.	Nicolas's edition.	Whinfield's edition.	Amritsar edition.	Lucknow edition.	
97	..	..	..	..	..	104	..	252	227	
98	47	81	..	..	..	105	134	254	229	
99	..	108	..	205	60	141	164	301	231	
100	51	125	..	46	..	157	176	302	232	
101	..	..	..	..	..	..	..	303	233	
102	..	89	..	87	..	107	137	304	234	
103	..	110	..	225	65	..	233	305	235	
104	60	97	..	157	..	106	136	315	245	
105	..	115	..	..	..	..	..	317	247	Jâjarmî, No. 1.
106	..	..	..	..	..	158	177	320	250	
107	..	86	..	..	..	464	209	331	261	
108	50	..	..	160	..	..	216	332	262	
109	..	102	..	..	..	..	..	333	263	
110	49	..	..	83	..	..	217	334	264	
111	..	146	..	..	..	113	142	335	265	
112	..	144	..	264	1	185	200	352	282	
113	..	..	..	..	..	..	..	353	283	
114	..	..	..	..	..	110	140	356	286	
115	..	132	..	..	..	..	228	346	276	
116	68	124	..	..	8	156	175	347	277	
117	..	..	..	..	..	136	160	348	278	
118	..	..	..	..	..	..	..	354	284	
119	..	137	..	221	6	168	185	355	285	
120	..	..	..	249	..	169	..	367	297	
121	79	..	..	277	..	..	..	363	293	
122	..	..	..	..	..	..	227	373	303	
123	..	..	..	..	..	..	..	374	304	
124	77	..	..	..	..	179	194	375	305	
125	..	..	..	..	..	..	225	376	306	
126	..	138	..	..	4	..	..	377	307	
127	69	126	..	..	..	109	139	378	308	
128	..	..	..	..	..	118	146	379	309	
129	85	149	..	..	..	194	..	380	310	
130	65	..	..	227	..	142	165	382	312	
131	76	..	..	212	..	..	..	385	315	
132	78	..	..	276	..	180	195	313	243	
133	..	95	..	290	..	181	196	337	267	
134	57	82	..	300	..	..	236	383	313	
135	52	..	..	230	..	112	..	428	358	
136	..	..	..	..	..	..	..	431	361	
137	..	83	..	52	..	..	..	435	365	
138	..	111	..	308	..	139	162	400	330	
139	..	..	..	..	..	..	..	387	317	Variants.
140	..	..	23	..	..	..	..	397	327	
141	..	..	24	..	..	..	..	398	328	
142	..	..	28	..	..	128	155	402	332	
143	..	..	30	..	41	..	..	404	334	
144	..	152	..	..	..	195	240	468	398	
145	90	162	..	263	..	196	..	495	472	
146	..	165	..	148	..	214	..	472	402	
147	..	156	..	44	32	198	242	482	412	
148	..	..	..	..	..	209	..	..	..	
149	..	..	..	..	..	..	254	478	408	

N. Ashraf MS.	Bodleian MS.	Rosen I.	Rosen II.	Cal. Mad. MS.	R.A.S.B.MS.	Nicolas's edition.	Whinfield's edition.	Amritsar edition.	Lucknow edition.	
150	..	159		53	..	..	..	479	409	
151	89	161		..	26	211	252	481	411	
152	..	154	35	90	..	199	243	487	420	
153	..	155	36	84	..	..	..	491	421	
154	..	164	41	165	20	212	..	486	416	
155	..	..	..	..	..	..	..	483	413	
156	..	157*n*2	37	265	..	202	246	..	..	Christ. 1014.
157	2	172	40	..	..	222	262	506	427	
158	1	176	45	..	..	229	268	502	423	
159	..	..	46	..	..	233	272	513	434	
160	99	175	47	214	52	230	269	514	435	
161	..	166	50	219	..	..	..	529	..	Christ. 1032.
162	94	168	..	..	..	231	270	522	443	
163	..	179	..	..	76	232	271	527	448	
164	100	177	..	..	..	..	274	525	446	
165	..	..	..	..	..	236	276	531	449	
166	..	180	..	95	17	238	278	533	451	
167	102	186	..	169	..	242	282	539	454	
168	..	184	..	..	27	241	281	540	455	
169	..	188	..	280	..	244	284	547	462	
170	..	189	..	283	..	246	285	549	464	
171	103	187	..	71	58	243	283	555	470	
172	..	..	..	..	..	251	292	567	479	
173	..	192	..	170	19	252	..	571	474	Jâjarmî, No. 8 also in Salîm MS.
174	..	191	..	224	..	..	..	564	476	
175	..	227	..	..	..	296	333	622	499	
176	..	230	..	192	..	..	..	630	507	
177	..	203	..	..	..	263	306	641	519	
178	..	235	..	189	49	299	..	640	518	
179	..	202	53	..	..	..	..	652	530	
180	..	231	55	282	..	279	..	658	536	
181	..	219	56	127	..	284	324	659	537	Jâjarmî, No. 4.
182	..	..	57	..	..	..	354	660	538	
183	..	..	59	223	..	..	..	667	545	
184	..	204	60	82	..	269	312	668	546	
185	..	215	..	..	..	293	..	669	547	
186	..	240	..	..	..	..	389	705	581	
187	..	242	..	101	21	325	366	709	585	
188	..	243	..	..	..	346	384	711	587	
189	124	246	..	..	..	..	387	729	605	
190	..	..	..	..	..	321	364	736	612	
191	..	..	..	..	..	332	..	739	615	
192	123	..	..	215	61	327	368	741	617	
193	..	..	..	..	..	323	..	744	620	
194	151	263	..	291	..	354	396	761	625	Also in Salîm MS.

N. Ashraf MS.	Bodleian MS.	Rosen, I.	Rosen, II.	Cal. Mad. MS.	R.A.S.B. MS.	Nicolas's edition.	Whinfield's edition.	Amritsar edition.	Lucknow edition.	
195	130	259	..	..	..	351	393	760	624	
196	..	258	..	..	..	353	395	768	632	
197	129	262	..	..	..	348	390	770	634	Jâjarmî, No. 12.
198	..	310	..	70	54	431	466	858	698	
199	..	313	..	105	..	434	469	877	717	
200	..	321	..	..	..	447	478	854	694	
201	..	320	..	93	..	448	479	857	697	
202	..	..	..	299	..	420	459	873	713	
203	..	..	..	..	..	389	431	883	723	Jâjarmî, No. 13.
204	..	292	..	180	..	..	..	885	725	
205	..	329	..	..	..	458	487	891	731	
206	..	327	61	111	..	426	463	927	767	

VII. TEXT

OF THE

RUBÂ'ÎYÂT

OF

'UMAR-I-KHAYYÂM

رباعيّات

عمر خيّام

بســـم الله الرحمن الرحيم

١ (1) Fol. 1*a*.

چون عهده نمی شود کسی فردا را حالی خوشدار این دل شیدا را
مئ نوش بنور ماه ای ماه که ماه بسیار بر آید و نیابد ما را

٢ (2)

از آتش ما دود کجا بود آنجا وز مایهٔ ما سود کجا بود آنجا
آنکس که مرا نام خراباتی کرد در اصل خرابات کجا بود آنجا

٣ (3) Fol. 1*b*.

برخیز و بیـا بنـاز بهر دل ما حل کن بجمال خویشتن مشکل ما
یک کوزهٔ مئ بیار تا نوش کنیم زان پیش که کوزها کنند از کل ما

٤ (4)

چون فوت شوم ببادہ شوئید مرا تلقین ز شراب و جام کوئید مرا
خواهیـد که روز حشر یابیـد مرا از خاك در میکده جوئیـد مرا

٥ (5) Fol. 2*a*.

ای آنکه کزیدهٔ جهـانی تو مرا خوشتر ز دل و دیده و جانی تو مرا
از جان صنما عزیز تر چیزی نیست صد بار عزیز تر از آنی تو مرا

٦ (6)

امشب بر ما مست که آورد ترا — وز پرده بدین دشت که آورد ترا
نزدیک کسی که بی تو بر آتش بود — چون باد همی جست که آورد ترا

٧ (7) Fol. 2b.

ای خواجه یکی کام روا کن ما را — دم در کش و در کار خدا کن ما را
ما راست رویم لیک تو کج بینی — رو چارهٔ دیده کن رها کن ما را

٨ (8)

در راه نیاز هر دلی را در یاب — در کوی حضور مقبلی را در یاب
صد کعبهٔ آب و کل بییک دل نرسد — کعبه چه روی برو دلی را در یاب

٩ (9) Fol. 3a.

چندان بخورم شراب کین بوی شراب — آید ز تراب چون شوم زیر تراب
تا بر سر خاک من رسد مخموری — از بوی شراب من شود مست و خراب

١٠ (10)

مائیم و میء[و] مطرب و این کنج خراب — جان و دل و جام و جامه پر درد شراب
فارغ ز امید رحمت و بیم عذاب — آزاد ز خاک و باد و ز آتش و آب

١١ (11) Fol. 3b.

در میکده ذکر بادهٔ چل اسم منست — رندی و پرستیدن می قسم منست
من جان جهانم اندرین دیر مغان — این صورت کون جملکي جسم منست

١٢ (12)

از منزل کفر تا بدین یک نفس است　　وز عالم شک تا به یقین یک نفس است
این یک نفس عزیز را خوش میدار　　کز حاصل عمر ما همین یک نفس است

١٣ (13)　　Fol. 4a.

دل سرّ حیات اگر کماهی دانست　　در موت هم اسرار آلهی دانست.
اکنونکه تو با خودی ندانستی هیچ　　فردا که زخود روی چه خواهی دانست

١٤ (14)

مئ خوردن و شاد بودن آئین منست　　فارغ بودن ز کفر و دین دین منست
گفتم بعروس دهر کابین تو چیست　　گفتا دل خرم تو کابین منست

١٥ (15)　　Fol. 4b.

ساقی چو زمانه در شکست من و تست　　دنیا نه سرا چهٔ نشست من و تست
کز زانکه بدست من و تو جام میست　　میدان بیقین که حق بدست من و تست،

١٦ (16)

نه لایق دوزخم نه در خورد بهشت　　ایزد داند گل مرا از چه سرشت
چون کافر درویشم و چون قحبهٔ زشت　　نه دین و نه دینی و نه امید بهشت

١٧ (17)　　Fol. 5a.

امروز که نوبت جوانئ منست　　می نوشم ازانکه کامرانئ منست
عیبش نکنید اگرچه تلخست خوشست　　تلخست ازانکه زندگانئ منست

۱۸ (18)

کنه خردم در خور اثبات تو نیست و اندیشهٔ من بجز مناجات تو نیست
من ذات ترا بواجبی کی دانم دانندهٔ ذات تو بجز ذات تو نیست

۱۹ (19) Fol. 5*b*.

دوری که درو آمدن و رفتن ما ست اورا نه نهایت نه بدایت پیدا ست
کس می نزند دمی درین معنی راست کین آمدن از کجا و رفتن بکجا ست

۲۰ (20)

جز حق حکمی که حکم را شاید نیست حکمی که ز حکم حق فزون آید نیست
هر چیز که هست آنچنان می باید آن چیز که آنچنان نمی باید نیست

۲۱ (21) Fol. 6*a*.

تا هشیارم طرب ز من پنهانست چون مست شدم در خردم نقصانست
حالیست میان مستی و هشیاری من بندهٔ آن که زندکانی آنست

۲۲ (22)

عمری بکل و باده برفتیم بکشت یک کارمن از دور جهان راست نکشت
از میٔ چو نشد هیچ مرادی حاصل از هرچه کذشتیم کذشتیم کذشت

۲۳ (23) Fol. 6*b*.

بسیار دویدیم بکرد در و دشت اندر همه آفاق بکشتیم بکشت
از کس نه شنیدیم که آمد زین ره راهی که برفت رادرو باز نکشت

٢٤ (24)

چون لاله بنوروز قدح گیر بدست　　با لاله رخی اگر ترا فرصت هست

می نوش بخرمی که این چرخ کهن　　ناگاه ترا چو خاک گرداند پست

٢٥ (25)　　Fol. 7*a*.

دیریست که صد هزار عیسی دید ست　　طوریست که صد هزار موسی دید ست ·

قصریست که صد هزار قیصر بگذاشت　　طاقیست که صد هزار کسری دید ست

٢٦ (26)

بسیار بگشتیم بگرد در و دشت

یک کشت من از کار جهان نیک نکشت

در ناخوشئ زمانه باری عُمرم

گر خوش نگذشت باری خوش خوش بگذشت

٢٧ (27)　　Fol. 7*b*.

✓بتخانه و کعبه خانهٔ بندگیست　　ناقوس زدن ترانهٔ بندگیست

محراب و کلیسا و تسبیح و صلیب　　حقا که همه نشانهٔ بندگیست

٢٨ (28)

ای دل چو نصیب تو همه خون شدنست

و احوال تو هر لحظه دگرگون شدنست

ای جان تو درین تنم چه کار آمدهٔ

چون عاقبت کار تو بیرون شدنست

٢٩ (29) Fol. 8a.

مئ بر کف من نه که دلم در تابست   وین عمر گریز پای چون سیمابست
برخیز که بیداری دولت خوابست   دریاب که آتش جوانی آبست

٣٠ (30)

روزی که بود اذا [ا] لسماء انفطرت   واندم که بود اذا [ا] لنجوم انکدرت
من دامن تو بگیرم اندر عرصات   گویم صنما بایّ ذنبٍ قتلت

٣١ (31) Fol. 8b.

هر دل که درو مهر محبت نسرشت   خواه اهل سجاده باش خواه اهل کنشت
در دفتر عشق هر کرا نام نوشت   آزاد ز دوزخ است و فارغ ز بهشت

٣٢ (32)

هر سبزه که بر کنار جوئی رستست   گوئی ز لب فرشتهٔ خوئی رستست
تا بر سر سبزه پا بخواری ننهی   کان سبزه ز خاک ماه روئی رستست

٣٣ (33) Fol. 9a.

خاکی که بزیر پای هر حیوانیست   زلف صنمی و عارض جانانیست
هر خشت که بر کنگرهٔ ایوانیست   انگشت وزیری و سر سلطانیست

٣٤ (34)

سرّ دو جهان در قدح مستانست   خورشید ازل جام مئ تابانست
این نکته که در جان جهان پنهانست   در شیشهٔ مئ اگر بدانی آنست

۳۵ (35) *Fol. 9b.*

چون آمدنم بمن نبد روز نخست ‌ وین رفتن بی مراد عزمیست درست

برخیز و میان به بند ای ساقی چست ‌ کاندوه جهان بمیٔ فرو خواهم شست

۳٦ (36)

چندین غم ما به حسرت دنیا چیست ‌ هرکز دیدی کسی که جاوید بزیست

این یک نفسی که درتنت عاریتست ‌ با عاریتی عاریتی باید زیست

۳۷ (37) Fol. 10*a*.

چون ابر بنوروز رخ باده بشست ‌ برخیز و بجام باده کن عزم درست

کین سبزه که امروز تماشاکه تست ‌ فردا همه از خاک تو برخواهد رست

۳۸ (38)

چون آب بجویبار و چون باد به دشت ‌ روزی دکر از عمر من و تو بکذشت

هرکز غم دو روزه نخواهم خوردن ‌ روزیکه نیامدست و روزیکه کذشت

۳۹ (39) Fol. 10*b*.

در پردهٔ اسرار کسی را ره نیست ‌ زین تعبیه جان هیچکس آکه نیست

جز در دل خاک هیچ منزلکه نیست ‌ می خور که چنین زمانها کوته نیست

٤۰ (40)

درهای قرابه غلغل میٔ چه خوشست ‌ وین زاریٔ زار ناله نی چه خوشست

در بر بت دلفریب و در سر میٔ ناب ‌ فارغ ز غم زمانه هی هی چه خوشست

٤١ (41) Fol. 11*a*.

یک جرعه مئ ز ملک کاؤس بهست وز تخت قباد و ملکت طوس بهست
هر ناله که عاشق بر آرد بسحر از نعرهٔ زاهدان سالوس بهست

٤٢ (42)

مئ خوردن من نه از برای طربست نه از بهر فساد و ترک دین و ادبست
خواهم که به بیخودی برارم نفسی می خوردن و مست بودنم زین سببست

٤٣ (43) Fol. 11*b*.

خیام که خیمهای حکمت میدوخت در کورهٔ غم فتاد و ناگاه بسوخت
مقراض اجل طناب عمرش ببرید دلال امل برایکانش بفـروخت

٤٤ (44)

کویند مرا که دوزخی باشد مست قولیست خلاف دل درو نتوان بست
کر عاشق و میخواره بدوزخ باشند فردا بینی بهشت را چون کف دست

٤٥ (45) Fol. 12*a*.

The Same.

٤٦ (46)

کویند مرا بهشت با حور خوشست من میکویم آب انکور خوشست
این نقد بکیر و دست از نسیه بدار کاواز دهل برادر از دور خوشست

٤٧ (47) Fol. 12*b*.

چون چرخ فلک هیچ بکام تو نکشت خواهی تو فلک هفت شمر خواهی هشت
هرکز غم دو روز مرا کرد نکشت روزیکه نیامد ست روزی که کذشت

٤٨ (48)

مئ کرچه بشرع زشت نام است خوشست
چون از کف شاهد و غلام است خوشست
تلخ است و حرام است و خوشم می آید
دیریست که هرچه حرام است خوشست

٤٩ (49) Fol. 13*a*.

چون نیست حقیقت و یقین اندر دست — نتوان بامید شک همه عمر نشست
هان تا ننهیم ساغر باده ز دست — در بیخبری مرد چه هشیار چه مست

٥٠ (50)

نیکی و بدی که در نهاد بشر است — خیری و شری که در قضا و قدر است
با چرخ مکن حواله کو نیز چو تو — چرخ از تو هزار بار بیچاره تر است

٥١ (51) Fol. 13*b*.

کویند مخور باده که شعبان نه روا ست — نه نیز رجب که آن مه خاص خدا ست
شعبان و رجب ماه خدایست و رسول — ما مئ رمضان خوریم کان خاصهٔ ما ست

٥٢ (52)

ترکیب پیاله که در مئ پیوست — بشکستن آن روا نمی دارد مست
چندین سر و پای نازنینان جهان — از مهر که پیوست و بکین که شکست

٥٣ (53) Fol. 14*a*.

آباد خراباب ز می خوردن ما ست — خون دو هزار توبه در کردن ما ست
کر من نکنم کناه رحمت که کند — کارایش رحمت از کنه کردن ما ست

٥٤ (54)

زان باده که روح را حیاتی دکرست　　پر کن قدحی کرچه ترا درد سرست
بر نه بکفم که کار عالم سمرست　　بشتاب که عمرت ای پسر بر کذرست

٥٥ (55)　　Fol. 14*b*.

در فصل بهار اکر بت حور سرشت　　پر مئ قدحی بمن دهد بر لب کشت
هرچند بنزد عامه این باشد زشت　　از سک بترم اکر کنم یاد بهشت

٥٦ (56)

ای دل چو زمانه میکند غمناکت　　ناکه برود ز تن روان پاکت
بر سبزه نشین و خوش بزی روزی چند　　زان پیش که سبزه بر دمد از خاکت

٥٧ (57)　　Fol. 15*a*.

آن باده که قابل صورها ست بذات　　کاهی حیوان می شود و کاه نبات
تا ظن نبری که نیست کردد هیهات　　موصوف بذاتست اکر نیست صفات

٥٨ (58)

عمریست که مداحیْ مئ ورد من است
و اسباب مئ است هرچه در کرد من است
زاهد اکر استـــاد تو عقلست اینجـــا
خوش باش که استاد تو شاکرد من است

٥٩ (59)　　Fol. 15*b*.

ای آمده از عالم روحانی تفت　　حیران شده در چهار و پنج و شش و هفت
مئ خور که خبر جوانی اندر کل خفت　　کم خور غم عالمی که چون رفتی رفت

٦٠ (60)

✓در صومعه و مدرسه و دیر و کنشت ترسنده ز دوزخ اند و جویای بهشت
و انکس که ز اسرار خدا با خبر است ز این تخم در اندرون دل هیچ نکشت

٦١ (61) Fol. 16*a*.

ترکیب طبایع چو بکام تو دمیست خوش باش اگر چه بر تو هردم ستمیست
با اهل خرد نشین که اصل تن تو گردی و شراری و نسیمی و نمیست

٦٢ (62)

با مطرب و میٔ حور سرشتی گر هست با آب روانت لب کشتی گر هست
به زین مطلب دوزخ فرسوده متاب حقا که جز این نیست بهشتی گر هست

٦٣ (63) Fol. 16*b*.

من میٔ خورم ومخالفان ازچپ وراست گویند مخور باده که دین را اعدا ست
چون دانستم که میٔ عدوی دین است بالله بخورم خون عدو را که روا ست

٦٤ (64)

دوران جهان بی میٔ و ساقی حشو ست
بی نعرهٔ نای عراقی حشو ست
هر چند در احوال جهان می نگرم
حاصل همه عشرتست و باقی حشو ست

٦٥ (65) Fol. 17*a*.

ابر آمد و باز بر سر سبزه گریست بی بادهٔ ارغوان نمی شاید زیست
این سبزه که امروز تماشا که ما ست تا سبزهٔ خاک ما تماشا که کیست

٦٦ (66)

در یاب که از روح جدا خواهی رفت   در پردهٔ اسرار خدا خواهی رفت
میٔ نوش ندانی ز کجا آمدهٔ   خوش باش ندانی بکجا خواهی رفت

٦٧ (67)   Fol. 17*b*.

بر چهرهٔ کل شبنم نوروز خوشست
در صحن چمن روی دل [ا] فروز خوشست
از دی که کذشت هرچه کوئی خوش نیست
خوش باش و ز دی مکو که امروز خوشست

٦٨ (68)

یزدان که کل وجود ما را آرا ست
دانست ز فعل ما چه برخواهد خواست
بی حکمش نیست هر کناهی که مرا ست
پس سوختن قیامت از بهر چه خاست

٦٩ (69)   Fol. 18*a*.

بر لوح نشان بودنیها بود ست   پیوسته قلم ز نیکٔ و بد آسود ست
اندر تقدیر آنچه بایست بداد   غم خوردن و کوشیدن ما بیهود ست

٧٠ (70)

ترس اجل و بیم فنا هستیٔ تست   ورنه ز فنا شاخ بقا خواهد رست
نا از دم عیسوی شدم زنده بجان   مرک ابد از وجود ما دست بشست

٧١ (71) Fol. 18b.

با هر بد و نیک راز نتوانم کفت   کوته سخنم دراز نتوانم کفت
حالی دارم که شرح نتوانم داد   رازی دارم که باز نتوانم کفت

٧٢ (72)

با باده نشین که ملک محمود اینست
وز چنگ شنو که لحن داؤد اینست
از آمده و رفته دکر یاد مکن
حالی خوش باش و دان که مقصود اینست

٧٣ (73) Fol. 19a.

کردون کمری ز عمر فرسودهٔ ما ست   جیحون اثری ز اشک پالودهٔ ما ست
دوزخ شرری ز رنج بیهودهٔ ما ست   فردوس دمی ز وقت آسودهٔ ما ست

٧٤ (74)

در خواب بدم مرا خردمندی کفت   کز خواب کسی را کل شادی نشکفت
کاری چکنی که با اجل باشد جفت   می خور که بزیر خاک میباید خفت

٧٥ (75) Fol. 19b.

با ما درم قلب نمیکردد جفت   جاروب طرب‌خانهٔ ما پاک برفت
پیری ز خرابات برون آمد و کفت   میٔ خور که بزیر خاک میباید خفت

٧٦ (76)

چون چرخ بکام یک خردمند نکشت
خواهی تو فلک هفت شمر خواهی هشت
چون باید مرد و بودنیها همه هشت
چه مور خورد بکور و چه کرک بدشت

٧٧ (77) Fol. 20a.

شادی مطلب که حاصل دهر غمیست هر ذره ز خاک کیقبادی و جمیست
احوال جهان و اصل این عمر به بین خوابی و خیالی و فریبی و دمیست

٧٨ (78)

این کهنه رباط را که عالم نامست آرامگه ابلـــق صبح و شامست
بزمیست که و ماندهٔ صد جمشید ست قصریست که تکیه گاه صد بهرامست

٧٩ (79) Fol. 20b.

اکنونکه گل سعادتت بر بار ست دست تو ز جام میٔ چرا بیکار ست
میٔ خور که زمانه دشمنی غدار ست دریافتن روز چنین دشوار ست

٨٠ (80)

از باد صبا دلم چو بوی تو گرفت بگذاشت مرا و جستجوی تو گرفت
اکنون ز من خسته نمی آرد یاد بوی تو گرفته بود خوی تو گرفت

٨١ (81) Fol. 21a.

آن قصر که بهرام درو جام گرفت روبه بچه کرد و شیر آرام گرفت
بهـــرام که گور میگرفتی دایم امروز نگر که گور بهرام گرفت

٨٢ (82)

خیام تنت بخیمـــهٔ ماند راست جان سلطانی که منزلش دار بقا ست
فراش اجل ز بهر دیگر منزل این خیمه بیفکند چو سلطان برخاست

٨٣ (83) Fol. 21*b*.

صحرا رخ خود بابر نوروز بشست — وین دهر شکسته دل بنو کشت درست
هین سبز خطی بسبزه زاری می بین — ای بیخبر از سبزه که از خاک برست

٨٤ (84)

در بزم خرد عقل دلیلی سره کفت — در شام و عرب میمنه و میسره کفت
کر نا اهلی کوید که میٔ ناسره است — من کی شنوم زانکه خدامی سره کفت

٨٥ (85) Fol. 22*a*.

هرکو رقمی ز عقل در دل بنکاشت — یک لحظه ز عمر خویش ضایع نکذاشت
یا در طلب رضای یزدان کوشید — یا راحت خود کزید و ساغر برداشت

٨٦ (86)

ای وای بران دل که درو سوزی نیست — سودا زدهٔ مهر دلافروزی نیست
روزی که تو بی باده بسر خواهی برد — ضایع تر ازان روز ترا روزی نیست

٨٧ (87) Fol. 22*b*.

من بندهٔ عاصیم وضای تو کجا ست — در کنج دلم نور و ضیای تو کجا ست
ما را تو بهشت اکر بطاعت بخشی — این بیع بود لطف و عطای تو کجا ست

٨٨ (88)

من هیچ ندانم که مرا آنکه سرشت — از اهل بهشت کفت یا دوزخ زشت
جامی و بتی و بربطی بر لب کشت — این جمله مرا نقد و ترا نسیه بهشت

٨٩ (89) Fol. 23*a*.

تا کی ز چراغ مسجد و دود کنشت تا کی ز زیان دوزخ و سود بهشت
رو بر سر حرف بین که استاد قضا اندر ازل آنچه بودنی بود نوشت

٩٠ (90)

هر دل که درو مایهٔ تجرید کم است بیچاره همه عمر ندیم ندم است
جز خاطر فارغ که نشاطی دارد باقی همه هرچه هست اسباب غم است

٩١ (91) Fol. 23*b*.

از ما رمقی بسعیٔ ساقی ماند ست وز صحبت عمر بی وفاقی ماند ست
از بادهٔ دوش یک منی بیش نماند از عمر ندانم که چه باقی ماند ست

٩٢ (92)

نفست بسک خانه همی ماند راست جز بانک میان تهی ازو هیچ نخا ست
روبه صفتست و خواب خرکوش دهد آشوب پلنک دارد و کرک دغا ست

٩٣ (93) Fol. 24*a*.

پر خون ز فراقت جکری نیست که نیست
شیدای تو صاحب نظری نیست که نیست
با آنکـــه نداری سر سودای کسی
سوادی تو در [هیچ] سری نیست که نیست

٩٤ (94)

بیکانه اکر وفا کند خویش منست ور خویش جفا کند بداندیش منست
کر زهر موافقت کند تریاک است ور نوش مخالفت کند نیش منست

٩٥ (95) Fol. 24b.

از آتش این طایفه جز دودی نیست   وز هیچکسم امید بهبودی نیست
دستی که ز دست چرخ بر سر دارم   در دامن هر که میزنم سودی نیست

٩٦ (96)

تا بتوانی غم جهان هیچ مسنج   بر دل منه از انده نا آمده رنج
خوش میخور و می بخش کزین دار سپنج   با خود نبری گرچه بسی داری گنج

٩٧ (97) Fol. 25a.

کو مطرب و میٔ تا بدهم داد صبوح   خوش وقتی آن دل که کند یاد صبوح
ما را بجهان سه چیز می آید خوش   سر مستی و عاشقی و فریاد صبوح

٩٨ (98)

چون میگذرد عمر چه شیرین و چه تلخ   چون جان بلب آمد چه نشاپور و چه بلخ
میٔ نوش که بعد از من و تو ماه بسي   از سلخ بغرّه آید از غرّه بسلخ

٩٩ (99) Fol. 25b.

قدر گل و مل باده پرستان دانند   نه تنگدلان و تنگدستان دانند
از بیخبری بیخبری معـــذوری   ذوقیست درین شیوه که مستان دانند

١٠٠ (100)

زاوردن من نبود گردون را سود   وز بردن من جاه و جلالش نفزود
از هیچکسی نیز دو گوشم نشنود   کاوردن و بردن من از بهر چه بود

١٠١ (101) Fol. 26*a*.

بوی خوش گل بزخم خاری ارزد گر باده خوری هم بخماری ارزد
یاری که ازو هزار جان تازه شود انصاف بده که انتظاری ارزد

١٠٢ (102)

انکس که زمین و چرخ و افلاک نهاد بس داغ که او بر دل غمناک نهاد
بسیار لب چو لعل و زلفین چو مشک در طبل زمین و حقهٔ خاک نهاد

١٠٣ (103) Fol. 26*b*.

خورشید کمند صبح بر بام افکند کیخسرو روز باده در جام افکند
مئ خور که منادیٔ سحرگه خیزان آوازهٔ اشر بو [ا] در ایام افکند

١٠٤ (104)

این قافلهٔ عمر عجب میگذرد دریاب دمی که با طرب میگذرد
ساقی غم فردای حریفان چه خوری پیش آر پیالهٔ که شب میگذرد

١٠٥ (105) Fol. 27*a*.

بر چشم تو عالم ارچه می آرایند مگرو تو بدان که عاقلان نگرایند
بربای نصیب خویش کت بربایند بسیار چو تو شوند و بسیار آیند

١٠٦ (106)

سرّم همه دانای فلک می داند کو موی بموی و رگ برگ می داند
گیرم که بزرق خلق را بفریبی با او چه کنی که یک بیک می داند

١٠٧ (107) Fol. 27*b*.

آنها که محیط جمع آداب شدند در کشف دقیقه شمع اصحاب شدند
ره زین شب تاریک نبردند برون گفتند فسانهٔ و در خواب شدند

١٠٨ (108)

آنها که اسیر عقل و تمییز شدند در حسرت هست و نیست ناچیز شدند
رو با خبرا تو آب انگور گزین کین بیخبران بغوره مویز شدند

١٠٩ (109) Fol. 28*a*.

پیری سر رای بی نوائی دارد کلنـــار رخم برنگ آبی دارد
بام و در و چار رکن دیوار وجود ویران شد و روی در خرابی دارد

١١٠ (110)

آن عقل که در راه سعادت پوید روزی صد بار خویش را می گوید
دریاب تو این یکدمه صحبت که نهٔ آن تره که بدروند و دیگر روید

١١١ (111) Fol. 28*b*.

اکنون که دلم زعشق محروم نشد کم بود ز اسرار که مفهوم نشد
و اکنون که همی بنکرم از روی خرد عمرم بکذشت و هیچ معلوم نشد

١١٢ (112)

وقتیکه طلوع صبح ازرق باشد باید که بکف جام مروّق باشد
کویند که حق تلخ بود در افواه باید بهمه حال که میٔ حق باشد

۱۱۳ (113) Fol. 29*a*.

از بادهٔ شب اگر خمارم نبود می خوردن روز اختیارم نبود
گویند مکن اختیار می خوردن روز در خوردن روز اختیارم نبود

۱۱٤ (114)

آنروز که توسن فلک زین کردند و آرایش مشتری و پروین کردند
این بود نصیب ما ز دیوان قضا ما را چه گناه چون نصیب این کردند

۱۱٥ (115) Fol. 29*b*.

روزی که جزای هر صفت خواهد بود قدر تو بقدر معرفت خواهد بود
در حسن صفت کوش که در روز جزا حشر تو بصورت صفت خواهد بود

۱۱٦ (116)

زان پیش که غمهات شبیخون آرند فرمای بتا تا می گلگون آرند
تو زر نهٔ ای غافل نادان که ترا در خاک نهند و باز بیرون آرند

۱۱۷ (117) Fol. 30*a*.

چون مرده شوم خاک مرا گم سازید و احوال مرا عبرت مردم سازید
پس خاک و گلم بباده آغشته کنید وز کالبدم خشت سر خم سازید

۱۱۸ (118)

در دهر چو آوازهٔ گل تازه دهند فرمای بتا که می باندازه دهند
از دوزخ و از بهشت و از حور و قصور فارغ بنشین که آن باوازه دهند

١١٩ (119) Fol. 30*b*.

گویند بهشت و حور عین خواهد بود آنجا میْ ناب و انگبین خواهد بود

Fol. 31*a*.

ما با میْ و معشوق ازانیم مقیم چون عاقبت کار همین خواهد بود

١٢٠ (120) Fol. 31*b*.

گویند بهشت حور و کوثر باشد آنجا میْ ناب و شهد و شکر باشد
پر کن قدح باده و بر دستم نه نقدی ز هزار نسیه بهتر باشد

١٢١ (121)

میْ خور که تنت بخاک در ذرّه شود هر ذرّه ز تو پیاله و خمره شود
مشنو سخن بهشت و دوزخ ز کسان عاقل بچنین روز چرا غرّه شود

١٢٢ (122) Fol. 32*a*.

این خلق [همه] خران با افسوس اند پر مشغله و میان تهی چون کوس اند
خواهی که کف پای ترا بوسه زنند خوش نام بزی که بندهٔ ناموس اند

١٢٣ (123)

میْ نوش که تا غم از نهادت ببرد شغل دو جهان جمله ز یادت ببرد
رو آتش تر گزین کن و آب روان زان پیش که خاک شوی و بادت ببرد

١٢٤ (124) Fol. 32*b*.

میْ خور که ز تو کثرت و قلت ببرد و اندیشهٔ هفتاد و دو ملت ببرد
پرهیز مکن ز کیمیائی که ازو یک جو بخوری هزار علت ببرد

۱۲۵ (*125*)

چون شاهد روح خانه پرداز شود هر چیز باصل خویشتن باز شود
این ساز وجود و چار ابریشم طبع از زخمهٔ روزکار بی ساز شود

۱۲٦ (126) Fol. 33*a*.

کویند ازان کسان که با پرهیز اند ز انسان که بمیرند چنان برخیزند
ما با می و معشوق ازانیم مدام تا بو که بحشر مان چنـان انکیزند

۱۲۷ (127)

زنهار مرا ز جام می قوت کنید وین چهرهٔ کهربا چو یاقوت کنید
چون فوت شوم بباده شوئید مرا وز چوب رزم تختهٔ تابوت کنید

۱۲۸ (128) Fol. 33*b*.

اندیشـهٔ جرمم چو برابر کزرد از آتش سینه آبم از سر کذرد
لیکن شرط است بنده چون توبه کند مخدوم بلطف از سر آن در کذرد

۱۲۹ (129)

یک جام هزار مرد بد دین ارزد یک جرعهٔ می مملکت چین ارزد
در روی زمین چیست ز باده خوشتر تلخی که هزار جان شیرین ارزد

۱۳۰ (130) Fol. 34*a*.

در میکده جز بمی وضو نتوان کرد وان نام که زشت شد نکو نتوان کرد
خوش باش که این پردهٔ مستوری ما بدرید و چنان شد که رفو نتوان کرد

١٣١ (131)

مگذار که غصّه در حصارت گیرد　　و اندوه محال روزگارت گیرد
مگذار دمی کنار آب و لب کشت　　زان پیش که خاک در کنارت گیرد

١٣٢ (132)　　Fol. 34*b*.

✓ مئ گرچه حرامست ولی تا که خورد　　و انگاه چه مقدار و دگر تا چه خورد
هرگاه که این چهار شرط آید جمع　　پس مئ نخورد مردم دانا چه خورد

١٣٣ (133)

من باده بجام یک منی خواهم کرد　　خود را بدو جام مئ غنی خواهم کرد
اول سه طلاق عقل و دین خواهم گفت　　پس دختر رز را بزنی خواهم کرد

١٣٤ (134)　　Fol. 35*a*.

آنها که اساس کار بر زرق نهند　　آیند و میان جان و تن فرق نهند
بر فرق نهم سبوی مئ را پس ازین　　گر همچو خروسیم ارّه بر فرق نهند

١٣٥ (135)

از دفتر عمر مپاک می باید شد　　وز چنگ اجل هلاک می باید شد
ای ساقئ خوش لقا تو خوش خوش ما را　　آبی درده که خاک می باید شد

١٣٦ (136)　　Fol. 35*b*.

سو[د]ی در این قوم چه کردی که خرند　　دانش چه بری که از تو دانش نخرند
سالی یکبار آب جویت نه دهند　　روزی صد بار آب رویت ببرند

١٣٧ (137)

آنها که بکار عَقل در می کوشند هیهات که جمله کاو نر می دوشند
آن به که لباس ابلهی در پوشند کامروز بعقل تره می نفروشند

١٣٨ (138) Fol. 36a.

خوش باش که عالم کذران خواهد بود بر چرخ قران اختران خواهد بود
خشتی که ز قالب تو خواهند زدن بنیاد سرای دکران خواهد بود

١٣٩ (139)

هرکز نه جهان کهنه نو خواهد شد نه کار کسی بکام او خواهد شد
ای ساقی اکر باده دهی ور ندهی میدان که سر جملهِ فرو خواهد شد

١٤٠ (140) Fol. 36b.

از میٔ طرب و نشاط و مردی خیزد وز طبع کنب خشکی و سردی خیزد
کر باده خوری تو سرخ رو خواهی بود کز خوردن سبزه روی زردی خیزد

١٤١ (141)

بیمارم و بت در امتحانم دارد ناخوردن میٔ قصد بجانم دارد
وین طرفه نکر که هرچه در بیماری جز باده خورم همه زیانم دارد

١٤٢ (142) Fol. 37a.

افسوس که نامهٔ جوانی طی شد وین تازه بهار ارغوانی دی شد
آن مرغ طرب که نام او بود شباب هیهات ندانم که کی آمد کی شد

۱۴۳ (143)

هر لذّت و راحتی که خلّاق نهاد   از بهر مجرّدان در آفاق نهاد
هرکس که ز طاق منقلب کشت بجفت   اسایش خود ببرد و بر طاق نهاد

۱۴۴ (144)   Fol. 37b.

افلاک که جز غم نفزایند دکر   ننهند بجا تا نربایند دکر
نا آمدکان اکر بدانند که ما   از دهر چه می کشیم نایند دکر

۱۴۵ (145)

آن میٔ که حیات جاودانیست بخور   سرمایهٔ لذّت جوانیست بخور
سوزنده چو آتشست لیکن غم را   سازنده چو آب زندکانیست بخور

۱۴۶ (146)   Fol. 38a.

وقت سحر ست خیز ای طرفه پسر   پر بادهٔ لعل کن بلورین ساغر
کین یکدمه عاریت درین کنج بقا   بسیار بجوئی و نیابی دیکر

۱۴۷ (147)

این اهل قبور خاک کشتند و غبار   هر ذرّه ز هر ذرّه کرفتند کنار
آه این چه شرابست که تا روز شمار   بیخود شده و بی خبرند از همه کار

۱۴۸ (148)   Fol. 38b.

در موسم کل بادهٔ کلرنک بخور   با نالهٔ نای و نغمهٔ چنک بخور
من میٔ خورم و عیش کنم نوشم باد   کر تو نخوری من چه کنم سنک بخور

١٤٩ (149)

در دایرهٔ سپهر ناپیـــدا غور جامیست که جمله را چشانند بدور
نوبت چو بدور تو رسد آه مکن میٔ نوش بخوشدلی که دورست نه جور

١٥٠ (150) Fol. 39*a*.

چون حاصل آدمی درین جای دو در جز درد دل و دادن جان نیست دکر
خرم دل آنکه شد بطفلی آزاد و اسوده کسی که خود نزاد از مادر

١٥١ (151)

دی کوزه کری بدیدم اندر بازار بر تازه کلی لـکد همی زد بسیار
آن کل بزبان حال میکفت بدو من همچو تو بوده ام مرا نیکو دار

١٥٢ (152) Fol. 39*b*.

ای دل همه اسباب جهان ساخته کیر وین خانه پر از نعمت و از خاسته کیر
در دنییٔ فانی که نه جای من و تست روزی دو سه بنشسته و برخاسته کیر

١٥٣ (153)

ای دوست غم جهان بیهوده مخور بیهوده غمان دهر فرسوده مخور
چون بود کذشت و نیست نابود پدید خوش باش و غم بوده و نابوده مخور

١٥٤ (154) Fol. 40*a*.

کر باده خوری تو با خردمندان خور یا با صنمی لاله رخی خندان خور
بسیار مخور فاش مکن ورد مساز کم کم خور و که کاه خور و پنهان خور

١٥٥ (155)

کار همه عالم بمرادت شده کیر وین عمر برفته و اجل آمده کیر
کفتی که بکام خویش دستی بزنم خود نتوانی وکر توانی زده کیر

١٥٦ (156) Fol. 40*b*.

ایام شبابست شراب اولیٰتر با خوش پسران بادهٔ ناب اولیٰتر
Fol. 41*a*.
این عالم فانی چو خرابست و بیاب از باده درو مست و خراب اولیٰتر

١٥٧ (157) Fol. 41*b*.

با تو بخرابات اکر کویم راز به زانکه بمحراب برم بی تو نماز
ای اول و ای آخر خلقان همه خواهی تو مرا بسوز و خواهی بنواز

١٥٨ (158)

کر کوهر طاعتت نسفتم هرکز ور کرد کنه ز رخ نرفتم هرکز
نومیــد نیــم ز بارکاه کرمت دانی که یکی را دو نکفتم هرکز

١٥٩ (159) Fol. 42*a*.

ما عاشق و آشفتهٔ و مستیم امروز در کوی مغان باده پرستیم امروز
از هستئ خویشتن بکلی رستـه پیوسته به محبوب الستیم امروز

١٦٠ (160)

کردیم دکر شیــوهٔ رندی آغاز تکبیر همی زنیم در پنج نمـاز
هر جا که پیاله ایست مارا بینی کردن چو صراحی سوی او کرده دراز

١٦١ (161) Fol. 42*b*.

آب رخ نو عروس رز پاک مریز   جز خون دل تایب غمناک مریز
خون دو هزار تایب نا معلوم   بر خاک بریز و جرعه بر خاک مریز

١٦٢ (162)

از روی حقیقتی نه از روی مجاز   ما لعبتکانیم و فلک لعبت باز
بازیچه همی کنیم بر نطع وجود   رفتیم بصندوق عدم یک یک باز

١٦٣ (163) Fol. 43*a*.

می پرسیدی که چیست این نقش مجاز   گر برگویم حقیقتش هست دراز
نقشیست پدید آمــده از دریائی   وانگاه شده بقعر آن دریا باز

١٦٤ (164)

لب بر لب کوزه بردم از غایت آز   تا زو طلبم واسطـهٔ عمــر دراز
لب بر لب من نهاد و میگفت براز   میٔ خور که بدین جهان نمی آئی باز

١٦٥ (165) Fol. 43*b*.

ای واقف اسرار ضمیر همه کس   در حالت عجز دستگیر همه کس
یا رب تو مرا توبه ده و عذر پذیر   ای توبه ده و عذر پذیر همه کس

١٦٦ (166)

از حادثهٔ زمان زاینــده مترس   وز هرچه رسد چو نیست پاینده مترس
این یک دم نقد را غنیمت می دان   از رفته مندیش و ز آینده مترس

١٦٧ (167) Fol. 44*a*.

خیام اکر ز عشق مستی خوش باش   با لاله رخی اکر نشستی خوش باش
در عالم نیستی چو می باید رفت   انکار که نیستی چو هستی خوش باش

١٦٨ (168)

تا چند کنم عرضهٔ نادانئ خویش   بکرفت دل من از پریشانئ خویش
زنّار مغانه بر میان خواهم بست   دانی ز چه از ننک مسلمانئ خویش

١٦٩ (169) Fol. 44*b*.

سرمست بمیخانه کذر کردم دوش   پیری دیدم مست سبوی بر دوش
کفتم ز خدا شرم نداری ای پیر   کفتا کرم از خداست مئ نوش خموش

١٧٠ (170)

مئ را که خرد خجسته دارد پاسش   او آب‌حیاتست و منم الیاسش
من قوت دل و قوّت روحش کفتم   چون کفت خدا منافع للناسش

١٧١ (171) Fol. 45*a*.

در کارکه کوزه‌کری رفتم دوش   دیدم دو هزار کوزه کویا و خموش
ناکاه یکی کوزه بر آورد خروش   کو کوزه‌کر و کوزه‌خر و کوزه‌فروش

١٧٢ (172)

ای چرخ فلک نه نان شناسی نه نمک   پیوسته مرا برهنه داری چو سمک
از چرخ زنی دو شخص پوشیده شود   از چرخ زنی تو کمتر ای چرخ زنک

١٧٣ (173) Fol. 45*b*.

خیام زمانه از کسی دارد ننک کو در غم ایام نشینــــد دل تنک
میٔ خور تو بابکینه با نالهٔ چنک زان پیش که آبکینه آید بر سنک

١٧٤ (174)

روحی که منزه است ز الایش خاک مهمان تو آمد است از عالم پاک
میده تو ببـادهٔ صبوحی مددش زان پیش که کوید انعم الله مساک

١٧٥ (175) Fol. 46*a*.

کر من کنه روی زمین کردستم عفو تو امید ست که کیرد دستم
کفتی که بروز عجز دستت کیرم عاجز تر ازین مخواه کاکنون هستم

١٧٦ (176)

کویند مرا که میٔ پرستم هستم کویند مرا عارف و مستم هستم
در ظاهر من نکاه بسیار مکن کاندر باطن چنـانکه هستم هستم

١٧٧ (177) Fol. 46*b*.

ای چرخ ز کردش تو خرسند نیم آزاد کنــم که لایق بند نیــم
کر میل تو با بیخرد و نا اهل است من نیز چنان اهل و خردمند نیــم

١٧٨ (178)

میلم بشــــراب ناب باشد دایم کوشم به نی و رباب باشد دایم
کر خاک مرا کوزه‌کران کوزه کنند آن کوزه پر از شراب باشد دایم

۱۷۹ (179) Fol. 47*a*.

افسوس که بی فایده فرسوده شدیم وز آس سپهر سرنگون سوده شدیم
دردا و ندامتا که تا چشم زدیم نا بوده بکام خویش نابوده شدیم

۱۸۰ (180)

ما افسر خان و تاج کی بفروشیم دستار قصب ببانک نی بفروشیم
تسبیح که پیک لشکر تزویر است ناکاه بیک جرعهٔ میٔ بفروشیم

۱۸۱ (181) Fol. 47*b*.

چون نیست مقام ما درین دیر مقیم پس بی میٔ و معشوق خطائیست عظیم
تا کی ز قدیم و محدث ای مرد سلیم چون من رفتم جهان چه محدث چه قدیم

۱۸۲ (182)

پاک آمدیم از عدم و ناپاک شدیم آسوده در آمدیم و غمناک شدیم
بودیم ز آب دیده در آتش دل دادیم بباد عمر و در خاک شدیم

۱۸۳ (183) Fol. 48*a*.

زان پیش که از زمانه تابی بخوریم با یکدکر امروز شرابی بخوریم
کین چرخ فلک بکاه رفتن ما را چندان ندهد امان که آبی بخوریم

۱۸٤ (184)

ای دوست بیا تا غم فردا نخوریم وین یک دم نقد را غنیمت شمریم
فردا که ازین دیر کهن در کذریم با هفت هزار سالکان سر بسریم

١٨٥ (185) Fol. 48*b*.

شبها کذرد که دیده برهم نزنیم تا پای نشاط بر سر غم نزنیم
بر خیز که دم زنیم پیش از دم صبح کین صبح بسی دمد که ما دم نزنیم

١٨٦ (186)

اسرار ازل را نه تو دانی و نه من وین حرف معمّا نه تو خوانی و نه من
هست از پس پرده کفتکوی من و تو چون پرده بر افتد نه تو مانی و نه من

١٨٧ (187) Fol. 49*a*.

برخیز و مخور غم جهان کذران خوش باش و دمی بشادمانی کذران
در طبع جهان اکر وفائی بودی نوبت بتو خود نیامدی از دکران

١٨٨ (188)

بر سینهٔ غم پذیر من رحمت کن بر جان و دل اسیر من رحمت کن
بر پای خرابات روِ من بخشای بر دست پیاله کیر من رحمت کن

١٨٩ (189) Fol. 49*b*.

چون حاصل آدمی درین شورستان جز خوردن غصّه نیست یا دادنِ جان
خرم دل آن کزین جهان زود برفت و اسوده کسی که خود نیامد بجهان

١٩٠ (190)

غمهای جهان بر دلم آسان می کن و افعال بدم ز خلق پنهان می کن
امروز خوشم بدار و فردا با من آنچه از کرم تو می سزد آن می کن

١٩١ (191) Fol. 50*a*.

دارم ز جفای فلک آئینهٔ کون وز گردش روزگار خس پرور دون

از دیده رخی همچو پیاله پر اشک وز گریه دلی همچو صراحی پر خون

١٩٢ (192)

تا بتوانی میل برندان می کن بنیاد فساد و مکر ویران می کن

بشنو سخنان عمر خیامی مئ میخور و ره میزن و احسان می کن

١٩٣ (193) Fol. 50*b*.

اکنون که بزد هزار دستان دستان جز بادهٔ لعل زکف مستان مستان

برخیز و بیا که گل بشاهی بنشست روزی دوسه داد خود ز بستان بستان

١٩٤ (194) Fol. 51*a*.

بردار پیاله و سبو ای دلجو بر گرد بگرد سبزه‌زار و لب جو

کین چرخ بسی قد بتان مه رو صد بار پیاله کرد و صد بار سبو

١٩٥ (195)

از آمدن و رفتن ما سودی کو وز تار وجود عمر ما پودی کو

در چنبر چرخ جان چندین پاکان می سوزد و خاک می شود دودی کو

١٩٦ (196) Fol. 51*b*.

آنم که پدید گشتم از قدرت تو صد ساله شدم بناز در نعمت تو

صد سال بامتحان گنه خواهم کرد تا جرم منست بیش یا رحمت تو

١٩٧ (197)

این چرخ فلک بهر هلاک من و تو قصدی دارد بجان پاک من و تو
بر سبزه نشین بیا که بس دیر نماند تا سبزه برون دمد ز خاک من و تو

١٩٨ (198) Fol. 52*a*.

در کارکه کوزه‌کری کردم رای در پایهٔ چرخ دیدم استاده بپای
میکرد سبو و کوزه را دسته و سر از کلّهٔ پادشاه و از دست کدای

١٩٩ (199)

زنهـــار که می تـــوانی باری بردار ز خاطـر عزیزان باری
کین مملـکت حسن نمـاند جاوید از دست تو هم برون رود یکباری

٢٠٠ (200) Fol. 52*b*.

کر زانکه بدست افتد از میٔ دو منی میٔ خور تو بهر محفل و هر انجمنی
کانکس که جهان کرد فراغت دارد از سبلت چون توئی و ریش چو منی

٢٠١ (201)

کر دست دهد ز مغز کندم نانی وز میٔ کدوی. ز کوسفندی رانی
با لاله رخی نشسته در ویرانی عیشی بود آن نه حدّ هر سلطانی

٢٠٢ (202) Fol. 53*a*.

چنـدانکه نکاه میکنم هر سوئی از سبزه بهشت است و ز کوثر جوئی
صحرا چو بهشت است ز دوزخ کم کوی بنشیـــن ببهشت با بهشتی روئی

٢٠٣ (203)

ای آنکه نتیجه چهــار و هفتی وز پنج و چهار دایم اندر تفتی
میٔ خور که هزار بار پیشت گفتم باز آمدنت نیست چو رفتی رفتی

٢٠٤ (204) Fol. 53*b*.

ای بادهٔ خوشکوار در جام بهی بر پای خرد تمام بند و گرهی
هر کس که ز تو خورد امانش ندهی تا گوهر او بر کف دستش ننهی

٢٠٥ (205)

یا رب بکشای بر من از رزق دری بی منت مخلوق رسان ماحضری
از باده چنان مست نکهدار مرا کز بیخبری نبــاشدم درد سری

٢٠٦ (206) Fol. 54*a*.

هنکام سپیده دم خروس سحری دانی که چرا همی کند نوحه گری
یعنی که نمودند در آئینهٔ صبح کز عمر شبی کذشت و تو بیخبری

تمام شد رباعیات ملک الحکما شیخ عمر خیام
طاب الله ثراه بتاریخ سلخ شهر رجب المرجب
سنه احدی عشر و تسعمائة الهجریة النبویة
کتبه العبد المذنب سلطــان علي الکاتب

VIII. ADDITIONS AND CORRECTIONS.

The publication of the text of this MS. has been delayed by nearly a decade. I wrote the Preface in the early part of 1930 and extracts from it were read by me in the April (1930) meeting of the Royal Asiatic Society of Bengal. I need not enumerate here the causes which led to the delay but I may refer to one of them, namely the delay in obtaining the MS. for photographic reproduction. I feel that after a lapse of nearly ten years, some of the points discussed in my Preface are somewhat out of date but, nevertheless, they are expected to prove useful in some respects at least. I may add that a detailed descriptive note of the MS. will be useful to those who have perused Sayyid Sulaimân Nadvî's *Khayyâm* ('Âẓamgarh, 1933).

P. 23, *l.* 15. In *Nukhbat-ush-Shârib wa 'Ijâlat-ur Râkib*, (composed between 1258–1282, A.D.), a quatrain of 'Umar (beginning دارنده چو ترکیب چنین خوب آراست) is quoted with its Arabic translation (Mingana, *Catalogue of Arabic Manuscripts in the John Ryland's Library, Manchester*, p. 774, No. 465).

P. 23, *l.* 16. 'Ubaid-i-Dhâkânî (d. 772/1370-71) quotes one quatrain (No. 203 of this copy) of 'Umar in his *Akhlâq-ul-Ashrâf* (composed in 740/1340) and another in his *Risâla-i-Dilgushâ* (Constantinople, p. 91).

P. 23, *l.* 23. Sayyid Sulaimân Nadvî states in his *Khayyám* ('Âẓamgarh, 1933, p. 288) that the following quatrain is attributed to 'Umar in the Bombay edition (p. 51) of the *Qâbûs Nâma* (composed in 475/1082):

ای دل حذر از مستی و مخموری کن

وز همدمیٔ رطل گران دوری کن

از باده شفا خیزد و از مستی رنج

توبه ز شفا مکن از مخموری کن

But I have been unable to find it in the Ṭehrân edition (1312 Shamsî) of the *Qâbûs Nâma*, which is edited from a MS. dated 750/1349. Similarly, Dr. E. Edwards, who is editing the *Qâbûs Nâma* for the Gibb Memorial Series, has been unable to find it in any old

codex of the work and considers it to be an interpolation (Rempis, *Beiträge zur Ḫayyâm-Forschung*, p. 88 *n* 1).

P. 30, *l.* 11. Dr. Csillik has published the text of nine *Rubâ'iyât* MSS. in his *Les Manuscrits Mineurs des Rubâ'iyat de 'Omar Khayyâm dans la Bibliothèque Nationale* (Szeged, 1933). The MSS. included in Dr. Csillik's edition are:—

(i)	Suppl. Pers. 1777 (dated 1448, A.D.)	..	56 quatrains.
(ii)	„ „ 826 (dated 1540-41, A.D.)	..	75 „
(iii)	„ „ 745 (begin. of 16th c., A.D.)	..	8 „
(iv)	„ „ 793 (end of 16th c., A.D.)	..	6 „
(v)	„ „ 1481 (16th century, A.D.)	..	34 „
(vi)	„ „ 1425 (middle of 16th c., A.D.)		60 „
(vii)	„ „ 1817 (17th century, A.D.)	..	28 „
(viii)	„ „ 1327 (1819, A.D.)	..	31 „
(ix)	„ „ 1458 (1851-52, A.D.)	..	95 „

He has also published the text of three more MSS. in his *The Principal Manuscripts of the Rubá'iyát of 'Umar-i-Khayyám in the Bibliothèque Nationale*, Paris, Vol. I, (Szeged, 1934). They are:—

(i)	Suppl. Pers. 1417 (1475, A.D.) ..	..	268 quatrains.
(ii)	Anc. Fonds 349 (1497, A.D.) ..	..	213 „
(iii)	Suppl. Pers. 823 (1528, A.D.) ..	..	349 „

Of the above twelve MSS., Suppl. Pers. Nos. 1417, 823 and 826 and Anc. Fonds 349 were available to Dr. Christensen.

P. 34, *l.* 21. Dr. Csillik has published the text of 56 quatrains of this MS. (Suppl. Pers. 1777) in his *Les Manuscrits Mineurs*, but the text of the remaining 47 *Rubâ'is*, occurring on foll. 326*a*–328*a* of this MS., is yet to be published.

P. 34, *l.* 27. The MS. is in the *Nationalbibliothèque Wien* and the *Rubâ'is* are on foll. 249*a*–252*b*. The MS. was copied in 855/1451.

P. 34, *l.* 28. The Istambûl MSS. of the *Rubâ'iyât* are:—

(i) A MS., copied at Shîrâz in 861/1456 preserved in the 'Âyâ Ṣûfîya Library (foll. 194*b*–206*b*), comprising 139 quatrains.

(ii) A MS. copied in 865/1460, preserved in the Nûr 'Uṯhmânîya Library (foll. 1*b*–66*b*), containing 313 quatrains.

(iii) A MS., executed by Yâr Aḥmad ibn Ḥusayn ar-Rashîdî in 867/1462 (foll. 1*b*–75*a*), preserved in the Nûr 'Uṯhmânîya Library, containing 372 quatrains.

(iv) A MS. (of *Lama'ât* of 'Irâqî), copied in Ḏhu'l Qa'da 876/1472 (foll. 39*b*–82*a*) preserved in the Sulaimânîya Library, containing 336 quatrains.

P. 35, *l.* 2. The publication of Dr. C. H. Rempis's *'Omar Chajjâm und Seine Vierzeiler* (Tübingen, 1935) and *Beiträge zur Ḫayyâm Forschung* (Leipzig, 1937) constitute a most important contribution to 'Omarian literature during the present decade. Dr. Rempis has discussed the question of the identification of the *Rubâ'îyât* and of the 'Wandering Quatrains' and other allied subjects in a comprehensive manner. He has also brought to light the existence of another valuable codex of 'Umar's *Rubâ'îyât,* dated 731/1331, which is ten years older than Jâjarmî's *Mu'nis-ul-Aḥrâr* (741/1340). The *Rubâ'îs* of 'Umar—31 in number—are included in a MS. of *Nuzhat-ul-Majâlis fi'l Ash'âr* of Isma'îl Ibn Isfandiyâr Ibn Muḥammad Isfandiyâr, dated 25th Shawwâl, 731 A.H. It is preserved in the Jârullâh Library, Istambûl. Dr. Rempis has very kindly sent me a transcript of the *Rubâ'îs.*

Another valuable collection of 11 *Rubâ'îs* of 'Umar-i-Khayyâm has been discovered in a *Majmû'a* (or a manuscript of 'mixed contents') of Abul Faḍl Muḥammad bin Maḥmûd bin 'Alî bin Sadîd bin Aḥmad, dated Jumāda I, 750 A.H. (July, 1349), preserved in the Kitâbkhâna-i-Majlis (No. 9011 of that Library), Ṭehrân, 'Âqâ Sa'îd Nafîsî has published the Text in the *Sharq* of Rabî' I, 1350 A.H. I am grateful to my friend Mr. Madan Murârî Lâl Saxena of Lucknow for sending me a transcript of the *Rubâ'îs.* They are published here in Appendix B. Of the 11 *Rubâ'îs* in that collection, Nos. 4, 6, 10 and 11 correspond with Nos. 3, 181, 105, 183 of our manuscript.

P. 65, *l.* 7. Text : قدحی.

P. 70, *l.* 2. Text : بزور.

IX. APPENDIX A.

TEXT OF THE *Rubâ'îyât* OF 'UMAR-I-KHAYYÂM.

From Taqî Kâshî's *Khulâṣat-ul Ash'âr wa Zubdat-ul Afkâr*
(Oriental Public Library, Patna, MS. No. 684).

۱ (1)

بس کس که روانش اندرین ره فرسود
بنیاد فلک ز چیست اصلش ز چه بود
دهقان بچه ایست اندرین خرمن خاک
بسیار چو من کشت و بسی چون تو درود

۲ (2)

از دست قضا چو نیست روی جستن
از هرچه قلم رفت نخواهم جستن
بیداد زمانه را نهادم گردن
چه توان کردن که هیچ نتوان گفتن

۳ (3)

بی مرگ بعالم جاودانی نرسی
تا مرده بعالم معانی نرسی
تا همچو خلیل اندر آتش نروی
چون خضر بآب زندگانی نرسی

٤ (4)

دی آمدم و نیـــامد از من کاری
و امروز ز من نیـــز بشد با زاری
فردا بروم بی خبـــر از اســـراری
نا آمـــده به بدی ازین بسیـــاری

٥ (5)

نه مرد سجـــاده‌ام نه سالوس و گلیم
ما مردِ معاشریم و میخـــانه مقیم
ما را چه کنی بقـــاضی و مفتی هم
دردیِ خرابات به از مـــال یتیم

٦ (6)

گر شهرهٔ شهری مئی و پیمانه کجا ست
چپ راست خرامیدن مستانه کجا ست
پرسی رهِ میخـــانه وگر باده‌خوری
خود باده بگویدت که میخانه کجا ست

٧ (7)

چون روزی ده ز کار روزی پرداخت
بیهوده چرا گرد جهـــان باید تاخت
با آنچه نصیب تست می باید ساخت
چون ضرب سه یک شد سه شش نتوان خاست

۸ (8)

آن مرد نیم کز عدمم بیم آید
کان نیمه مرا بهتر ازین نیم آید
جانی دارم بمن رسیده ز خدای
تسلیم کنم چو وقت تسلیم آید

۹ (9)

آنانکه کشندهٔ نبید نابند
وانانکه بشب همیشه در محرابند
بر خشک کسی نیست همه در آبند
بیدار کسی نیست همه در خوابند

۱۰ (10)

زانکه بدست افتد از مئی دو منی
با یار همی خور تو بهر انجمنی
کانکس که جهان کرد فراغت دارد
از سبلت چون توی و ریش چو منی

۱۱ (11)

چون آب بجوئبار و چون باد بدشت
روز دگر از نوبت عمرم بگذشت
هرگز غم دو روز مرا یاد نگشت
روزی که نیامد ست و روزی که گذشت

۱۲ (12)

وقت سحر است خیـــز ای مایهٔ ناز

نرمک نرمک باده خور و رود نـــواز

کاینـــان که بجاینـــد نپاینـــد دراز

وانان که شـــدند کسی نمی آید باز

۱۳ (13)

گرچه دل من ز علم محـــروم نشد

کم ماند ز اسرار که مفهـــوم نشد

هرچند که می بنگـــرم از روی خرد

عمرم بگذشت و هیچ معلـــوم نشد

۱٤ (14)

آن قصر که جمشیـــد درو جام گرفت

آهو بچـــه کرد و روبه آرام گرفت

بهـــرام که او گور گرفتی همه عمر

این نادره بین که گور بهـــرام گرفت

۱٥ (15)

ای پیر خردمنـــد بکه‌تر برخیـــز

وان کودک خاک بیز را بنگـــر تیز

پندش ده و گو که نرم نرمک می بیز

مغـــز سر کیقبـــاد و چشـــم پرویز

۱٦ (16)

دوری که درو آمــدن و رفتن ما ست

او را نه نهایت و بدایت پیــــدا ست

کس می‌نزند دمی درین معنـــی راست

کین آمــدن از کجا و رفتن بکجا ست

X. APPENDIX *B*.

TEXT OF THE *Rubâ'îyât* OF 'UMAR-I-KHAYYÂM.

From a *Majmû'a* (or a manuscript of 'mixed contents') of Abul Faḍl Muḥammad bin Maḥmûd bin 'Alî bin Sadîd bin Aḥmad, dated Jumâda I, 750 A.H. (July, 1349), preserved in the Kitâbkhâna-i Majlis, Ṭehrân.

١ (1)

آنها که کهن شدند و اینها که نوند   هرکس بمراد خویش یک یک بدوند
این کهنه جهان بکس نماند باقی   رفتند و رویم و دیگر آیند و روند

٢ (2)

آرند یکی و دیگری بربایند   بر هیچ کسی راز[1] همی نگشایند[2]
ما را ز قضا جزین قدر ننمایند   پیمانهٔ عمر ما ست می پیمایند

٣ (3)

از جرم گل سیاه تا اوج زحل   کردم همه مشکلات کلّی را حل
بکشادم بندهای مشکل بحیل   هر بند گشاده شد مگر بند اجل

٤ (4)

برخیز بتا بیار بهر دل ما   حل کن بجمال خویشتن مشکل ما
یک کوزه شراب تا بهم نوش کنیم   زان پیش که کوزها کنند از گل ما

---

[1] Text زان.

[2] Text نکسایند.

٥ (5)

ای دوست حقیقت شنو از من سخنی   با بادهٔ لعل باش و با سیم تنی
کان کس که جهان کرد فراغت دارد   از سبلت چون توی و ریش چو منی

٦ (6)

چون نیست مقام ما درین دهر مقیم   پس بی میٔ و معشوق خطائیست عظیم
تا که ز قدیم و محدث ای مرد سلیم   چون من مردم جهان چه محدث چه قدیم

٧ (7)

آن مایه ز دنیا که خوری یا پوشی   معذوری اگر در طلبش میکوشی
باقی همه رائگان نیرزد هشدار   تا عمر گران بها بدان نفروشی

٨ (8)

گرچه غم و رنج من درازی دارد   عیش و طرب تو سرفرازی دارد
بر دهر مکن تکیه که دوران فلک   در پرده هزار گونه بازی دارد

٩ (9)

از رنج کشیدن آدمی حر گردد   قطره چو کشد حبس صدف در گردد
گر مال نماند سر بماناد بجای   پیمانه چو شد تهی دگر پر گردد

١٠ (10)

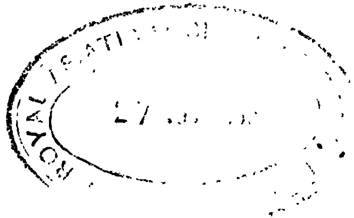
بر چشم تو عالم ارچه می آرایند   مگرای بدو که عاقلان نگرایند
بسیار چو تو شدند و بسیار آیند   بربای نصیب خویش کت بربایند

١١ (11)

بر خیز ز خواب تا شرابی بخوریم　　زان پیش که از زمانه تا بی بخوریم
کاین چرخ ستیزه روی ناکه روزی　　چندان ندهد زمان که آبی بخوریم

The compiler attributes the following well-known *Rubâ'î*, usually attributed to 'Umar-i-Khayyâm, to his cousin (ابن عم) Majd-ud-Dîn :—

در رهگذرم هزار و یک دام نهی　　گوئی که بگیرمت اگر کام نهی
یک ذره جهان ز حکم تو خالی نیست　　حکمم تو کنی و عاصیم نام نهی

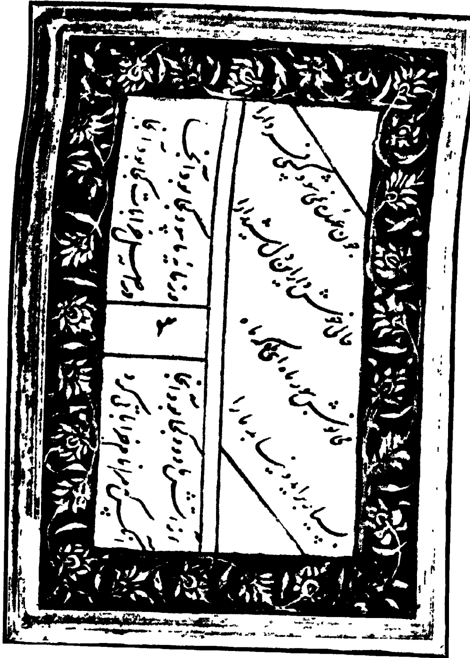

XI. FACSIMILE

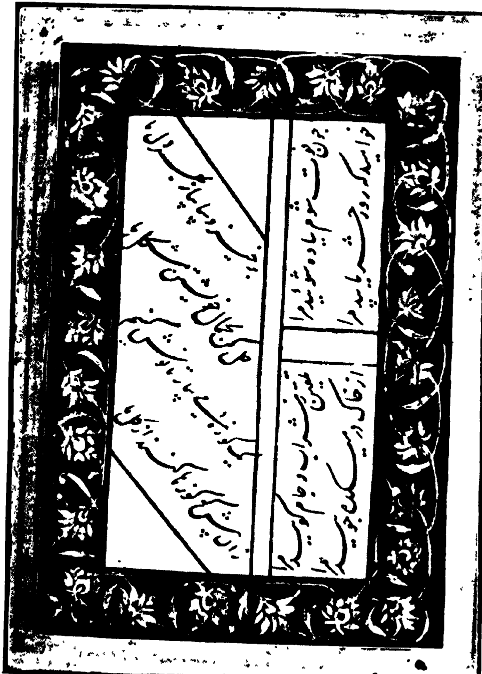
OF THE

MANUSCRIPT

(PLATES I TO LVII)

Fol. 1*a*.

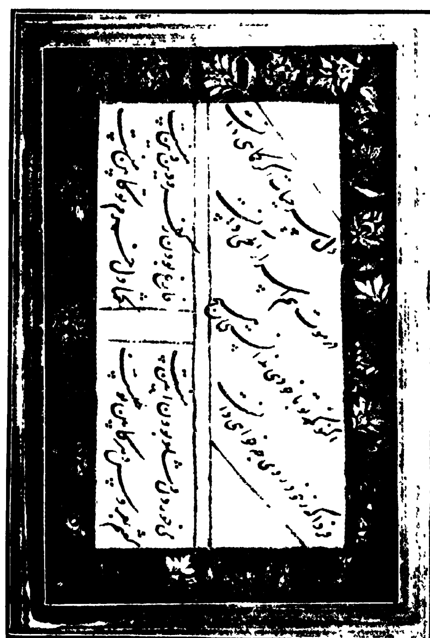
Fol. 2*a*.

Fol. 2*b*.

Plate III.

Fol. 3a.

Fol. 3b.

Fol. 4a.

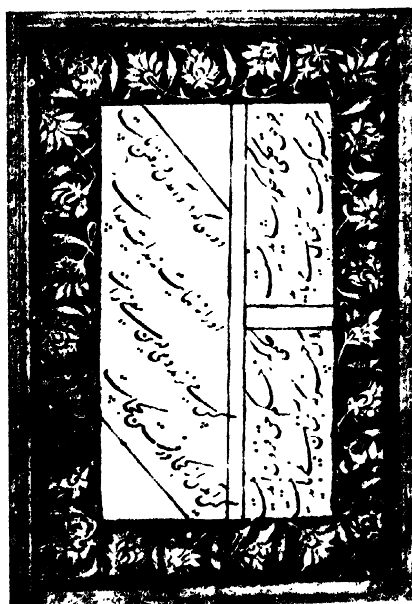

Fol. 4b.

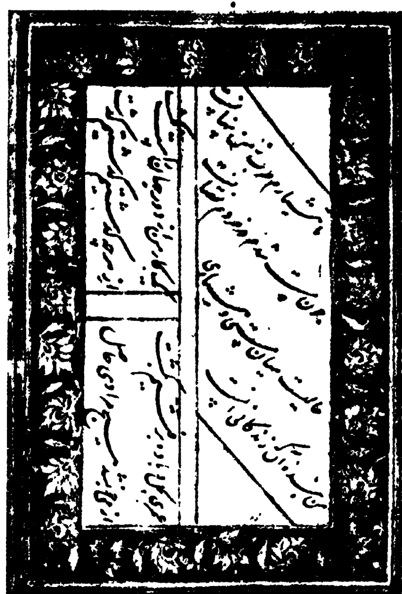
Plate V.

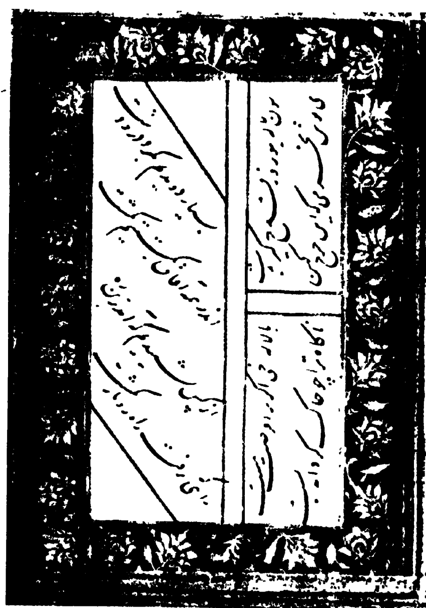
Fol. 5 a.

Fol. 5 b.

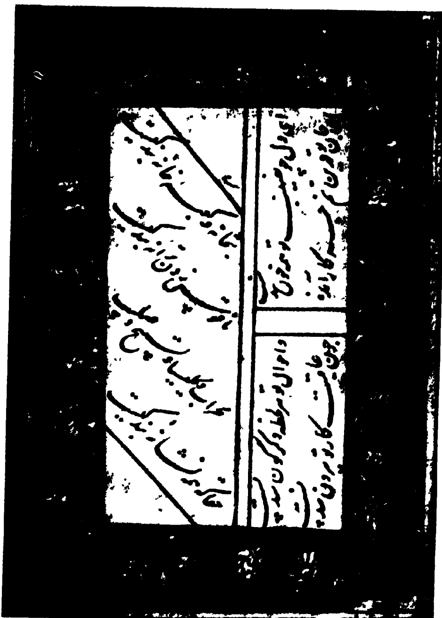
Fol. 6*a*.

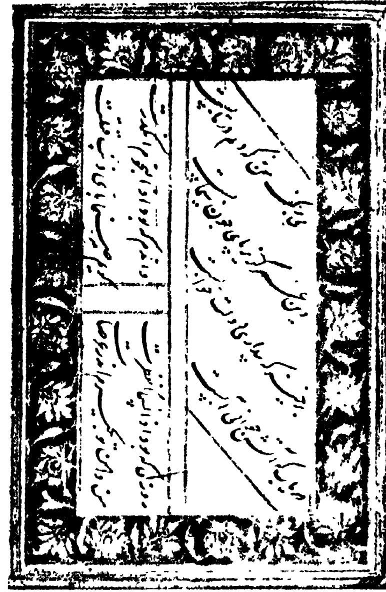
Fol. 6*b*.

Fol. 7*a*.

Fol. 7*b*.

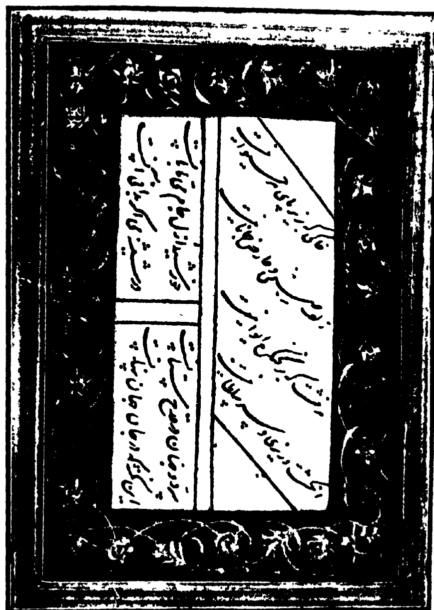

Fol. 8*a*.

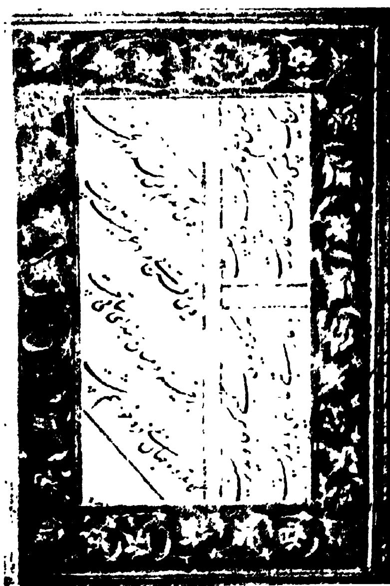

Fol. 8*b*.

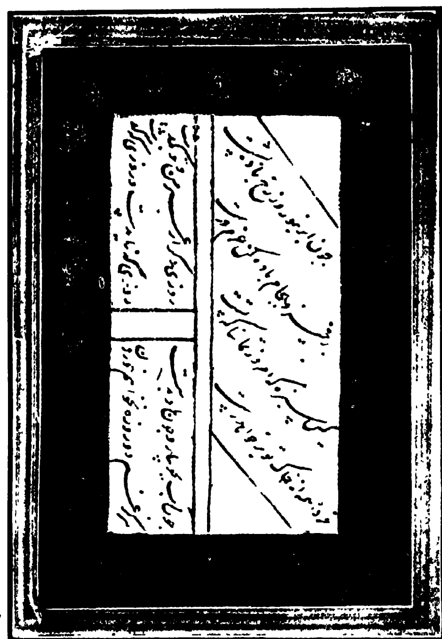
Plate IX.

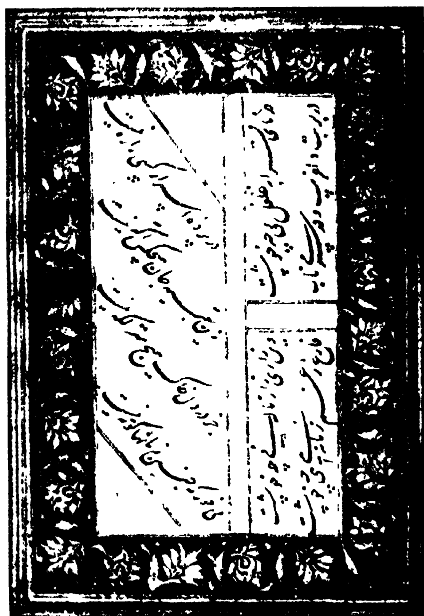
Fol. 9*a*.

Fol. 9*b*.

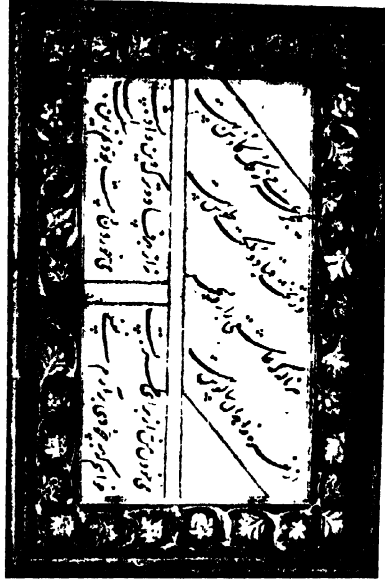

Fol. 10*a*.

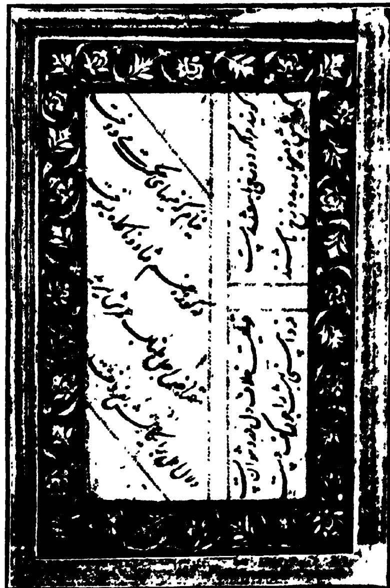

Fol. 10*b*.

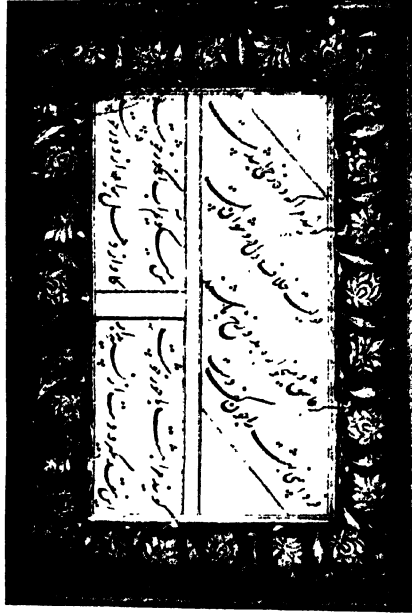
Plate XI.

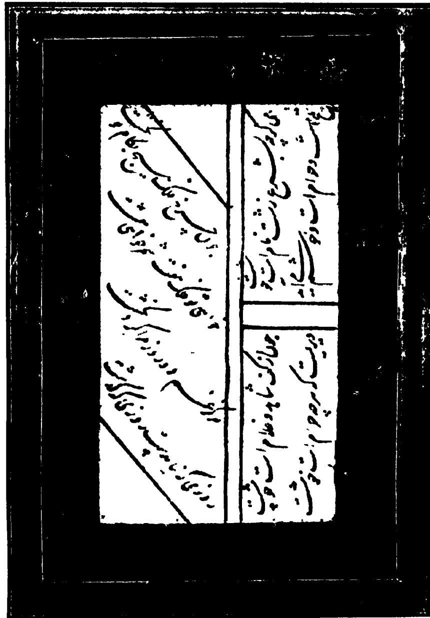
Fol. 11*a*.

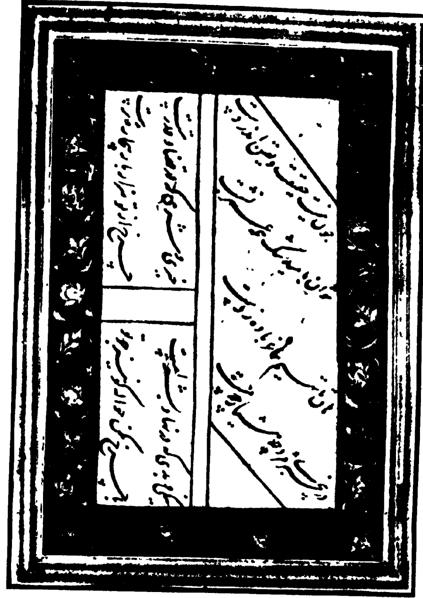
Fol. 11*b*.

Fol. 12*a*.

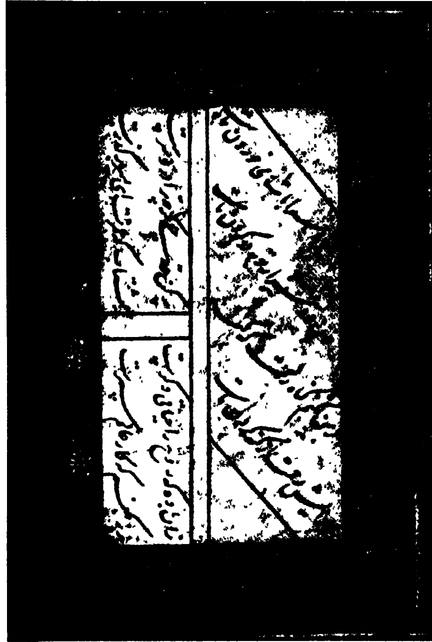
Fol. 12*b*.

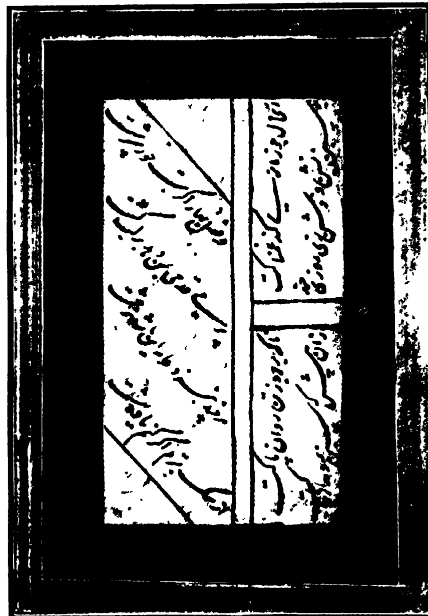
Fol. 13*a*.

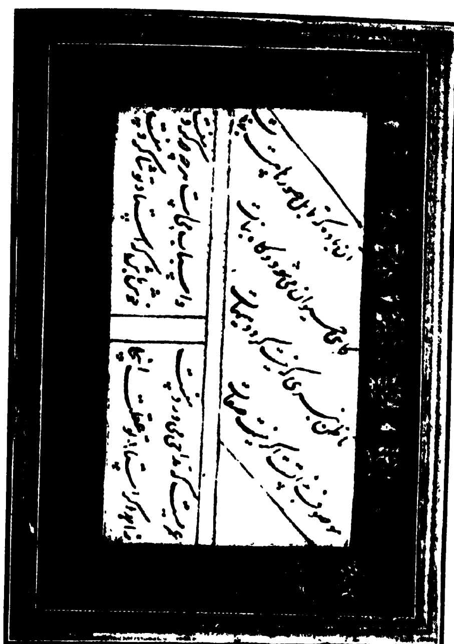
Fol. 13*b*.

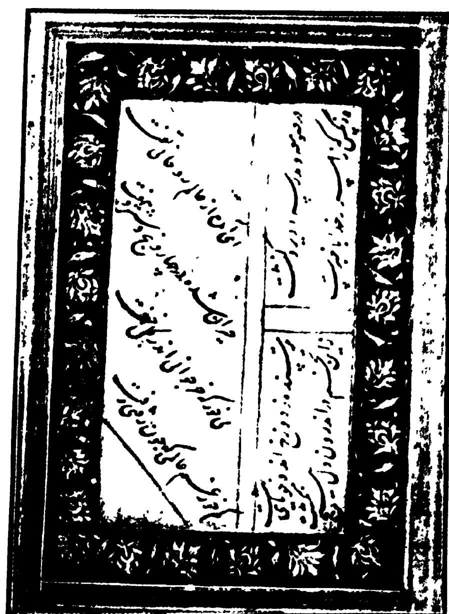
Fol. 14*a*.

Fol. 14*b*.

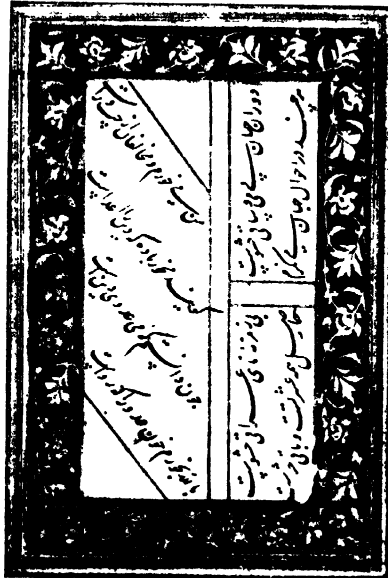
Fol. 15*a*.

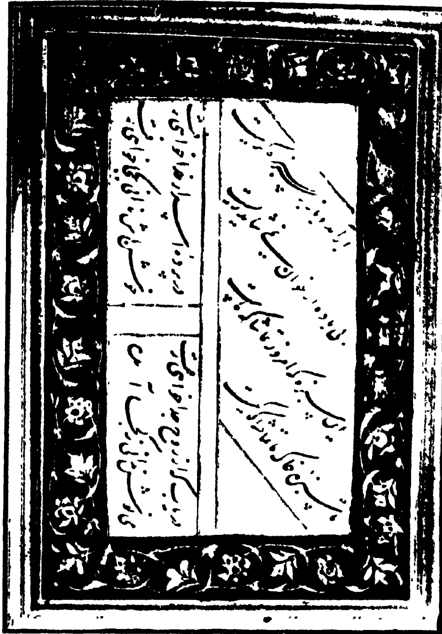
Fol. 15*b*.

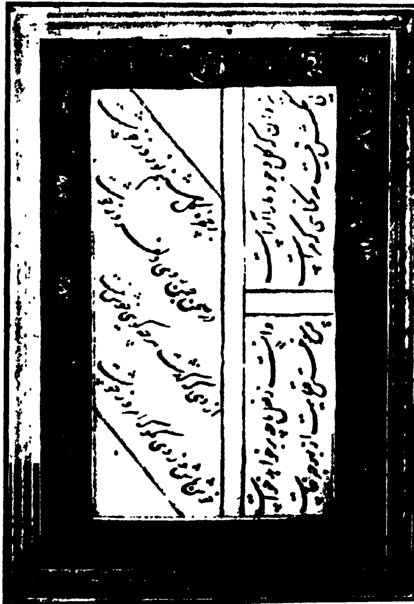
Fol. 16*a*.

Fol. 16*b*.

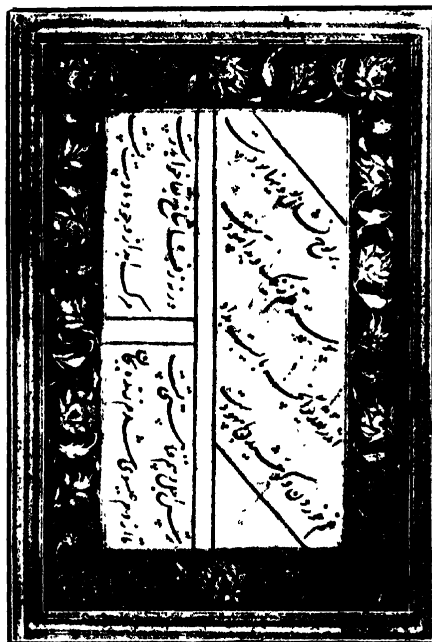

Fol. 17*a*.

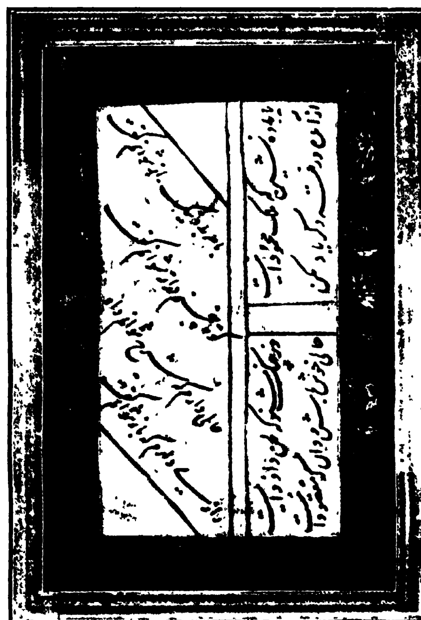

Fol. 17*b*.

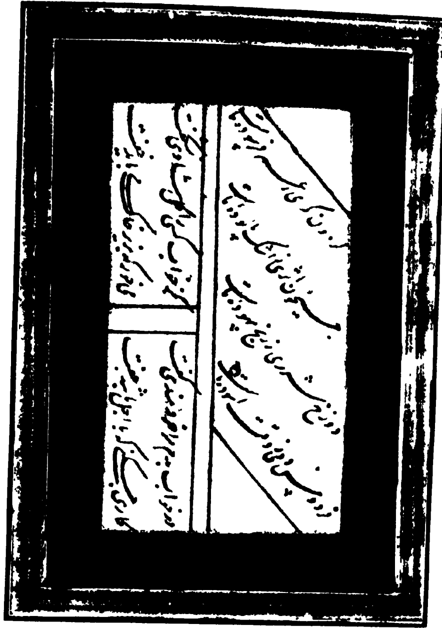
Plate XVIII.

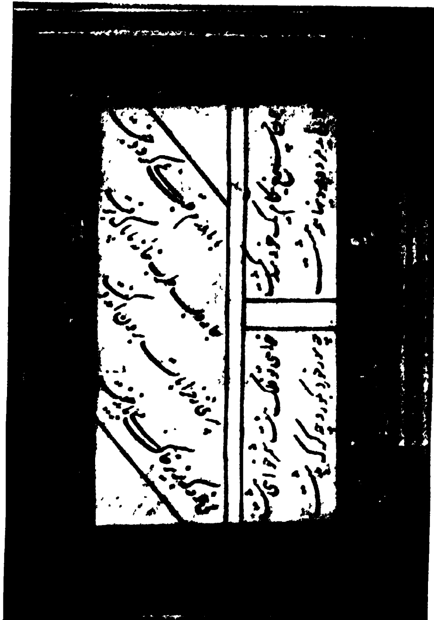
Fol. 18*a*.

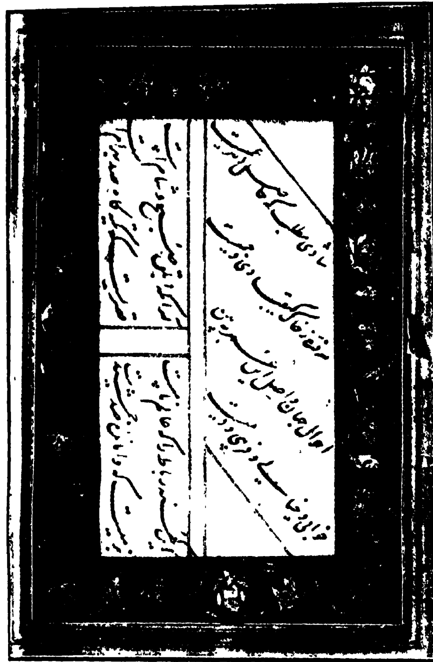
Fol. 18*b*.

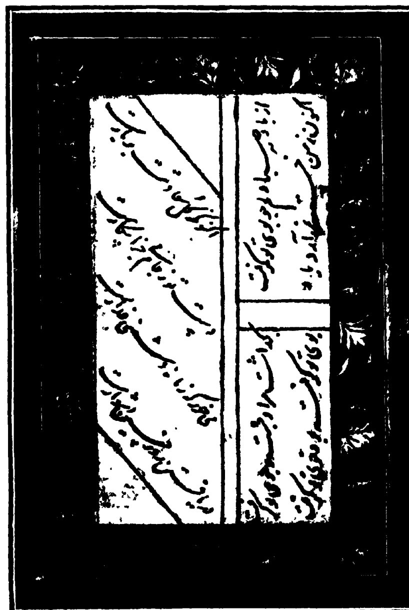
Fol. 19*a*.

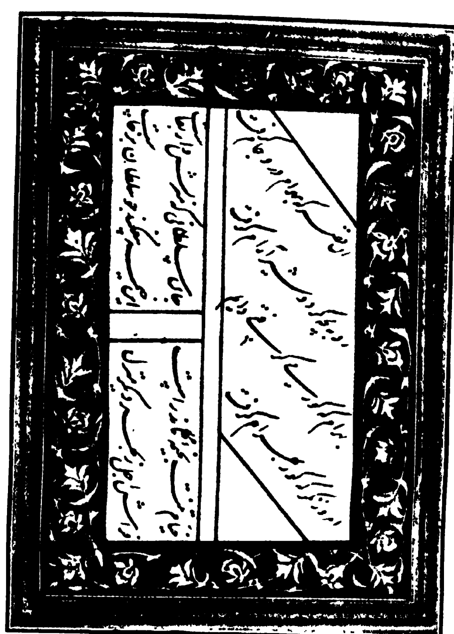
Fol. 19*b*.

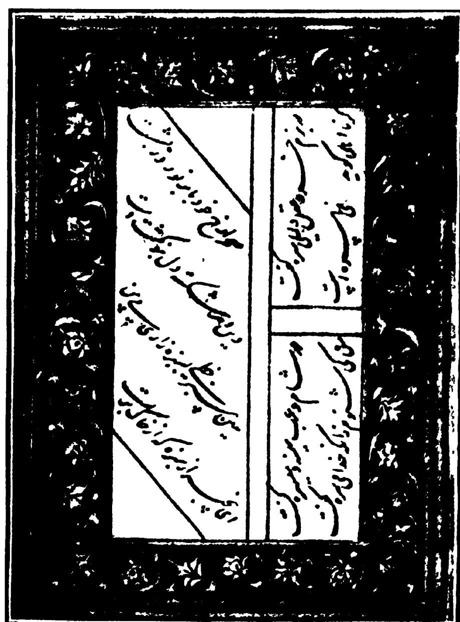
Fol. 20*a*.

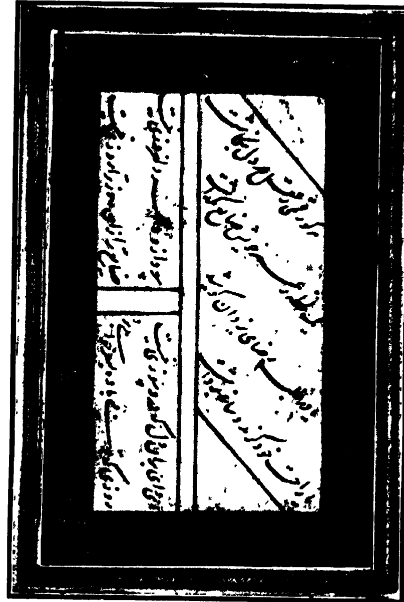
Fol. 20*b*.

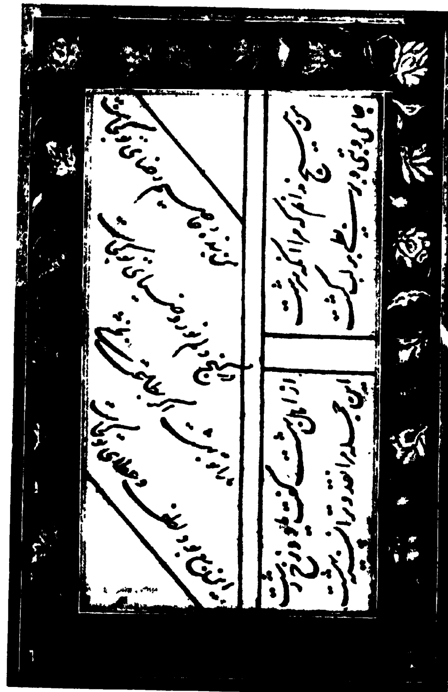
Fol. 21*a*.

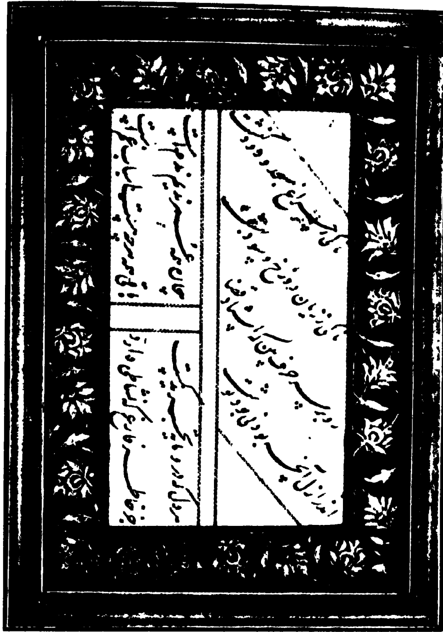
Fol. 21*b*.

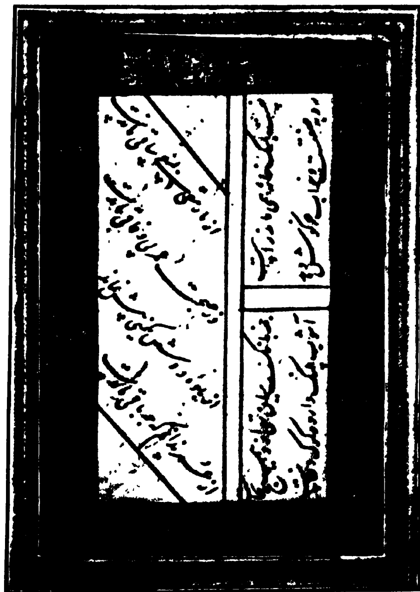
Fol. 22*a*.

Fol. 22*b*.

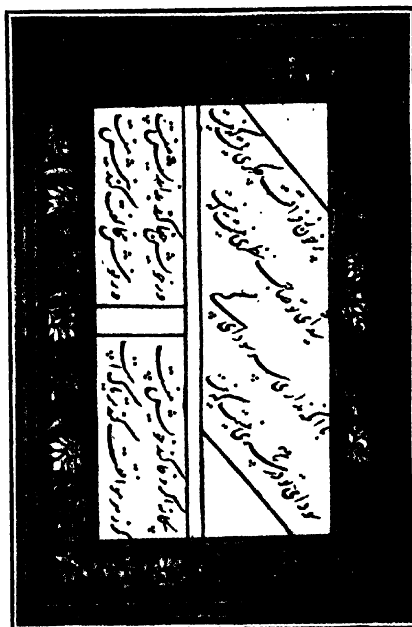

Fol. 23*a*.

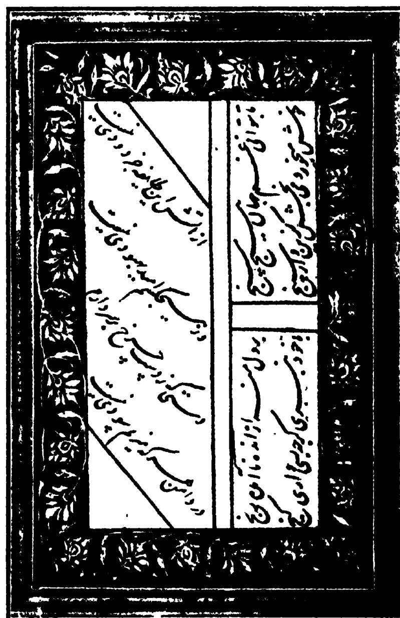

Fol. 23*b*.

Plate XXIV.

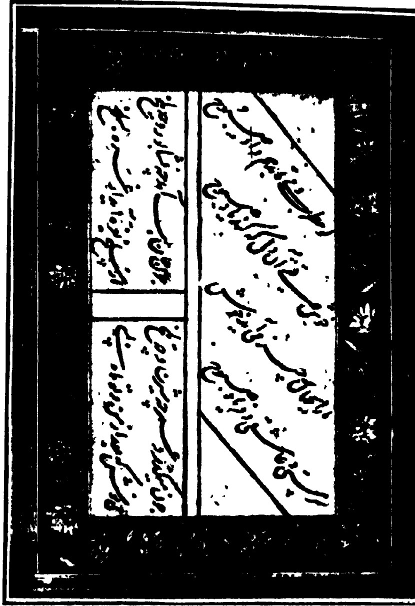

Fol. 24*a*.

Fol. 24*b*.

Plate XXV.

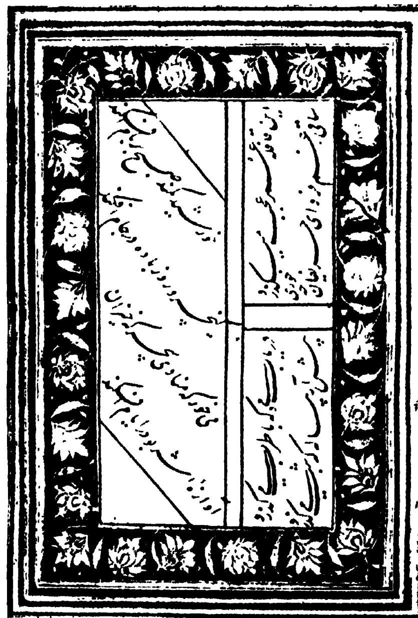
Fol. 25*a*.

Fol. 25*b*.

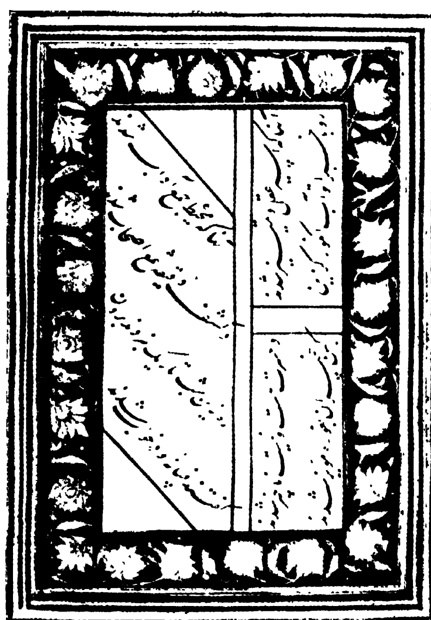
Fol. 26*a*.

Fol. 26*b*.

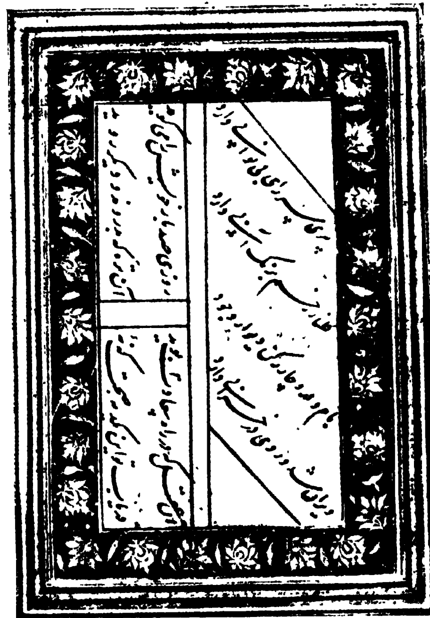

Fol. 27*a*.

Fol. 27*b*.

Plate XXVIII.

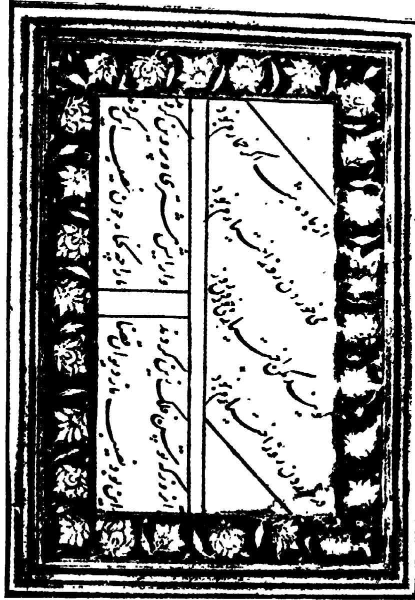

Fol. 28*a*.

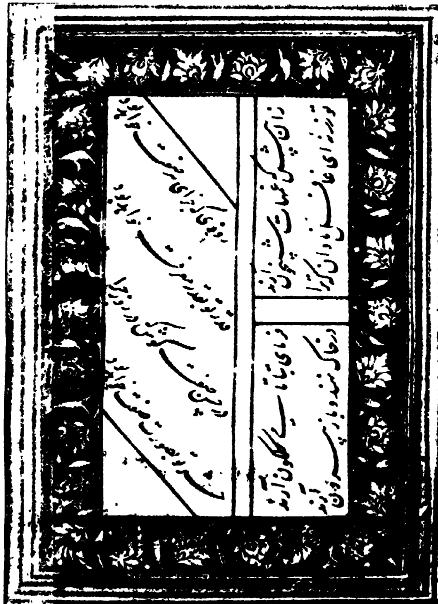

Fol. 28*b*.

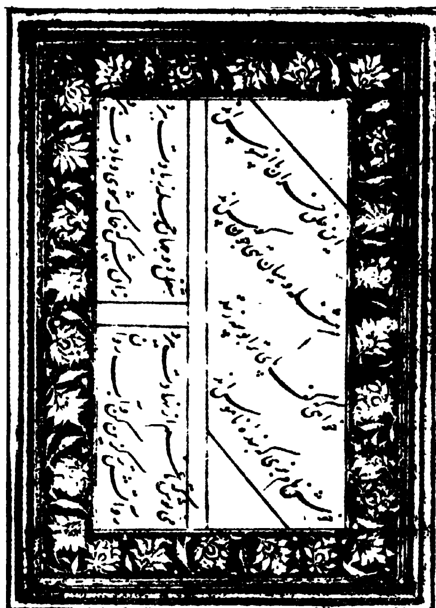
Plate XXIX.

Fol. 29*a*.

Fol. 29*b*.

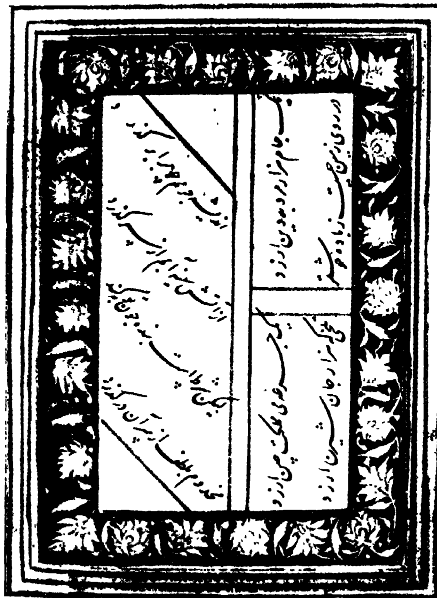
Fol. 32*a*.

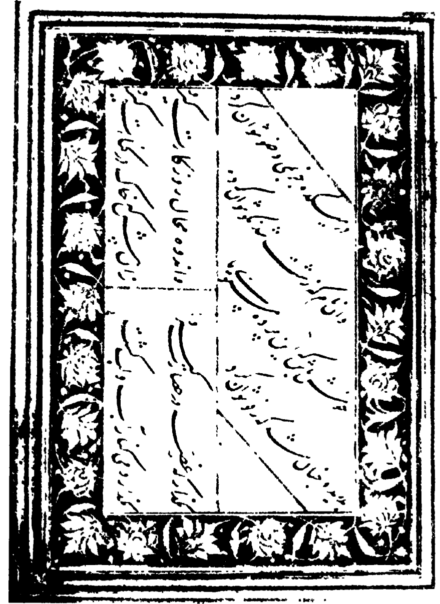
Fol. 32*b*.

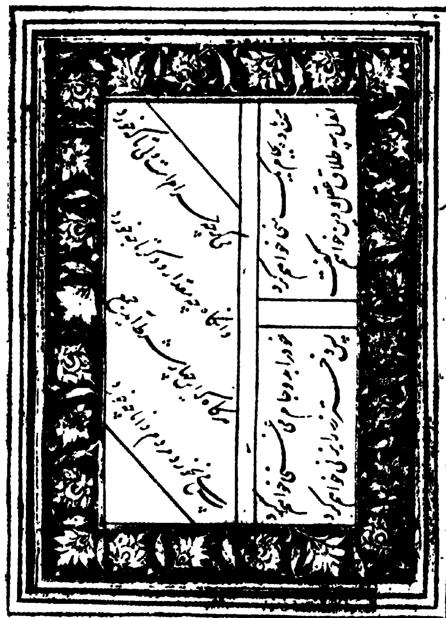
Fol. 33*a*.

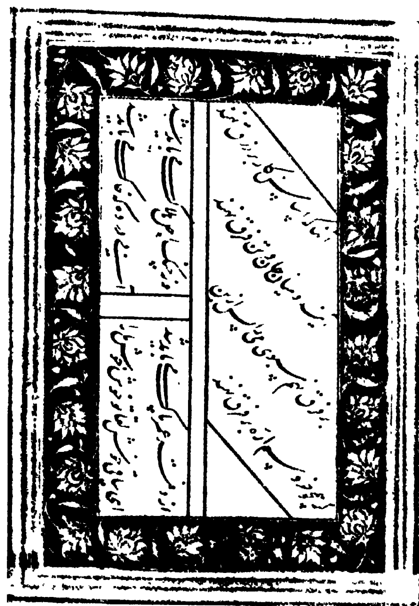
Fol. 33*b*.

Fol. 34*a*.

Fol. 34*b*.

Fol. 35*a*.

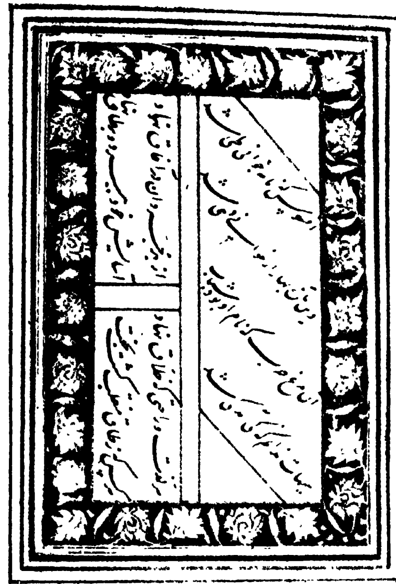

Fol. 35*b*.

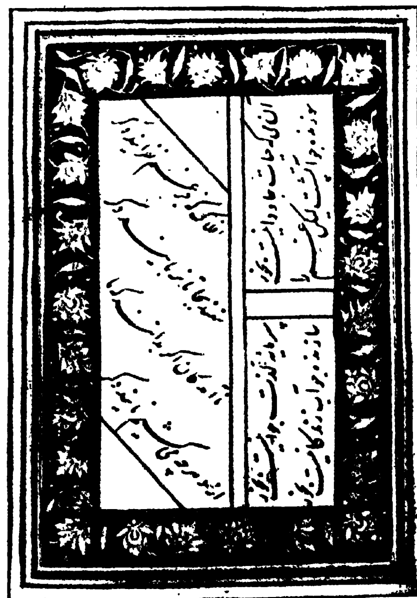
Fol. 36*a*.

Fol. 36*b*.

Plate XXXVII.

Fol. 37*a*.

Fol. 37*b*.

Fol. 38*a*.

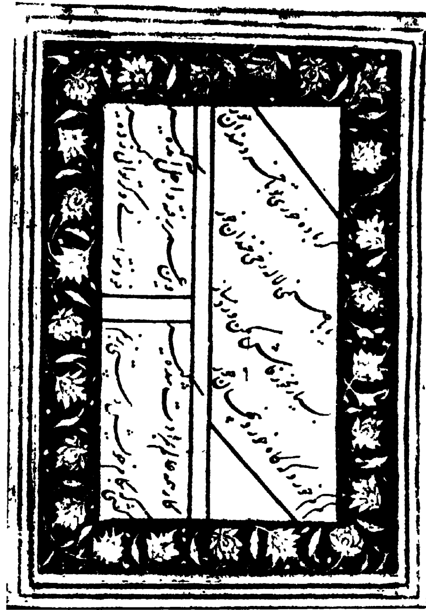

Fol. 38*b*.

Plate XXXIX.

Fol. 39*a*.

Fol. 39*b*.

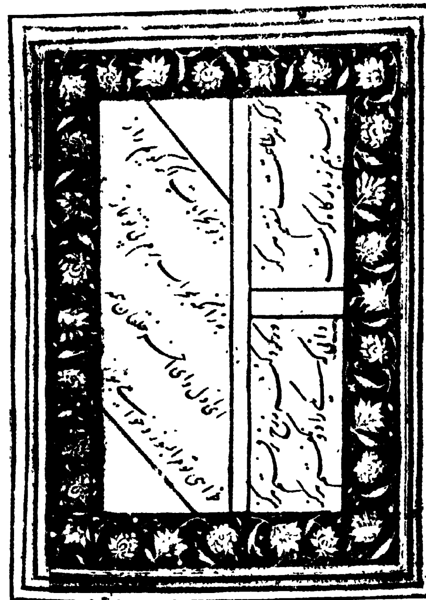
Fol. 40*a*.

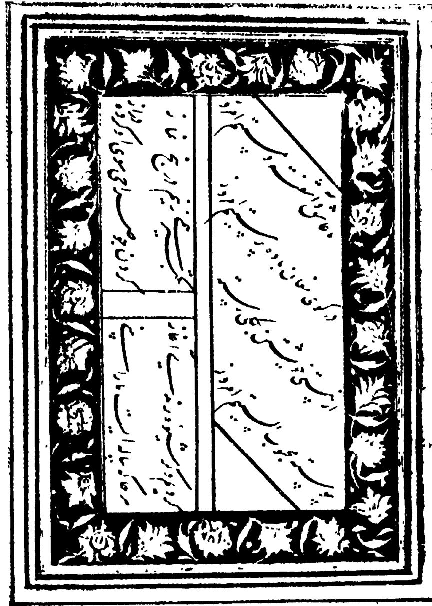

Fol. 40*b*.

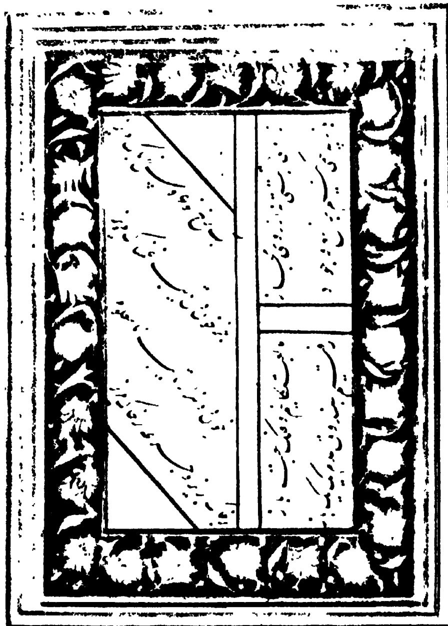

Fol. 41*a*.

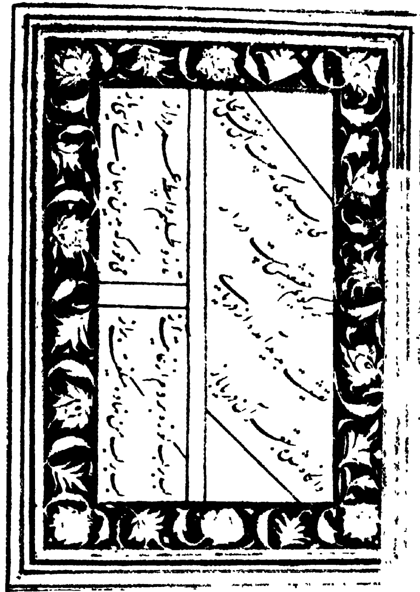

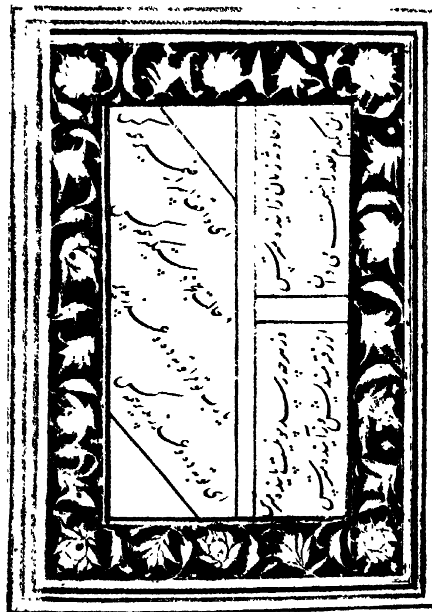
Fol. 42*a*.

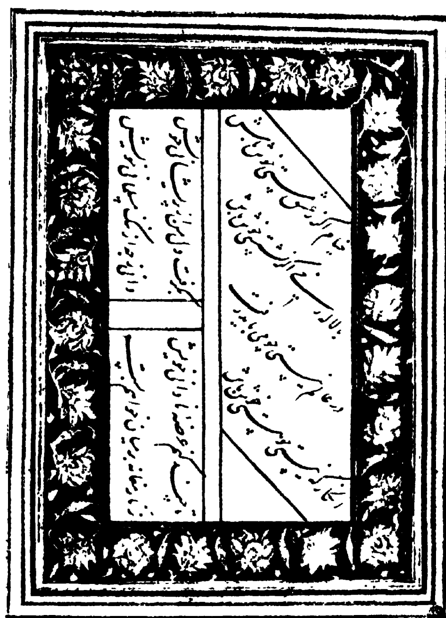
Fol. 42*b*.

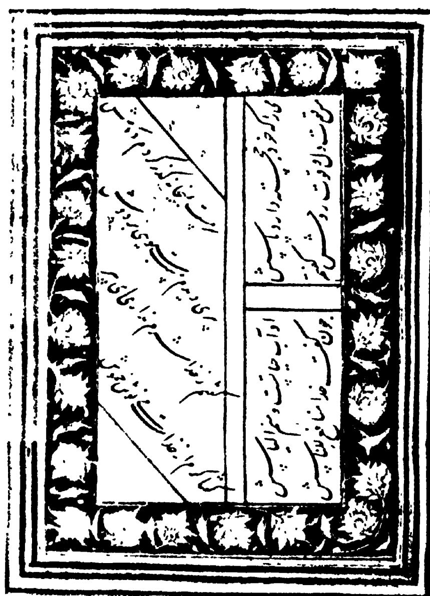
Fol. 43*a*.

Fol. 43*b*.

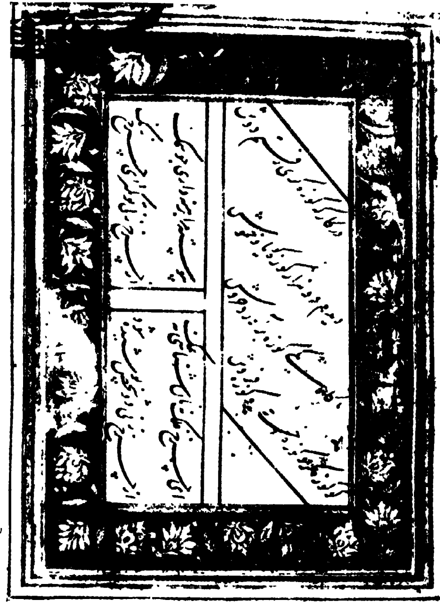

Fol. 44*a*.

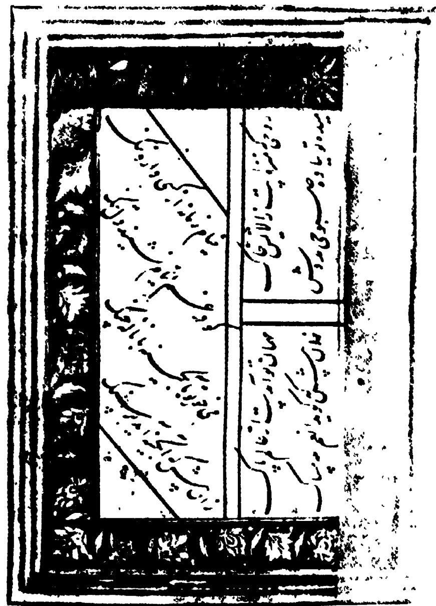

Fol. 44*b*.

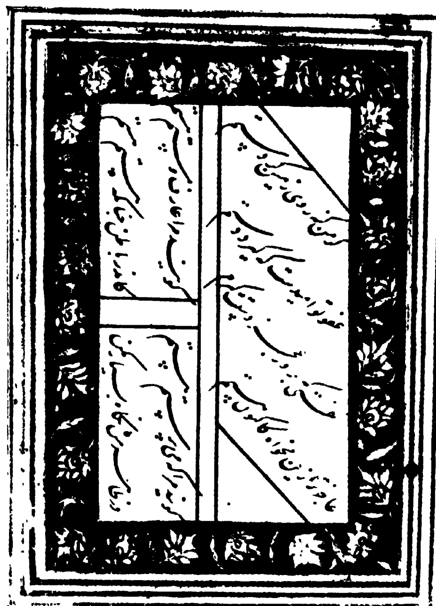
Plate XLV.

Fol. 45*a*.

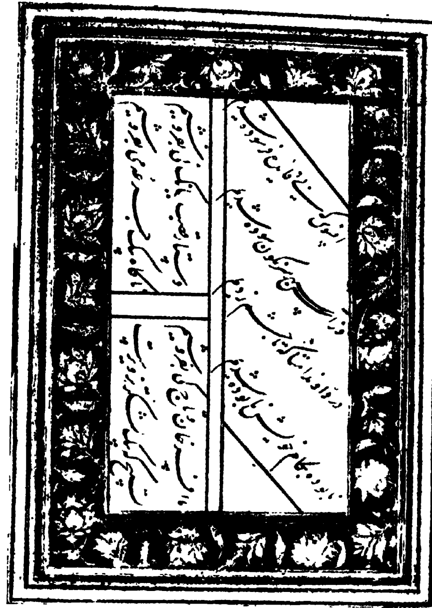
Fol. 45*b*.

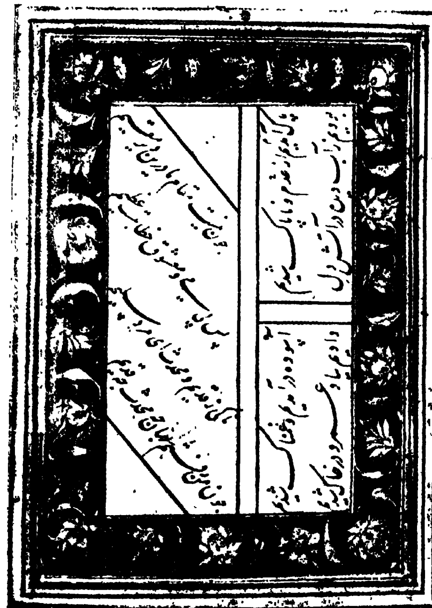
Fol. 46*a*.

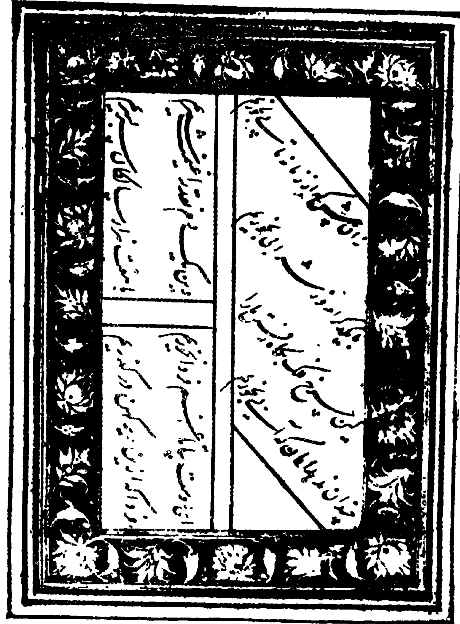
Fol. 46*b*.

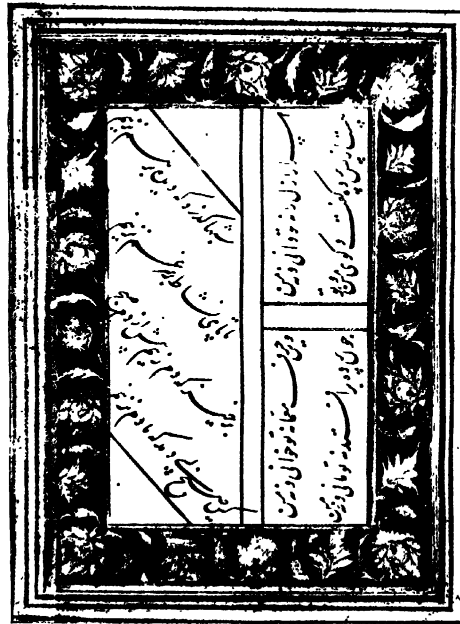
Fol. 47*a*.

Fol. 47*b*.

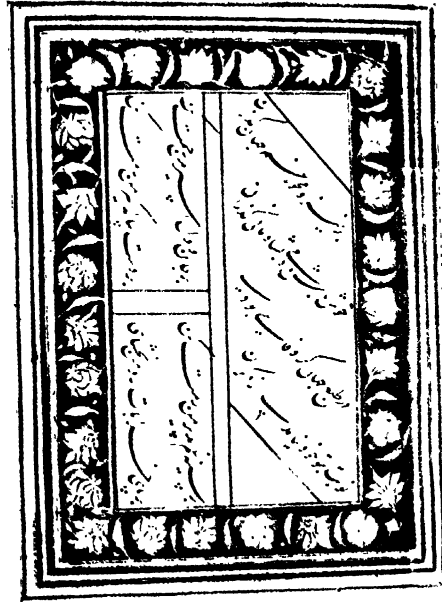

Fol. 48*a*.

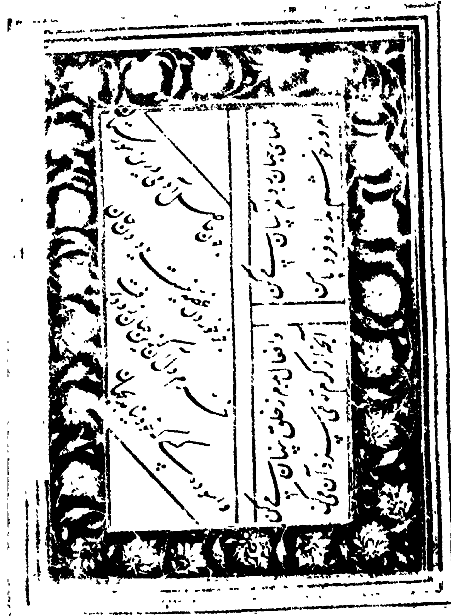

Fol. 48*b*.

Plate XLIX.

Fol. 49*a*.

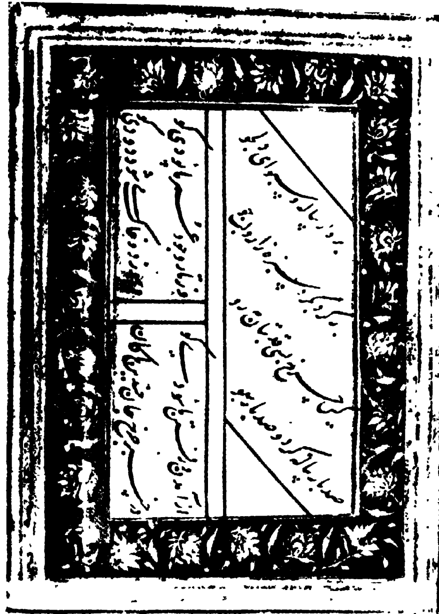

Fol. 49*b*.

Fol. 50*a*.

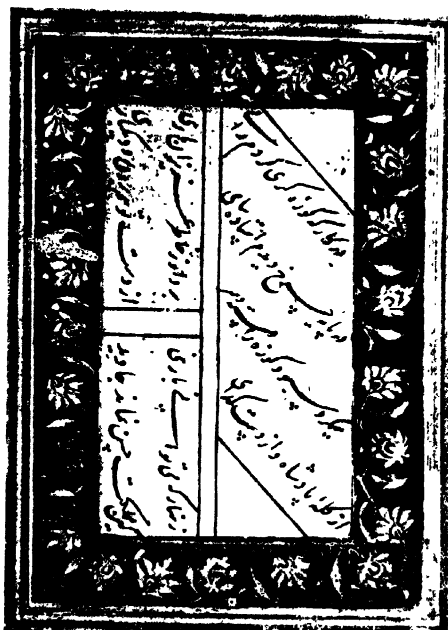

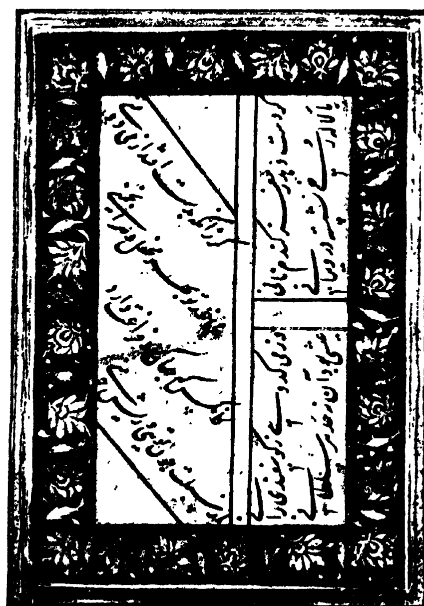
Fol. 51*a*.

Fol. 51*b*.

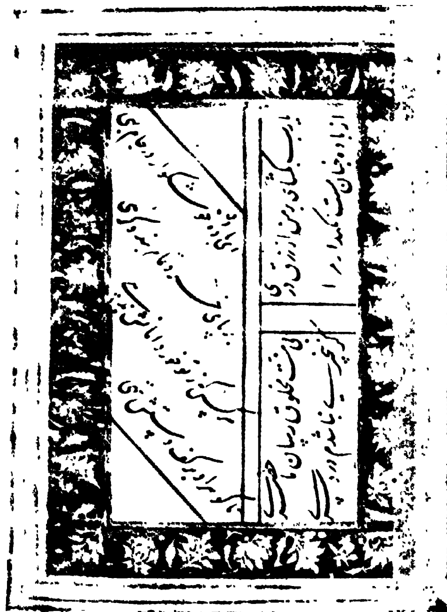
Fol. 52*a*.

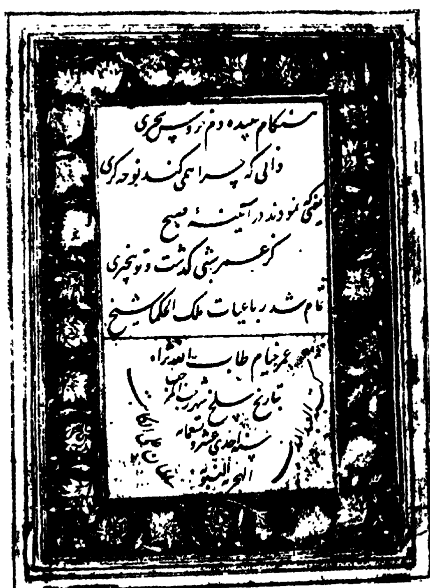
Fol. 52*b*.

Fol. 53*a*.

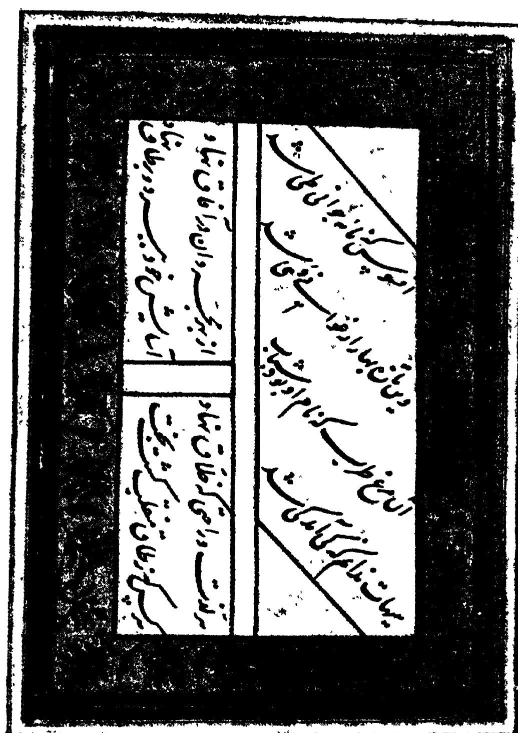
Fol. 53*b*.

هنگام سپیده دم خروس سحری
دانی که چرا همی کند نوحه گری
یعنی که نمودند در آیینهٔ صبح
کز عمر شبی گذشت و تو بیخبری
تمام شد رباعیات ملك الحکما شیخ
عمر خیام طاب ثراه

Fol. 54*a*.

Plate LV

Fol 37a

Plate LVI.

Fol. 40b.

Plate LVII.

Fol. 11a.

